VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

1

XVI. ÉVFOLYAM 1961 JANUÁR

TARTALOMJEGYZÉK

A marxizmus—leninizmus alkotó alkalmazása a jelenkor fő kérdéseire 1

LÁZÁR GYÖRGY: Hároméves tervünk eredményei és soronlevő feladataink — — — — — — — — — — — — — — 20

GARAMVÖLGYI KÁROLY: A szocialista országok együttműködése és a magyar mezőgazdaság — — — — — — — — — 31

KOMJÁT IRÉN: Antonio Gramsci és a kommunizmus Olaszországban 43

KONZULTÁCIÓ

Mi a neo-kolonializmus? (KENDE ISTVÁN) — — — — — — 62

SZEMLE

Pártszervezeteink népnevelő munkája a falu szocialista átszervezésének befejezéséért (KOVÁCS MIHÁLY) — — — — — — 68

Az állami gazdaságok pártszervezeteiről (KOPÁTSY JÓZSEF—HIDVÉGI FERENC) — — — — — — 76

NEMZETKÖZI SZEMLE

A kapitalista országok gazdasági helyzete (A. BECSIN) — — — 85

A német nagytőke térhódítása és Ausztria semlegessége (DR. BÍRÓ KLÁRA) — — — — — — — — — — — — 97

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Pártos könyv a munkásosztály elnyomorodásáról a kapitalizmusban (MOLNÁR ENDRE) — — — — — — — — — — — 109

Egy figyelemre méltó helytörténeti munka (BALLABÁS LÁSZLÓ) — 118

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL

Szerkesztőség: Budapest, V., Árpád u. 12. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat.

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660*

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél, csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj negyedévre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066, vagy átutalás a MNB. 8. sz. folyószámlájára. Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1961. január 6.

Megjelent 33 500 példányban Felelős kiadó: Vass Henrik

610511/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XVI. ÉVF. 1. SZ. BUDAPEST 1961. JANUÁR HÓ

A marxizmus-leninizmus alkotó alkalmazása a jelenkor fő kérdéseire

A marxizmus—leninizmus diadala

Ezekben a hetekben a párttagok és pártonkívüliek százezrei követik az MSzMP Központi Bizottsága felhívását, hogy a kommunista és munkáspártok képviselőinek 1960. novemberi Moszkvai Értekezletén elfogadott Nyilatkozatot és a világ népeihez intézett Kiáltványt „behatóan tanulmányozzák, hasznosítsák a pártmunkában és tegyenek meg mindent azért, hogy a dolgozók különböző rétegei a Nyilatkozattal és a Kiáltvánnyal megismerkedjenek". A Moszkvai Értekezlet dokumentumait az egész világon behatóan tanulmányozzák, mint az alkotó marxizmus—leninizmus történelmi jelentőségű megnyilvánulását korunkban.

A Moszkvai Nyilatkozat megjelenése már önmagában is a marxizmus—leninizmus diadalának kifejeződése. A marxizmus alig több mint száz esztendővel ezelőtt — megjelenése idején — a forradalmárok maroknyi csoportjának hitvallása volt. Az elmúlt év végén megtartott moszkvai tanácskozáson 81 kommunista párt erre a tudományos elméletre támaszkodott a jelenlegi világhelyzet elemzésénél, ennek az elméletnek a segítségével adott választ korunk nagy problémáira és dolgozta ki az egész világ forradalmi munkásmozgalmának harci programját a jelenlegi helyzetben. A tanácskozáson résztvevő pártok — köztük a szocialista országok kommunista pártjai, amelyek a világ egyharmadán a marxizmus—leninizmus megingathatatlan elvei alapján vezetik a szocializmus építését és a gyakorlatban teremtik meg azt a társadalmat, melyet Marx lángelméje előrelátott — korunk legbefolyásosabb politikai erejét, a társadalmi haladás legfontosabb tényezőjét képviselték — a kommunista világmozgalmat.

A kommunista pártok, amelyek a világ 87 országában működ-

nek s több mint 36 millió embert egyesítenek soraikban a marxizmus—leninizmus elveinek szilárd alapján és annak hazájuk viszonyaira való alkalmazásával folytatják tevékenységüket, haladnak a békéért, a demokráciáért, a nemzeti függetlenségért, a szocializmusért vívott harc első sorában és adnak világos, tudományosan megalapozott választ a dolgozókat, az emberiséget izgató problémákra.

A második Moszkvai Nyilatkozat a marxizmus ellen intézett burzsoá ideológiai hadjárattal szemben ismételten bebizonyította, hogy a *marxizmus—leninizmus eleven valóság és az egyedüli elmélet, amely sokoldalúan és mélyrehatóan feltárja korunk alapvető tartalmát, a társadalmi fejlődés fő tendenciáit és valóságos mozgatóerőit, az egyedüli elmélet, amely képes arra, hogy tudományos választ adjon napjaink égető társadalmi kérdéseire.*

A kommunista mozgalom csak azért tudja betölteni történelmi hivatását, mert megőrizve hűségét a marxizmus—leninizmus megingathatatlan elvei iránt, alkotó módon kezeli a marxizmus—leninizmus elméletét. Kiemelkedő szerepe van ebben az SzKP XX. kongresszusának: a XX. kongresszus történelmi határozatai nemcsak az SzKP és a Szovjetunióban folyó kommunista építés szempontjából nagy jelentőségűek, de új korszak kezdetét jelentették a nemzetközi kommunista mozgalomban is, előmozdították további fejlődését. A XX. kongresszus elemezte a Szovjetunióban folyó kommunista építés helyzetét és feladatait, valamint az egész nemzetközi kommunista mozgalom legfontosabb kérdéseit, bátran bírálta a személyi kultuszt, határozottan fellépett minden akadállyal szemben, amely gátolta a kommunista mozgalom és a marxista—leninista gondolkodás fejlődését. Az SzKP XX. kongresszusa sok tekintetben továbbfejlesztette a marxizmus—leninizmust, megújhodást és friss lendületet vitt be az egész nemzetközi munkásmozgalomba.

A kommunista és munkáspártok 1957-ben, Moszkvai Értekezletükön ebben a szellemben dolgozták ki és fogadták el az alkotó marxizmus—leninizmus programjelentőségű okmányait: a kommunista és munkáspártok első Moszkvai Nyilatkozatát és a Békekiáltványt. Ezek a dokumentumok általánosították az egész nemzetközi kommunista mozgalom tapasztalatait és összefoglalták a kommunisták elvi álláspontját korunk legfontosabb kérdéseiben.

Az elmúlt három év eseményei teljes egészében igazolták az ekkor leszögezett elvi álláspont, a nemzetközi helyzetről és a világ fejlődésének távlatairól adott elemzés helyességét. A kommunista és munkáspártok 1960 novemberi Moszkvai Értekezletükön megerősítették hűségüket ezekhez az okmányokhoz, továbbfejlesztették és konkretizálták azok tételeit. *Az Értekezleten elfogadott Nyi-*

latkozat és Felhívás a forradalmi elmélet alkotó alkalmazásának és továbbfejlesztésének nagyszerű dokumentuma, az egész nemzetközi kommunista mozgalom gazdag tapasztalatainak sokoldalú általánosítása, — következetes végigvitele annak a vonalnak, amelyet az SzKP XX. kongresszusa kezdett el, majd az 1957. évi Moszkvai Értekezlet folytatott.

Az imperialisták sohasem titkolták, hogy számításaikat nem kis mértékben a kommunista mozgalom egységének megbontására építik, megpróbálnak rést ütni ezen az egységen és minden rést felhasználni saját céljaikra a kommunizmus ellen folytatott harcban. A Moszkvai Nyilatkozat újabb csapás ezekre a tervekre.

A Moszkvai Értekezleten tovább erősödött a nemzetközi kommunista mozgalom egysége és összeforrottsága, a jelenlegi világhelyzetnek, a kommunista mozgalom alapvető kérdéseinek átfogó marxista—leninista elemzése még szilárdabbá tette ennek az egységnek az elvi alapját.

Az elmúlt években tovább növekedett a Szovjetunió Kommunista Pártjának, mint a kommunista világmozgalom élcsapatának tekintélye. Az egész kommunista mozgalom egységes abban, hogy nagyra értékeli az SzKP-nak és vezetőinek, személy szerint Hruscsov elvtársnak azt a tevékenységét, amelyet a Szovjetunióban a kommunizmus általánosan kibontakozó építésének vezetésében és a béke védelmében kifejt. Az SzKP testvéri szolidaritása a nemzetközi kommunista mozgalom többi osztagaival és a világ minden haladó mozgalmával nagyszerű példája a proletár internacionalizmus megvalósításának.

A kommunista világmozgalom egységének szilárdságáról tanúskodik az is, hogy erősödött a Szovjetunió Kommunista Pártja és a Kínai Kommunista Párt, valamint az összes testvéri kommunista pártok egysége és összeforrottsága. Bebizonyosodott, hogy az olyan tanácskozások, mint a két Moszkvai Értekezlet, hatékony eszközei a közös harc során felmerült kérdések tisztázásának, az időszerű problémák sokoldalú megvitatásának, a tapasztalatok és vélemények kicserélésének, az egységes nézetek kidolgozásának, és jól szolgálják a közös célokért folyó harcban kifejtendő együttes akciók egyeztetését.

A kommunista mozgalom többévtizedes történetének fontos tapasztalata, hogy egységét harcban kell megvédenie és megerősítenie, leküzdve az elhajlásokat, a marxizmus—leninizmustól idegen nézeteket, a revizionizmus és a dogmatizmus mindenféle megnyilvánulását. Az 1960-ban elfogadott Moszkvai Nyilatkozat megismétli és megerősíti az 1957. évi Nyilatkozat megállapításait arról, hogy következetes harcot kell folytatni két fronton — a revizioniz-

mus ellen, amely jelenleg is a fő veszély, továbbá a dogmatizmus és a szektásság ellen. Fontos megállapítás az is, hogy a dogmatizmus és a szektásság mind az elméletben, mind a gyakorlatban, szintén fő veszéllyé válhat egyes pártok fejlődésének egyik vagy másik szakaszában, ha nem harcolnak következetesen ellene.

Az egész nemzetközi kommunista mozgalom tapasztalatait általánosítja a Nyilatkozat, amikor jellemzi a revizionizmus, továbbá a dogmatizmus és a szektásság lényegét. Egyfelől a revizionizmus, a jobboldali opportunizmus, másfelől a dogmatizmus és a szektásság károsságát és súlyos következményeit a két fronton folytatott harc szükségességét igazolják a mi pártunk, az MSZMP tapasztalatai is. Saját bőrünkön tapasztalhattuk, hogy a revizionizmus, a jobboldali opportunizmus a marxizmus—leninizmus eltorzításával, forradalmi szellemének kiirtásával a burzsoá ideológiát tükrözi, elméletben és gyakorlatban megbénítja a munkásosztály forradalmi akaratát, lefegyverzi és leszereli a munkásokat, a dolgozó tömegeket. Súlyos árat fizettünk azért a keserű leckéért is, amely megtanított bennünket arra, hogy a dogmatizmus és a szektásság megfosztja a forradalmi pártot attól a képességétől, hogy tudományos elemzés alapján fejlessze és alkotó szellemben alkalmazza a marxizmus—leninizmust a konkrét adottságoknak megfelelően, elszigeteli a kommunistákat a dolgozó tömegektől, tétlen várakozásra, vagy baloldali kalandorcselekedetekre kárhoztat a forradalmi harcban, lehetetlenné teszi a változó helyzet és az új tapasztalatok időben való és helyes értékelését, az összes lehetőségek felhasználását a harcban. Az elhajlások ellen folytatott többéves nehéz küzdelem során győződtünk meg arról is, hogy egyikük előtt sem szabad letenni a fegyvert: a revizionizmus ellen a dogmatizmus talajáról folytatott harc — ahogy ezt 1956 előtt gyakran tapasztaltuk, nem szünteti meg, inkább erősíti a revizionizmust, és a dogmatizmusnak sem lehet ellenszere a revizionizmus vagy a revizionizmus iránti békülékenység.

A Moszkvai Nyilatkozat újabb eszmei fegyvert ad a magyar kommunisták kezébe is a párt kétfrontos harcban létrejött eszmei-politikai egysége védelméhez mind a revizionizmus, mind pedig a dogmatizmus ellen. Az MSZMP Központi Bizottságának december 21-i határozata „örömmel állapítja meg, hogy a Nyilatkozat igazolja annak a politikának a helyességét, amelyet a Magyar Szocialista Munkáspárt 1956. november 4. óta az SzKP XX. kongresszusa és az 1957-es Nyilatkozat szellemében folytat, amely alapvető feltétele volt minden sikernek, amit pártunk és a magyar nép az utóbbi négy év folyamán elért. Az MSzMP ugyanezt a politikát folytatja ezután is, s ehhez nyújt nagyértékű segítséget a mostani Nyilatkozat."

Korunk fő tartalma: a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet

A jelenkor bármely kis vagy nagy kérdésének tisztázásához korunk fő tartalmának helyes felismerése adja meg a kulcsot, ez segít hozzá az események fő irányának, a fejlődés tendenciájának megértéséhez. Még az első Moszkvai Értekezlet határozata megállapította, hogy korunk fő tartalma a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet, amely a Nagy Októberi Szocialista Forradalommal kezdődött meg. Az új Moszkvai Nyilatkozat ismét leszögezi ezt az igazságot és ebből kiindulva elemzi korunk jellegzetességeit, tárja fel a gyorsütemű társadalmi változásokban és az eseményekben a fejlődés fő irányát és sajátosságait. *„Korunk fő jellegzetessége hogy a szocialista világrendszer az emberi társadalom fejlődésének fő tényezőjévé válik... Az emberi társadalom történelmi fejlődésének fő tartalmát, fő irányvonalát és fő sajátosságait korunkban a szocialista világrendszer, azok az erők határozzák meg, amelyek az imperializmus ellen, a társadalom szocialista átalakításáért harcolnak. Az imperializmus semmiféle erőlködése nem állíthatja meg a történelem előrehaladását. Létrejöttek a szocializmus további döntő győzelmének szilárd előfeltételei. A szocializmus teljes győzelme elkerülhetetlen."*

A Nyilatkozat átfogóan elemzi mindazokat a tényezőket, tendenciákat, amelyek megcáfolhatatlanul alátámasztják a fenti megállapítás helyességét.

Az egyik ilyen tényező *a kapitalista világrendszer hanyatlásának és bomlásának mélyreható folyamata.* A kapitalizmus ideológiai védelmezői gyakran a marxisták szemére vetik, hogy azok állítólag nem veszik észre a kapitalizmusban végbemenő változásokat és „új" jelenségeket, amelyek a tőkés rend védelmezői szerint annak gyökeres átalakulásáról tanúskodnak, arról, hogy már szinte megszűnt kapitalizmus lenni, eltűntek a régi ellentmondásai, létrejött a „népi kapitalizmus", sőt egyesek azt állítják, hogy a kapitalizmus — az államkapitalizmuson keresztül — automatikusan belenő a szocializmusba. A marxisták természetesen nem vakok a kapitalizmusban végbemenő változásokkal szemben, behatóan tanulmányozzák és elemzik — ahogy ezt a Nyilatkozat is bizonyítja — az „új" jelenségeket, a kapitalizmusban végbemenő változásokat. Ezek a változások azonban éppen az ellenkezőjét bizonyítják annak, amit a revizionisták állítanak. Az imperializmus ellentmondásai meggyorsították a monopolkapitalizmusnak állammonopolista kapitalizmusba való átnövését. Ez azonban egyáltalán nem jelenti a kapitalizmus ellentmondásainak megoldódását és még kevésbé a kapitalizmus automatikus átnövését a szocializmusba: ellenkezőleg. „Az állammonopolista kapitalizmus erősítve a mono-

póliumnak a nemzet élete feletti hatalmát, a monopóliumok és az állam erejét egységes mechanizmussá egyesíti abból a célból, hogy megmentse a tőkésrendet, és maximálisan növelje az imperialista burzsoázia profitját a munkásosztály kizsákmányolása és a lakosság széles rétegeinek kifosztása útján."

Tovább fokozódott az elmúlt években a tőkésgazdaság ingatagsága, és ez a legnagyobb erővel éppen a mai imperializmus vezető országában, az Egyesült Államokban nyilvánul meg. Egyre élesebbé válik a termelőerők és a termelési viszonyok összeütközése. Az Egyesült Államok monopoltőkéje immár szemmel láthatóan képtelen a meglevő termelőerők felhasználására. Az Egyesült Államok Tájékoztató Ügynökségének 1960. augusztus 29-i jelentése kénytelen megállapítani: „az amerikai gazdasági élet az elmúlt 15 év alatt legalább négy alkalommal szemmel láthatólag megingott, a legszembetűnőbben az 1957—58-as recesszió idején és jelenleg is gazdasági nehézségei vannak". 1960-ban az USA ipari kapacitásának csak 80 százaléka, az acéliparának pedig csupán 50 százaléka volt kihasználva és a legfontosabb iparágakban a termelés további visszaesése figyelhető meg. A nagy monopóliumok természetesen mindent elkövetnek, hogy a gazdasági nehézségek következményeit áthárítsák a dolgozókra: tovább növekedik a munkanélküliség (1960 júniusában 4,4 millió teljes munkanélküli volt az USA-ban, de a részleges munkanélküliek száma ennél jóval nagyobb), növekednek a dolgozók adóterhei, csökken a dolgozó családok átlagos jövedelme, esik a liszt, a hús, a vaj, a friss zöldség és gyümölcs egy főre eső fogyasztása és a táplálkozás kalóriaértéke. A monopóliumok pedig ezzel egyidőben növelik a kizsákmányolás útján szerzett profitjukat. Az Egyesült Államok tőkéstársaságai például 1959-ben 1957-hez viszonyítva a termelés 5 százalékos növekedése mellett, 10 százalékkal növelték profitjukat.

Egyre több jelenség jelzi, hogy korunkban a *kapitalizmus általános válságának új szakasza következett be.* Az általános válság új szakaszának tudományos elemzése a marxista—leninista elméleti gondolkodás egyik fontos feladata, amit feltétlenül számításba kell venni a kommunista mozgalom stratégiájának és taktikájának kidolgozásánál is. A Nyilatkozat marxista—leninista módon feltárja a válság új szakaszának jellegzetességeit és elvi kiindulópontot nyújt a további marxista—leninista elemzéshez is.

Miben fejeződik ki a kapitalizmus általános válságának új szakasza, milyen tényezők jellemzik ezt az új szakaszt? Ezek a tényezők a következők:

a szocializmus diadala Európa és Ázsia országainak nagy csoportjában, amely felöleli az emberiség egyharmadát;

a szocializmusért harcoló erők nagyarányú növekedése világ-

szerte, és az imperializmus pozícióinak állandó gyengülése a szocializmussal folytatott gazdasági versenyben;

a nemzeti felszabadító harc újabb óriási fellendülése és a gyarmati rendszer állandóan gyorsuló felbomlása;

az egész tőkés gazdasági világrendszer ingatagságának fokozódása;

a kapitalizmus ellentéteinek kiéleződése az állammonopolista kapitalizmus fejlődése és a militarizmus növekedése következtében;

a monopóliumok és az egész nemzet érdekei közötti ellentétek elmélyülése;

a polgári demokrácia korlátozása, a tekintélyuralmi és fasiszta kormányzási módszerek alkalmazásának tendenciája, a burzsoá politika és ideológia súlyos válsága.

Az általános válság új szakaszának az a sajátossága, hogy „nem világháborúval kapcsolatban alakult ki, hanem a két rendszer versenye és harca, az erőviszonyoknak a szocializmus javára való mind nagyobb megváltozása, az imperializmus valamennyi ellentétének fokozott kiéleződése közepette". Ez a sajátosság két szempontból is figyelemre méltó. Először: a burzsoá ideológusok és politikusok felhasználva azt a tényt, hogy az imperialisták által kirobbantott mindkét világháború szocialista forradalmakkal fejeződött be és új szakaszt nyitott a kapitalizmus általános válságának fejlődésében, azzal rágalmazzák a kommunistákat, hogy a tőkés rend megdöntéséhez és a szocialista rend megteremtéséhez feltétlenül háborúkra van szükségük. A kapitalizmus általános válságának mostani szakasza megmutatta, hogy a lényeg nem a háborúkban van, az imperializmus ellentmondásai az általános válság kiéleződéséhez, a válság új szakaszához vezetnek olyan viszonyok között is, amikor a békeszerető erőknek a békés egymás mellett élés megvalósításáért és megszilárdításáért vívott sikeres harca meggátolta az imperialistákat abban, hogy agresszív cselekedeteikkel megzavarják az általános békét. Másodszor: az általános válság új szakaszának ez a sajátossága is rávilágít arra, hogy a szocialista világrendszer az emberi társadalom fejlődésének döntő tényezőjévé válik, hogy az erőviszonyoknak a szocializmus javára való mind nagyobb megváltozása elsősorban a szocialista világrendszer gyorsütemű fejlődésének köszönhető, hogy a fejlődés menete igazolta Leninnek azt a jövendölését, hogy a győztes szocializmus országai főleg a gazdasági építéssel gyakorolnak befolyást a világforradalom fejlődésére.

Fejlődésének új szakaszába lépett a szocialista világrendszer is. A Szovjetunió sikeresen folytatja a kommunista társadalom általánosan kibontakozó építését. A szocialista tábor más országai

— köztük Magyarország — sikeresen rakják le a szocializmus alapjait és közülük egyesek már a fejlett szocialista társadalom építésének időszakába léptek. Mindezekben az országokban gyökeresen megváltoztak a termelési viszonyok, eredményesen valósítják meg a szocialista iparosítás politikáját és megoldották vagy megoldják a szocialista építés legnehezebb feladatát — a parasztság önkéntes áttérését a kisüzemi magángazdálkodásról a nagyüzemi, szövetkezeti, szocialista gazdálkodás útjára. Ez utóbbi feladatot tekintve, az elmúlt esztendők eredményei után a Magyar Szocialista Munkáspárt azt tűzte ki céljául, hogy még ebben az esztendőben lényegében fejezzük be a mezőgazdaság szocialista átszervezését és ezzel rakjuk le a szocializmus alapjait hazánkban.

A szocialista országok fejlődését és egységük, összeforrottságuk erejét értékeli a Nyilatkozat, amikor megállapítja: *„Már nemcsak a Szovjetunióban, hanem a többi szocialista országban is megszüntették a kapitalizmus visszaállításának társadalmi-gazdasági lehetőségeit. A szocialista tábor egyesült ereje biztos garancia minden szocialista országnak az imperialista reakció merényleteivel szemben. Ily módon a szocialista államok tömörülése egységes táborba, a tábornak egyre szilárduló egysége és állandóan növekvő hatalma biztosítja a szocializmus győzelmét az egész szocialista világrendszerben."* A szocialista rendszer politikai és morális fölényét már korábban bebizonyította. Most elérkezett az az idő, amikor egyre inkább megmutatkozik a szocialista rendszer gazdasági fölénye is. A fejlődés ütemét tekintve a szocialista országok jóval elhagyták a kapitalista országokat. A termelés növekedésének üteme 1951—1959-ben háromszor akkora volt az egész szocialista táborban, mint a kapitalista országokban. A szocialista országokban a háború előtti helyzethez viszonyítva 1959-ig 6-szorosára emelkedett az ipari termelés, a kapitalista országokban ugyanezen idő alatt csak 2,2-szeresére. Meggyőző fejlődés mutatkozik az egy főre eső termelés növekedésében is és nincs messze az az idő, amikor a szocialista országok az egy főre eső termelésben is elérik és túlszárnyalják a gazdaságilag legfejlettebb kapitalista országokat. A Szovjetunióban például az egy főre eső termelés az elmúlt 6 évben 70 százalékkal növekedett, míg az USA-ban lényegében azonos maradt. A szocialista tábor gazdasági eredményeihez hozzájárult hazánk fejlődése is. Annak ellenére, hogy az 1956-os ellenforradalmi események súlyos károkat okoztak népgazdaságunknak is, a dolgozó tömegek odaadó munkájukkal rövid idő alatt nemcsak talpraállították gazdaságunkat, de fellendítették az ipari és a mezőgazdasági termelést. 1957 óta az ipari termelés mintegy 40 százalékkal, a mezőgazdasági termelés pedig mintegy 12 százalékkal emelkedett. Ezek az eredmények, és a szocialista országok gazdasági együttműködésének tökéletesedése lehetővé teszik, hogy

a második ötéves tervben a tervezettnél magasabb célokat tűzzünk ki.

A Moszkvai Nyilatkozat, figyelembe véve, hogy a szocialista világrendszer országainak fejlődése során az utóbbi években kedvező lehetőségek alakultak ki a termelőerők további gyorsütemű fejlesztésére, a maximális időnyerésre és a szocialista országok győzelmének kivívására a kapitalizmussal folytatott békés gazdasági versenyben, teljesen megalapozottan tűzte ki célul, hogy a szocialista országok *„a lehetőségekhez mérten gyors ütemben fejlesszék az ipari és a mezőgazdasági termelést, teljes mértékben kihasználják a szocialista rendszer összes előnyeit és valamennyi ország belső tartalékait, hogy közös erővel is a legrövidebb időn belül megoldják a történelmi feladatot: túlszárnyalják a kapitalista világrendszert az ipar és a mezőgazdaság abszolút össztermelésében, és azután túlszárnyalják a gazdaságilag legfejlettebb kapitalista országokat az egy főre eső termelés és az életszínvonal területén."*

A szocialista országok kommunista és munkáspártjainak ennek a történelmi feladatnak a megvalósítására kell összpontosítaniuk minden erejüket. „Forradalmi kötelességünk — fejezte ki Kádár elvtárs a magyar nép és az MSZMP véleményét —, hogy a lehetőségekhez mérten a leggyorsabb ütemben fejlesszük hazánk ipari és mezőgazdasági termelését, népünk életszínvonala emelésének anyagi alapjait, még jobban használjuk ki a szocialista rendszer nyújtotta előnyöket, belső tartalékokat."

A Nyilatkozat összefoglalja és általánositja mindazokat a gazdag és sokoldalú tapasztalatokat, amelyeket a kommunista pártok a szocialista építés irányításában szereztek. Ezek a tapasztalatok az egész szocialista tábor kollektív tapasztalatát alkotják, s sokoldalú tanulmányozásuk, alkotó alkalmazásuk és gazdagításuk a konkrét feltételek és nemzeti sajátosságok figyelembevételével — minden egyes szocialista ország fejlődésének feltétlen törvénye. A szocialista építés meggyorsításánál minden szocialista országnak szem előtt kell tartania a szocialista gazdasági világrendszer sikeres fejlődésének feltételeit és követelményeit: a tervszerű arányos fejlődés törvényének következetes alkalmazását a szocialista építésben; a néptömegek alkotó kezdeményezésének kibontakoztatását; a nemzetközi munkamegosztás rendszerének állandó tökéletesítését a népgazdasági tervek összehangolásával a szocialista világrendszer keretén belül, a termelés specializálásának és kooperációjának fejlesztésével, a kölcsönös előnyök, a tudományos-technikai színvonal maximális emelése alapján; a kollektív tapasztalatok tanulmányozását; az együttműködés és a testvéri kölcsönös segélynyújtás továbbfejlesztését; ezen az alapon a gazdasági fejlődés színvonalában történelmileg kialakult különbségek fokozatos ki-

küszöbölését és az anyagi bázis megteremtését ahhoz, hogy a szocialista rendszer valamennyi népe többé-kevésbé egyidejűleg mehessen át a kommunizmusba. A Nyilatkozatban lerögzített tapasztalatok és elvek minden szocialista ország számára értékes segítség a politikai és gazdasági munka állandó javításához, a népgazdaság vezetési módszereinek állandó tökéletesítéséhez, a tudományosan megalapozott szocialista gazdálkodás következetes megvalósításához.

A szocializmus fölényének kibontakozása a két rendszer békés gazdasági versenyében nem marad hatástalan a kapitalista világ közvéleményére sem. A kizsákmányolókat félelemmel és aggodalommal tölti el, a munkásokat, a kizsákmányolt dolgozó tömegeket pedig lelkesedéssel és bizakodással. Az Egyesült Államok Tájékoztató Ügynökségének már idézett jelentése keserűen összegezi a nyugati világ közvéleményének megváltozását: „A világ közvéleménye — szinte kivétel nélkül — meg van győződve arról, hogy a Szovjetunió az elmúlt évtizedben óriási gazdasági előrehaladást ért el. Ez a fejlődés olyan nagyarányú, hogy gyors ütemben szűkül az a rés, amely elválasztotta az Egyesült Államoktól, amelyről viszont továbbra is elismerik, hogy a világ leghatalmasabb gazdaságával rendelkezik. Azzal a széles körben elfogadott nézettel egyidejűleg, hogy a Szovjetunió gazdasági fejlődésének jelenlegi üteme lényegesen gyorsabb, mint az Egyesült Államoké, még a rendkívül iparosított Nyugat-Európában is általános irányzatnak mondható a közvélemény azon gyanakvása, miszerint a Szovjetunió az előreláthatő jövőben még túl is szárnyalhatja az Egyesült Államokat gazdasági erőben". A jelentésben elsősorban a Szovjetunió és az USA gazdasági fejlődéséről van szó, nem kétséges azonban, hogy a közvélemény „azon gyanakvása", amiről a jelentés beszél, vonatkozik a szocialista világrendszer és a kapitalizmus gazdasági versenyére is.

A szocialista világrendszer nagy sikerei és azok hatása, a kapitalizmus általános válságának új szakasza, a világon kialakult új erőviszonyok új lehetőségeket és új távlatokat nyitnak a szocializmusért folyó harcnak a kapitalista országokban is. Valamennyi kapitalista országban dolgozó kommunista és munkáspárt forradalmi kötelessége marxista—leninista módon elemezni ezeket a lehetőségeket, a szocializmusért folyó harc konkrét feltételeit, azokat a feladatokat, amelyek a békeharcban, a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért és a szocializmusért folyó harcban rájuk hárulnak. Ennek a harcnak természetesen minden országban megvannak a konkrét sajátosságai. A jelenlegi világhelyzetnek vannak azonban olyan általános jellemzői, amelyek ezt a harcot minden országban befolyásolják és új vonásokat adnak a szocializmus győzelméért folyó világméretű küzdelemnek. Ilyen új vonás többek

között, hogy a jelenlegi helyzetben, amikor meggyorsult a monopolkapitalizmusnak állammonopolista kapitalizmusba való átnövése, amikor a monopóliumok és az egész nemzet érdekei közötti ellentétek elmélyültek, megvan a lehetősége annak, hogy a munkásosztály vezetésével széles demokratikus egységfront jöjjön létre, a munkásosztály, a parasztság, az értelmiség, a városi kis- és középburzsoázia tömörítésének útján a tőkés monopóliumok, a monopolista államkapitalizmus egész rendszere ellen. Az ilyen egységfront célja a béke, a nemzeti függetlenség, a demokrácia megvédelmezése és fejlesztése, a legfontosabb gazdasági ágak államosítása és igazgatásának demokratizálása, az egész gazdasági élet békés célokra, a lakosság szükségleteinek kielégítésére való felhasználása, mélyreható földreform végrehajtása, a dolgozók életkörülményeinek megjavítása, a parasztság érdekeinek, a városi kis- és középburzsoázia érdekeinek megvédése a monopóliumok önkényével szemben. Ez a harc fokozott felelősséget hárít a munkásosztály marxista—leninista pártjára és a marxizmus—leninizmus alkotó alkalmazását követeli meg minden országban.

Az említett intézkedések demokratikus jellegűek, nem szüntetnék meg emberek ember által való kizsákmányolását, végrehajtásuk mégis korlátozná a monopóliumok hatalmát, növelné a munkásosztály tekintélyét és politikai súlyát az ország életében, elősegítené a legreakciósabb erők elszigetelését és megkönnyítené az összes haladó erők összefogását. A demokráciáért folytatott harc ily módon fontos lépés a társadalmi haladás útján és egyben a szocializmusért folyó harc alkotó része. A demokráciáért folytatott harc és a szocialista forradalom távlatainak helyes összekapcsolása — amire példát mutat a Moszkvai Nyilatkozat — megkülönbözteti a következetes marxista—leninista politikát, mind a szocializmust demokratikus reformokban feloldó, végső soron a szocialista forradalomról lemondó reformizmustól, mind pedig a demokráciáért vívott harcot lebecsülő, a szocializmus előretörését veszélyeztető szubjektivista, szektás kalandorságtól.

A kommunista és munkáspártok 1960. évi Moszkvai Értekezlete megerősítette az 1957. évi Nyilatkozatnak azokat a tételeit is, amelyek a különböző országoknak a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenetére vonatkoznak. Mint ismeretes, ez a Nyilatkozat felvetette annak lehetőségét, hogy egyes tőkésországokban a munkásosztály élcsapata vezetésével békés úton, polgárháború nélkül megszerezheti az államhatalmat és biztosíthatja az alapvető termelési eszközök átkerülését a nép kezébe. A kommunisták arra törekednek, hogy békés úton győzzön a szocialista forradalom, mert ez megfelelne a munkásosztály és az egész nép érdekeinek, az illető ország nemzeti érdekeinek. Abban az esetben azonban, ha a kizsákmányoló osztályok a néppel szemben erőszakhoz folya-

modnak, tekintetbe kell venni a másik lehetőséget — a szocializmusra való nem békés átmenet lehetőségét. Az egyes országokban — hangsúlyozza a Nyilatkozat — a szocializmusba való átmenet egyik vagy másik módjának tényleges lehetőségét a konkrét történelmi feltételek határozzák meg.

A Nyilatkozat visszautasítja azokat a rágalmakat, hogy a kommunisták háború segítségével akarják győzelemre vinni a szocialista forradalmakat és ismételten leszögezi, hogy a kommunista pártok a marxista—leninista tanítás alapján mindig ellenezték a forradalom exportját. Nem a forradalom exportja fenyegeti a békét — ahogy az imperialisták állítják —, hanem az ellenforradalom exportja, az imperialisták durva beavatkozása a népek belügyeibe, az imperialisták erőszakos kísérletei, amelyekkel meg akarják állítani a fejlődés menetét. Ez történt 1956-ban Magyarországon, amikor a nemzetközi imperializmus a hazai ellenforradalmárok és revizionisták segítségével ellenforradalmi felkelést szervezett népi demokráciánk törvényes rendje ellen, ez történt a szabadságát kiharcoló hős kubai nép elleni amerikai agressziós fenyegetőzések esetében, Kongóban, Laoszban és más országokban. A kommunista pártok határozottan tiltakoznak az ellenforradalom imperialista exportja ellen és felhívják a világ népeit: tömörítsék, mozgósítsák összes belső erőiket, tevékenyen lépjenek fel és a szocialista világrendszer erejére támaszkodva hárítsák el vagy határozottan verjék vissza az imperialisták beavatkozását bármely ország forradalomra kelt vagy szabadságáért harcoló népének ügyeibe.

A népek nemzeti függetlenségéért az imperializmus gyarmati rendszere ellen

A jelenkor egyik legfontosabb — a szocialista világrendszer kialakulása után a legfontosabb — jelensége a gyarmati rabság rendszerének a nemzeti felszabadító mozgalom előretörése következtében végbemenő összeomlása. A kommunisták mindig kérlelhetetlen ellenségei voltak a nemzeti elnyomásnak, s a nemzeti felszabadító mozgalmakat és forradalmakat a szocialista forradalom fontos szövetségesének tekintették. Ezért fordított nagy figyelmet Marx, Engels és Lenin a gyarmati felszabadító mozgalom kérdéseire és ezért fordítanak nagy figyelmet ezekre a kérdésekre ma is a kommunista és munkáspártok.

Korunkban a gyarmati és félgyarmati népek nemzeti felszabadító mozgalma korábban soha nem ismert lendülettel bontakozik ki. A nemzeti felszabadító mozgalom ilyen fellendülésében döntő szerepe van a szocializmus világméretű előretörésének. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom felrázta a Keletet, bevonta

a gyarmati népeket a forradalmi világmozgalom általános áradatába, a Szovjetunió győzelme a második világháborúban, a népidemokratikus rendszer megteremtése több európai és ázsiai országban, a kínai forradalom győzelme, a szocialista világrendszer kialakulása óriási mértékben meggyorsította ezt a folyamatot. A nemzeti felszabadító mozgalmak és forradalmak sikerei gyökeresen megváltoztatták a világ képét, az imperializmus elleni harc új osztagait és tartalékait hozták létre világszerte. 1945-ben — nem számítva az olyan formálisan független, de a valóságban gyarmati elnyomásban szenvedő országokat, mint Kína, Egyiptom, Szíria stb. — a gyarmatok területe közel 37 millió négyzetkilométer volt, vagyis kétszer akkora, mint a gyarmattartó országok területe, a gyarmatok lakossága pedig 663 millió 627 ezer, a gyarmattartó országok lakosságának 1,7-szerese. A második világháború után eltelt 15 év alatt 38 volt gyarmati ország vívta ki a függetlenségét és ha számításba vesszük a formálisan már korábban független, de valójában csak most felszabadult országokat, 15 esztendő alatt másfélmilliárd ember szabadult fel a gyarmati rabság alól. A gyarmati rendszer teljes összeomlása elkerülhetetlen.

De a gyarmati rendszer még mindig több mint 13 millió négyzetkilométeren uralkodik, a gyarmattartó hatalmak még mindig több mint 80 millió embert (a világ lakosságának 3 százalékát) tartanak gyarmati rabságban. Az imperializmus gyarmati rendszerének teljes felszámolása még nem fejeződött be, a világ népei tovább folytatják harcukat a nemzeti függetlenségért, a gyarmati rendszer minden formájának és megnyilvánulásának teljes és végleges felszámolásáért.

Az imperialisták, élükön az Egyesült Államokkal, kétségbeesett erőfeszítéseket tesznek, hogy új módszerekkel és új formákban fenntartsák az egykori gyarmatok népeinek gyarmati kizsákmányolását. Különösen élenjár ebben a jelenkori gyarmatosítás fő támasza, az Amerikai Egyesült Államok, amely gazdasági „segélynyújtás", „szövetségi függés" és más címeken a legkegyetlenebb kizsákmányolást valósítja meg az országok egész sorában. Jellemző, hogy 1946—1957 között a gazdaságilag elmaradott és gyengén fejlett országokban az észak-amerikai monopóliumok a tőkebefektetés 9 milliárd dolláros növelésével 12 milliárd dollár haszonra tettek szert. Az amerikai monopóliumok 1956-ban az összes profitjuk egyhatodát a külföldi befektetések után kapták. 1955-ben minden külföldön befektetett dollár háromszor annyi profitot hozott nekik, mintha az országon belül jövedelmezett volna. Ez érthető is: elég csak arra utalni, hogy az USA monopóliumok tulajdonában levő chilei rézbányák munkásainak bére ötödrésze annak, amennyi a hasonló munkát végzők bére az Egyesült Államokban, az arábiai olajmunkások keresete pedig tizedrésze az amerikai olaj-

munkásokénak. Az Amerikai Egyesült Államok — mutat rá a Nyilatkozat — az összes tőkésországoknál több kincset sajtol ki az ázsiai és különösen a latinamerikai országokból, gátolva ezeknek az országoknak a fejlődését. Fokozódik az amerikai tőke behatolása Afrikába. Az amerikai imperializmus a legnagyobb nemzetközi kizsákmányolóvá vált.

A gyarmati rendszer megmentése érdekében az imperialisták nem riadnak vissza a nyílt erőszak alkalmazásától sem. Mindent elkövetnek, hogy aláássák a felszabadult országok nemzeti szuverenitását, katonai diktátori rendszereket akarnak rájuk erőszakolni, katonai támaszpontokat létesítenek, agressziókkal fenyegetőznek, sok helyen nyílt agressziót alkalmaznak. Az utóbbi idők eseményei — Kuba, Kongó, Laosz példája — azt mutatják, hogy a nemzeti mozgalom elnyomására irányuló kísérletekben is az amerikai imperializmus a világreakció fő támasza, a nemzetközi csendőr. A világ népeinek nemzeti felszabadító mozgalma ezért ma egyre inkább az amerikai imperializmus, az egész világ népeinek ellensége ellen irányul.

A kommunista és munkáspártok Moszkvai Nyilatkozatának a nemzeti mozgalmakkal és forradalmakkal foglalkozó része hűen tükrözi ennek a harcnak az összetett feladatait és bonyolult körülményeit az egyes országokban. A volt gyarmati országoknak a nemzeti függetlenség kivívása után elszánt harcot kell folytatniok az imperializmus és a feudalizmus maradványai ellen, választ kell találniok az élet által felvetett társadalmi problémákra, dönteniök a további fejlődés útját illetően. Ahhoz, hogy a kommunista pártok helyes politikát folytathassanak ezekben az országokban, marxista—leninista módon kell elemezni a nemzeti felszabadító mozgalmak és forradalmak hajtóerőit, a benne résztvevő különböző osztályok szerepét. A Moszkvai Nyilatkozat a marxista—leninista elemzés nagyszerű példáját nyújtja ezekben a kérdésekben és szilárd alapot ad a további elemzéshez.

A nemzeti függetlenség kivívása és a további fejlődés szempontjából elemzi a Nyilatkozat a munkásosztály, a parasztság, a nemzeti burzsoázia szerepét. A munkásosztály, amely kimagasló szerepet játszik a nemzeti felszabadításért folytatott harcban, fellép a nemzeti, imperialistaellenes, demokratikus forradalom feladatainak következetes végigviteléért, a reakciós erők ama kísérlete ellen, hogy lefékezzék a társadalmi haladást. Megkülönböztetett figyelmet kell fordítani ezekben az országokban az agrárkérdés megoldására. A munkásosztály és a parasztság szövetsége a legfőbb erő a nemzeti függetlenség kivívásában és megvédésében, a mélyreható demokratikus átalakítások megvalósításában és a szociális haladás biztosításában. Nagy jelentőségű a nemzeti burzsoázia szerepének helyes, marxista—leninista értékelése. A fel-

szabadító harcban nagy szerepet tölthetnek be az összes nemzeti hazafias erők, a nemzet összes elemei, akik készek harcolni a nemzeti függetlenségért az imperializmus ellen. A kommunisták idesorolják az imperialista körökkel kapcsolatban nem álló nemzeti burzsoáziát is. A nemzeti burzsoáziának azonban kettős jellege van: egyrészről objektíve érdekelt az imperialistaellenes, antifeudális forradalom fő feladatainak megvalósításában — enynyiben haladó jellegű —, másrészről nem állhatatos, hajlamos a megalkuvásra az imperializmussal, a feudalizmussal. Ezért a forradalomban való részvételének mértéke a különféle országokban különböző, amit a kommunista és munkáspártoknak figyelembe kell venni. A nemzeti, imperialistaellenes, demokratikus forradalom végigvitele szempontjából nagy jelentőségű a független nemzeti demokratikus állam megteremtése, amihez a jelenlegi történelmi helyzetben sok országban kedvező feltételek alakulnak ki.

Elvi jelentőségű megállapításokat tesz a Nyilatkozat a kommunista pártoknak és a kommunistáknak az imperialistaellenes, antifeudális demokratikus forradalom következetes végigvitelében játszott szerepéről is és leleplezi azokat a reakciós törekvéseket, amelyek arra irányulnak, hogy az „antikommunizmus" jelszavával megakadályozzák vagy felrobbantsák a nemzeti frontot, elszigeteljék a felszabadító mozgalom leghaladóbb részét, a kommunistákat.

Az imperializmus gyarmati rendszere gyorsuló széthullásának, a nemzeti felszabadító mozgalom, az imperialistaellenes, antifeudális, demokratikus forradalmak helyzetének és távlatainak átfogó elemzése harci programot ad a világ valamennyi kommunista és munkáspártjának az imperializmus gyarmati rendszere ellen folytatott harcban; elvileg megalapozza a szocialista országoknak és marxista—leninista pártjuknak, a gyarmattartó anyaországok munkásosztályának és marxista—leninista pártjuknak, a függetlenségükért harcoló vagy függetlenségüket a közelmúltban kivívott országok kommunistáinak politikáját ebben a kérdésben.

Az új világháború veszélye ellen, a béke védelmében

A Moszkvai Értekezlet rendkívüli figyelmet fordított napjaink legégetőbb problémájára, — a háború és a béke kérdésére. A háború mindig tengernyi pusztítást és szenvedést hozott az emberiségnek és terhei mindig elsősorban a dolgozó tömegeket sujtották. De a háború kérdése még soha nem volt olyan égető probléma a népek számára, mint a mi korunkban. Ma, amikor létrehozták a legborzalmasabb tömegpusztító és romboló eszközöket, egy új világháború minden korábbinál nagyobb pusztítással és

szenvedéssel fenyegetné az emberiséget. A kommunista és munkáspártok teljes egészében átérzik felelősségüket a népek sorsáért és az emberiség jövőjéért, amikor a háború és a béke kérdésében állást foglalnak. *„A kommunisták történelmi küldetésüket nemcsak abban látják, hogy világméretekben megszüntessék a kizsákmányolást és a nyomort, és örökre kizárják az emberi társadalom életéből bármilyen háború lehetőségét, hanem abban is, hogy már a mi korunkban megszabadítsák az emberiséget az új háború rémétől. A világ kommunista pártjai minden erejüket és energiájukat e nagy történelmi küldetés megvalósításának szentelik."*

A kommunisták, mint minden más kérdésben, ebben a kérdésben is a valóságos helyzetből indulnak ki, reálisan felmérik az objektív társadalmi erőket, amelyek a háború, illetve a béke irányába hatnak és politikájukat az objektív törvényszerűségek és tendenciák tudatos felismerésére építik. Ezeket azonban nem fatalista módon értelmezik; számításba veszik azt az óriási szerepet, amelyet a fejlődés objektív irányát helyesen felismerő emberek tudatos, szervezett cselekedetei játszanak a társadalmi fejlődésben. A marxista—leninista pártok ezért a háború és a béke kérdésében elvetik a fatalizmust, amely — lebecsülve a forradalmi erők és más öntudatra ébredt háborúellenes erők aktív szerepét — a háborút végzetszerűen elkerülhetetlennek tartja, éppúgy, mint ahogy elvetik a népek éberségét elaltató pacifista illúziókat is, amelyek nem harcra mozgósítanak az agresszív imperialista erők ellen, a béke védelmében, hanem a béke passzív áhítozását és várakozását sugallják. Az a lenini elv képezi ebben a kérdésben is a kommunista és munkáspártok programjának alapját, hogy párosítani kell a tudományos józanság maximumát az objektív helyzet, a fejlődés objektív menetének elemzésében, a forradalmi energia és aktivitás maximumával a cselekvésben.

Milyen erők hatnak ma a háborúk irányába?

A háború — mutat rá a Nyilatkozat — a kapitalizmus állandó velejárója. Az ember ember által való kizsákmányolásának rendszere és az ember ember által való pusztításának rendszere — a kapitalista rendszer két oldala. Különösen érvényes ez az imperializmus korszakára. Ezért nem hallgathatjuk el, hogy amíg fennáll az imperializmus, fennmarad az agresszív háborúk talaja is. Ma az agresszió és a háború fő ereje — az amerikai imperializmus. Az amerikai imperializmus igazi arcát a világ népei előtt egyre jobban leleplezik az agresszív katonai tömbök és támaszpontok politikája, az amerikai imperialisták provokációs és agresszív akciói a világ különböző részein, a leszerelési tárgyalások szabotálása. Növeli a háború veszélyét, hogy Nyugat-Németországban újjászületett a militarizmus és az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország imperialista erői bűnös összeesküvésre léptek a nyugatnémet

imperializmussal. Íme ezek azok az erők, amelyek korunkban a békét fenyegetik, és, amelyekről egy percre sem szabad megfeledkeznünk a háború és a béke kérdésének vizsgálatánál.

A mi korunkban azonban nemcsak ezek az erők működnek. Kialakultak azok a reális erők is, amelyek meg tudják hiúsítani az imperializmus agresszív terveit: a szocializmus, a béke és a demokrácia erői. „A történelem folyamán első ízben harcolnak a háború ellen nagy szervezett erők: a hatalmas Szovjetunió, amely kivívta a világelsőséget a tudomány és a technika döntő ágaiban; az egész szocialista tábor, amely a béke szolgálatába állította óriási anyagi és politikai hatalmát; az ázsiai, az afrikai, a latin-amerikai békeszerető államok növekvő száma, amelyeknek létérdekük a béke megőrzése; a nemzetközi munkásosztály és szervezetei, mindenekelőtt a kommunista pártok; a gyarmatok és a függő országok népeinek nemzeti felszabadító mozgalma; a békeharcosok világmozgalma; a semleges országok, amelyek nem értenek egyet a háború kirobbantásának imperialista politikájával, és a békés egymás mellett élés híveiként lépnek fel." Ezek azok az erők, amelyek ma már képesek lefogni az agresszív imperialista erők kezét és — mint az az utóbbi években több alkalommal bebizonyosodott, így az Egyiptom elleni angol—francia—izraeli agresszió és más agressziós kísérletek esetében — képesek hatékonyan harcolni az imperialisták által kezdeményezett helyi háborúk ellen, megakadályozni, hogy azok új világháborúhoz vezessenek és világkatasztrófába sodorják az emberiséget. Ezért a kommunista és munkáspártok Moszkvai Nyilatkozata teljes joggal állapítja meg: *„Elérkezett az az idő, amikor meg lehet hiúsítani az imperialista agresszorok azon kísérletét, hogy világháborút robbantsanak ki. A szocialista világtábor, a nemzetközi munkásosztály, a nemzeti felszabadító mozgalom, a háború ellen fellépő valamennyi ország és az összes békeszerető erők közös erőfeszítésével el lehet hárítani a világháborút."*

A béke megvédésében döntő szerepet játszanak a szocialista országok. A szocialista országok külpolitikájának megingathatatlan alapja a szocialista és a kapitalista országok közötti békés egymás mellett élés és gazdasági verseny lenini elve. Ezt az elvet fejlesztette tovább és vitte következetesen végig határozataiban az SZKP XX. kongresszusa, ezt az elvet fogadták el a szocialista országok és munkáspártjai 1957. novemberi Értekezletükön. ezt az elvet erősíti meg a mostani Nyilatkozat is. Ebben a szellemben kezdeményezi a Szovjetunió a nemzetközi feszültség megszüntetését, a vitás kérdések tárgyalások útján való rendezését. Ez a szellem hatja át az összes szocialista országok — köztük a Magyar Népköztársaság — külpolitikáját.

Ez a politika megfelel népünk és az egész szocialista tábor

érdekeinek, valamennyi nép létérdekeinek. Ez a politika elősegíti a szocializmus pozícióinak megerősödését, a szocializmus további térhódítását. A szocialista társadalom fejlődésének lételeme a béke: békés viszonyok között a szocialista rendszer mindjobban megmutatja előnyeit a kapitalista rendszerrel szemben a gazdaság, a kultúra, a tudomány és technika minden területén. *A béke — a szocializmus hűséges szövetségese, mert az idő a szocializmusnak, a kapitalizmus ellen dolgozik.* A szocializmus teljes győzelméért és a békéért vívott harcot nem lehet egymással szembeállítani, a szocializmus és a béke érdekei egybeesnek. Ez a felismerés alapvetően meghatározza a kommunista világmozgalom stratégiáját és taktikáját. Ezért van nagy jelentősége annak, hogy a kommunista világmozgalom minden osztaga egységesen állást foglalt a békés egymás mellett élés politikája mellett, amelyet a Moszkvai Nyilatkozat részletesen kifejtett.

Az államok békés egymás mellett élése természetesen nem jelenti az osztályharc megszüntetését, amint azt a revizionisták állítják. Az egész nemzetközi kommunista mozgalom számára elvi jelentősége van annak, hogy helyesen, marxista—leninista módon értelmezzük a békés egymás mellett élés politikája és az osztályharc közötti kapcsolatot: „A különböző társadalmi rendszerű államok egymás mellett élése — a szocializmus és a kapitalizmus közötti osztályharc formája. A békés egymás mellett élés körülményei között kedvező lehetőségek alakulnak ki az osztályharc kibontakoztatására a kapitalista országokban, a népek nemzeti felszabadító mozgalmának kiterjesztésére a gyarmati és függő országokban. A forradalmi osztályharc és a nemzeti felszabadító harc sikerei ugyanakkor hozzájárulnak a békés egymás mellett élés megszilárdításához." A béke megvédése a dolgozó tömegek aktív harcát és maximális éberségét feltételezi, megköveteli az imperializmus politikájának, a háborús uszítók cselszövéseinek és mesterkedéseinek a leleplezését, az imperialisták katonai támaszpontjainak felszámolásáért folytatott harc fokozását, az agresszív katonai tömbök, a népgazdaság militarizálása elleni küzdelmet.

A kommunisták azért tudják helyesen meghatározni a békéért folyó harc *jelenlegi* feladatait, mert előre látják ennek a harcnak a *távlatait*, elemzik azokat a társadalmi változásokat, tendenciákat, amelyek meghatározzák az erőviszonyok további eltolódásának fő irányát.

Milyen perspektívát nyújtanak ezek a változások a háború és a béke kérdése szempontjából? Nem kétséges, hogy a két rendszer békés versenyében a szocialista rendszer mindjobban megmutatja előnyeit, a Szovjetunió a világ első ipari hatalmává válik, hatalmas ipari országgá válik Kína, és eddig nem látott fejlődésen mennek keresztül az összes szocialista országok. Minden jel arra mu-

tat, hogy újabb és újabb győzelmeket arat a munkásmozgalom a kapitalista országokban, a nemzeti felszabadító mozgalom a gyarmatokon és a függő országokban. Befejeződik a gyarmati rendszer összeomlása, még jobban kiterjed a béke övezete. Összegezve: teljessé válik a szocializmus és a béke erőinek fölénye. Ezekre a változásokra alapozták véleményüket a kommunista és munkáspártok, amikor a Moszkvai Nyilatkozatban kijelentették: *„még a szocializmus teljes világméretű győzelme előtt, amikor a kapitalizmus a világ egy részén még fennmarad, létrejön annak reális lehetősége, hogy a világháborút kiküszöböljük a társadalom életéből."*

A béke megszilárdításának egy további, még magasabb foka — a *szocializmus világméretű győzelme*, amely *végérvényesen kiküszöböli mindennemű háború kirobbantásának társadalmi és nemzeti okait.*

Ezeket a távlatokat állítják a kommunista és munkáspártok a népek elé egy új világháború pusztításával és szenvedéseivel szemben, ezeknek a céloknak az elérésére mozgósítják a világ minden becsületes emberét. Ezeknek a céloknak az érdekében törekednek a kommunisták a munkásosztály akcióegységének a megvalósítására, ezeknek a céloknak az érdekében fordulnak a béke minden hívéhez, függetlenül politikai és vallási meggyőződésétől, nemzetiségétől és bőre színétől, hogy fogjanak össze és akadályozzák meg az újabb háborúkat, biztosítsák a tartós békét.

*

A kommunista és munkáspártok Moszkvai Nyilatkozata egységes, marxista—leninista harci programot ad a nemzetközi kommunista mozgalomnak, minden kommunista pártnak. A Nyilatkozat egész szelleme egyben azt követeli, hogy munkájában minden kommunista párt országa konkrét adottságaiból induljon ki és alkotó módon alkalmazza a marxizmus—leninizmus elveit, ezzel is vegye ki a részét a marxizmus—leninizmus nagy tanításának fejlesztéséből. A két Moszkvai Értekezlet dokumentumainak történelmi jelentősége abban van, hogy biztosítják a nemzetközi kommunista mozgalom eszmei egységét, hogy szilárd alapot képeznek az alkotó, marxista—leninista ideológiai munka kibontakozásához valamennyi kommunista és munkáspártban és hosszú időre megtermékenyítik ezt a munkát.

A magyar kommunisták is azzal a céllal tanulmányozzák a kommunista mozgalomnak ezt a nagy jelentőségű dokumentumát, hogy magasabb szintre emelve ideológiai felkészültségüket, jobban megértve a világfejlődés menetét, fellendítsék a marxizmus—leninizmus alkotó alkalmazását hazánkban, hogy az eddiginél is eredményesebben dolgozhassanak az előttük álló feladatok megoldásán.

Hároméves tervünk eredményei és soronlevő feladataink

Írta **LÁZÁR GYÖRGY**

A hároméves terv sikeres végrehajtása után, 1961-ben népgazdaságunk fejlesztésének új, jelentős szakasza kezdődik el. Feladatainkat e szakaszban is — ugyanúgy, mint az előző évben — a Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusának határozatai szabják meg. A kongresszus a következő évek legfőbb feladataként azt jelöli meg, hogy fejezzük be hazánkban a szocializmus alapjainak lerakását. E fontos, az egész dolgozó nép erőfeszítéseit egységbe foglaló cél gyakorlati gazdasági programja népgazdaságunk fejlesztésének második ötéves terve. A kongresszus által jóváhagyott népgazdasági célkitűzések építőmunkánk eddigi eredményeire, a szocialista társadalom alkotó erőinek mind teljesebb kibontakozására, a Szovjetunióval és a többi baráti országgal folytatott gazdasági együttműködésünk további fejlődésére épülnek. Annak a gazdaságpolitikának a folytatását fejezik ki, amelyet a párt és a kormány az ellenforradalom óta megvalósított, s amelynek a helyességét a gyakorlat igazolta.

Ez a gazdaságpolitika, amelynek központi célja a szocialista társadalom építése és ezzel a dolgozó nép anyagi és kulturális jólétének rendszeres emelése, a hároméves terv időszakában jelentős sikerekre vezetett. A hároméves terv feladata az volt, hogy népgazdaságunk fejlődését — melyet az ellenforradalom súlyosan megzavart — a Szovjetunió és a baráti országok által nyújtott testvéri segítség felhasználásával ismét normális alapokra helyezzük, s népgazdaságunkat újra egyensúlyba hozva viszonylag szerény ütemben fejlesztve, megteremtsük a második ötéves terv megindításának feltételeit. Az elmúlt három év alatt a népgazdaság fejlődése valójában minden tekintetben túlhaladta a tervben meghatározott kereteket, s olyan új elemekkel egészült ki, amelyek a szocialista építőmunka egész további menetét igen kedve-

zően befolyásolják. A gazdasági építőmunka normális menetét a tervezettnél sokkal rövidebb idő alatt, tulajdonképpen már 1958-ban sikerült helyreállítanunk. Ebben és a későbbi fejlődésben is kiemelkedő szerepe volt annak, hogy meggyorsult az ipari termelés üteme, így az eredetileg tervezettnél többet fordíthattunk a felhalmozás és a fogyasztás növelésére, és más, a későbbi évekre tervezett fejlesztési célok megvalósításához is hozzáfoghattunk. A mezőgazdaságban 1958. végére megérlelődtek a feltételei annak, hogy meggyorsítsuk a szocialista átalakulás ütemét. Ez a két egyidejűleg kialakult körülmény a fejlődésnek nemcsak a mértékét, hanem belső tartalmát és arányait is jelentősen befolyásolta, s azt eredményezte, hogy már a hároméves terv időszakában meggyorsult a szocializmus építése hazánkban.

A népgazdaság helyzetének ilyen, a vártnál sokkal kedvezőbb alakulásában igen sok tényező játszott közre. Közülük mindenekelőtt azt kell kiemelnünk, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt politikája mozgósította a társadalom erőit, s ezek a fejlődés meggyorsításának számottevő tartalékait tárták fel. Ebben kiemelkedő szerepe volt a párt VII kongresszusa tiszteletére 1959-ben kibontakozott nagyarányú szocialista munkaversenynek, amely döntő mértékben járult hozzá ahhoz, hogy az alapvető népgazdasági mutatókat tekintve már 1959-ben elértük az eredetileg 1960 végére tervezett színvonalat. A párt politikája, a munkás-paraszt szövetség megerősödése volt az alapja annak is, hogy — alig két évvel az ellenforradalom leverése után — a dolgozó parasztok jelentős része indult el a szocialista nagyüzemi gazdálkodás útján.

A fejlődés üteme nem gyorsulhatott volna meg a szocialista tábor, és mindenekelőtt a Szovjetunió átütő erejű gazdasági sikerei nélkül, ez adta meg ugyanis az alapot ahhoz, hogy a nemzetközi együttműködés és a szocialista táborral folytatott árucsere-forgalom évről-évre nagyarányban bővüljön, és a népgazdaság ezen az úton hozzájusson olyan anyagi eszközökhöz, melyek fejlődéséhez nélkülözhetetlenek. Céljaink megvalósításában nagy fontosságú volt a Szovjetunióval kötött hosszúlejáratú megállapodásunk, amelynek keretében a Szovjetunió beruházási hitelekkel segíti iparunk fejlesztését, mindenekelőtt pedig a korszerű termékek gyártására leginkább alkalmas iparágakét, ami egész ipari termelésünk szerkezetét lényegesen megjavítja. A fejlődés ütemének meggyorsításához figyelemreméltó anyagi erőket és tartalékokat szabadítottak fel az ellenforradalom felszámolását követő intézkedések, amelyek javították az irányító munkát, növelték a vállalatok önállóságát, kiterjesztették az anyagi érdekeltség alkalmazását. Főként a felsorolt tényezők eredményezték, hogy a tervbe vett előirányzatokat minden fő vonatkozásban túlteljesítettük.

A hároméves terv teljesítésének végleges adatai még nem állnak rendelkezésünkre, annyi azonban máris megállapítható, hogy az ipari termelés, a tervezett 22 százalék helyett több mint 40 százalékkal emelkedett, a termelékenység növekedése pedig megközelíti a 20 százalékot. A mezőgazdaság termelése a tervezett 12 százaléknál valamivel nagyobb mértékben emelkedett, miközben a szocialista szektor szántóterülete majdnem 4,5 millió katasztrális holddal nőtt.

Az ipar gyorsabb ütemű fejlődése bővítette az export árualapját, másrészt azonban ez és a mezőgazdaság szocialista átalakítása a tervezettnél több nyersanyagot, gépet, műtrágyát stb. igényelt. Ez szükségessé és lehetővé is tette külkereskedelmi forgalmunk növelését: behozatalunk 1960-ban az 1957. évinél nem alacsonyabb volt — ahogyan a terv előirányozta —, hanem 37 százalékkal magasabb; kivitelünk pedig a tervezett 37 százalék helyett több mint 70 százalékkal emelkedett.

A hároméves terv 1960-ra a nemzeti jövedelem 13 százalékos emelkedésével számolt; valójában az emelkedés meghaladja a 20 százalékot. A tervezettnél nagyobb nemzeti jövedelemből a népgazdaság állóalapjainak bővítésére csaknem másfélszer annyi beruházást fordítottunk, mint amennyit eredetileg előirányoztunk. Jelentős számú ipari üzemet bővítettünk ki, vagy fejeztünk be, megkezdtük a közlekedés korszerűsítését és — nem utolsósorban — jelentősen többet ruháztunk be a mezőgazdaságba, mint terveztük. Mindamellett — a párt irányvonalának megfelelően — a lakosság életszínvonalát és életkörülményeit is nagyobb mértékben javítottuk. A bérből és fizetésből élők reálbére nem 6, hanem 9,5 százalékkal nőtt, reáljövedelme pedig még ennél is nagyobb mértékben: 8 százalék helyett több mint 16 százalékkal emelkedett. Ugyanezen idő alatt a parasztság reáljövedelme kb. 6—7 százalékkal nőtt. A lakosság megnövekedett jövedelméből jelentősen növelte pénztartalékait, s még így is kb. 30 százalékkal emelkedett a kiskereskedelmi forgalom. A három év alatt mintegy 130 ezer lakás épült, 20 ezerrel több, mint amennyit a terv előírt; 2200 új kórházi ágy és számos új intézmény szolgálja az egészségügyi ellátást. Állami és társadalmi eszközökből mintegy 4 ezer tanterem épült fel. A fejlődés meggyorsult üteme egyaránt szolgálja tehát a jelen és a jövő szükségleteinek kielégítését.

Mindez azt mutatja, hogy a meggyorsult fejlődés nemcsak az előrehaladás mértékét, hanem a termelés és felhasználás belső arányait is lényegesen megváltoztatta.

A gyorsütemű fejlődés nemcsak lehetővé teszi, hogy a már megérlelődött és ismert szükségleteket teljesebben elégítsük ki, hanem maga is új szükségleteket támaszt; egyben az arányok

változása új követelményeket állít fel a termelés és elosztás kapcsolataiban, módosítja a minőségi követelményeket stb. Ezért rendkívül nagy a jelentősége annak, hogy időben felismerjük és helyesen értékeljük a mennyiségi változások mögött meghúzódó, eleinte esetleg csak nehezen felismerhető tendenciaváltozásokat. Ellenkező esetben olyan zavaró körülmények léphetnek fel, amelyek nemcsak a feltárt tartalékok kihasználását fékezik, hanem pazarláshoz, vagy éppen aránytalanságok kialakulásához vezetnek. A szocialista tervezésnek és gazdasági vezetésnek egyik legfontosabb, és hozzátehetjük talán a legnehezebb feladata: feltárni a valóságban végbemenő folyamatokat, s folytonosan továbbfejleszteni a tervet olyan irányban, hogy az egyaránt szolgálja a feltárt lehetőségek maximális kihasználását, a helyes arányok megőrzését és a távolabbi feladatok megoldását is. Megállapíthatjuk, hogy ebből a szempontból a gazdasági tervezés és vezetés nem hibátlanul ugyan, de javuló minőségben oldotta meg e bonyolult feladatokat.

Hogy a gazdasági vezetés kielégítően, vagy hiányosan oldja-e meg feladatait, az maga is objektív befolyást gyakorol az elérhető eredményekre. Ezért az irányító munka minden láncszemében nagy figyelmet kell fordítani azokra a gyenge pontokra, nehézségekre és hibákra, amelyeket eddig nem tudtunk teljesen megszüntetni. Rá kell tehát mutatnunk arra, hogy az eddiginél jobban kell megalapoznunk a fejlődés (mindenekelőtt az iparfejlődés) ütemének meghatározását. Ennek szükségességét mutatja az is, hogy a hároméves terv időszakában — bár az éves tervekben felemeltük az előirányzatokat — a tényleges teljesítés évről-évre jelentős mértékben meghaladta a tervezettet. Ez a túlteljesítés javította ugyan a népgazdaság szükségleteinek kielégítését, de mégsem volt olyan hatásfokkal hasznosítható, mintha elosztása — előrelátóbb tervezéssel — előre történik meg. A beruházási tevékenység megjavításában a múltbeli állapotokhoz képest előrehaladtunk, de gyökeres fordulatot még nem értünk el. Közismert dolog az is, hogy egyikmásik iparágunkban bizonyos elmaradás tapasztalható, ami a célul kitűzött műszaki fejlesztési program nem kielégítő végrehajtásában mutatkozik meg. A termelékenység növekedésének ütemével, a termelési költségek csökkentésének mértékével sem lehetünk megelégedve. Munkánk e fogyatékosságainak jelentős szerepük van abban, hogy a fejlődés menetében a népgazdaság egyes területein időszakosan kisebb-nagyobb aránytalanságok és nehézségek léptek fel, s e zavaró körülmények elhárítására beavatkozásra, esetleg bizonyos erőátcsoportosításra volt szükség.

A hároméves terv előbb vázolt tényeinek és tapasztalatainak nemcsak a már lezárt tervidőszak értékelése szempontjából van tehát nagy jelentőségük, hanem azon feladatoknak a megoldása

szempontjából is, amelyeket a VII. kongresszus hagyott jóvá a második ötéves terv irányelveiben. Az irányelvek jóváhagyása óta eltelt egy év alatt is — mint az egész hároméves tervidőszakban — meggyorsult ütem jellemezte népgazdaságunk fejlődését. Az ipar 1960-ban is lényegesen túlteljesítette tervét, további jelentős tartalékok és lehetőségek tárultak fel, folytatódott a mezőgazdaság gyorsütemű szocialista átalakítása. Ezek a tények arra mutatnak, hogy a második ötéves terv most folyó véglegesítésekor tovább lehet javítani a kongresszus által erre az időszakra megszabott fejlődési ütemet. Másrészt azonban hangsúlyoznunk kell, hogy a már feltárt tartalékokat és lehetőségeket a lehető legnagyobb mértékben ki kell használnunk, annál is inkább, mert a felhalmozás néhány év előtti alacsony színvonala miatt 1961—62-ben nehéziparunk és főleg alapanyagiparunk termelőképessége nem fokozódik a szükségletek által megkívánt mértékben, s ezért jelentősen növekszik majd az igény a feldolgozóipar és a mezőgazdaság számára szükséges nyersanyagok és más eszközök behozatala iránt. Csak úgy tarthatjuk egyensúlyban a külkereskedelmi mérleget ebben a két évben, ha tovább emeljük iparunk és mezőgazdaságunk exportképességét, s ugyanakkor az ésszerűen elérhető legnagyobb takarékosságot valósítjuk meg a források felosztásában és hazai felhasználásában.

Mindezek alapján a népgazdaság 1961. évi terve — a kongresszus határozataiból kiindulva és az adott körülményeket figyelembe véve — a következőképpen irányozza elő a megvalósítandó feladatokat:

Gyorsan fejlődő iparunk valamint a mezőgazdaságban túlsúlyra jutott szocialista szektor lehetőségeire támaszkodva jelentősen bővíteni kell a népgazdaság forrásait, mivel további előrehaladásunknak, az egyre növekvő szükségletek kielégítésének ez a fő feltétele. A termelés emelése, továbbá a fajlagos anyagráfordítások csökkentése útján az 1960. évinél mintegy 7 százalékkal nagyobb nemzeti jövedelmet kell létrehoznunk. A mennyiségi fejlődést az iparban és a mezőgazdaságban egyaránt döntően a termelékenység emelésével kell megalapozni, a termelés szerkezetében pedig az eddiginél is nagyobb mértékben kell előmozdítani azokat a minőségi változásokat, amelyek révén tovább javul a rendelkezésre álló eszközök kihasználásának hatásfoka, fokozódik a termelés gazdaságossága. Tekintettel arra, hogy az elmúlt két évben gyors ütemben viszonylag magas színvonalra emeltük a fogyasztást és a felhalmozást, ami adott körülmények között erősen megnövelte a behozatali igényeket, 1961-ben az elosztásban olyan arányokat kell megvalósítani, amelyek a belföldi felhasználás szerény mértékű növelésén túl hatékonyan elősegítik a kivitel fokozását

és ezáltal a népgazdaság egyensúlyának további megszilárdítását. El kell érnünk, hogy a terv fő célkitűzéseinek megvalósításával még kedvezőbb feltételeket teremtsünk a második ötéves terv későbbi éveiben teljesítendő feladatok megoldásához. Ezekből a fő összefüggésekből indulnak ki a terv részletes előirányzatai.

Az ipari termelést 1961-ben egészében 8 százalékkal kell növelnünk. A fő célkitűzéseknek megfelelően alapanyagiparunk teljesítőképességét a lehető legjobban kell kihasználnunk, hogy javítsuk a népgazdasági szükségletek kielégítését és elérjük, hogy a népgazdaság energia- és anyagellátása a behozatal tervezett szintje mellett is folyamatos, zavartalan legyen. Ezzel összhangban az 1960. évi teljesítéshez képest a terv szerint 1961-ben 28 millió t szenet és 15 százalékkal több olajat kell termelni. A villamosenergia-termelést 8,4 millió kwó-ra, a tavalyinál 9,3 százalékkal magasabbra tervezzük. Az ipari termelés átlagát jóval meghaladó mértékben, 13 százalékkal kell emelnünk a vegyipar termelését; ezen belül a gumi- és műanyagipar termelési terve 19 százalékkal haladja meg az 1960-ban már elért színvonalat. A vaskohászat termelése 8 százalékkal nő; a melegen hengerelt acéloké 16,5 százalékkal lesz magasabb, főként azért, mert a Dunai Vasmű meleghengerműve már 1960-ban működésbe lépett.

A népgazdaság szükségleteinek kielégítésében meg a múlt évinél is nagyobb rész esik a gépiparra. Fejlesztésének jelentőségét emeli az a körülmény, hogy exportszállításait további 26 százalékkal kell növelnünk. E feladat teljesítéséhez alapvető népgazdasági érdek fűződik, mivel a behozatal lehetséges nagyságát is sok tekintetben a gépexport növekedésének üteme és gazdaságossága határozza meg. A gépipar átlagosan 10 százalékkal növekvő termelésén belül éppen ezért elsősorban azokat az iparágakat fejlesztjük — híradástechnika, műszeripar, erősáramú ipar, szerszámipar —, amelyek leginkább hozzájárulhatnak az export növeléséhez.

A könnyűipar termelése 6,4 százalékkal emelkedik az 1960. évihez képest. Az átlagosnál nagyobb mértékben akarjuk emelni a cipőipar termelését (kereken 12 százalékkal), a bútoriparét (10 százalékkal), a papíriparét (mintegy 8 százalékkal). Az élelmiszeripar termelése a terv szerint 4,5 százalékkal emelkedik, ezen belül a konzerviparé csaknem 13 százalékkal, a baromfifeldolgozó iparé több mint 12, az édesiparé mintegy 6, a söriparé 5 százalékkal.

Az iparban foglalkoztatottak létszáma az 1960. évinél 30 ezer fővel magasabbra van előirányozva. A munkaerő létszámának és a termelés volumenének előirányzatai azt tételezik fel, hogy a termelés növekedését kétharmad részben — tehát az előző éveknél jóval nagyobb arányban — a munka termelékenységének emelésével érjük el. E szerint 1961-ben az ipari termelésnek egy dol-

gozóra és munkanapra jutó hányada 5,6 százalékkal lesz nagyobb mint 1960-ban volt. A termelékenység növelése — amelynek mértéke a vállalatok sajátosságaitól függően különböző — igen feszített, de teljesíthető feladat, mert megoldására a termelés minden területén bőven vannak még kihasználatlan tartalékaink. Ezeket most minden erővel mozgósítanunk kell. Ehhez meg kell szilárdítani a létszám-, a norma-, a bér- és a munkafegyelmet, meg kell gyorsítani a műszaki fejlesztést, és jóval hatékonyabban kell hasznosítani az elmúlt években eszközölt gépi beruházásokat. A munka termelékenységének emelésével, a fajlagos anyagfelhasználás csökkentésével, a takarékosság általános fokozásával legalább 2 százalékkal kell csökkentenünk a termelés költségeit.

A terv számításba veszi, hogy már 1961 tavaszán befejeződik a termelőszövetkezetek tömeges szervezése. E döntő jelentőségű társadalmi és gazdasági átalakulás a mezőgazdasági termelés fellendítésének, a tervszerűség fokozódásának nélkülözhetetlen alapja. A már megszilárdult termelőszövetkezetek eredményeire építve, 1961-ben is teljesíteni kívánjuk a kettős feladatot. A mezőgazdasági termelés csaknem 8 százalékos emelését irányozzuk elő, oly módon, hogy az állattenyésztésnek 4,5 százalékkal, a növénytermelésnek majdnem 11 százalékkal kell növekednie. A mezőgazdasági termelés tervezett fejlesztéséhez műtrágya-ellátásunkat 30, a talajjavítást 20, az öntözött területet kereken 16 százalékkal növeljük. Az előirányzott terméseredmények elérése céljából az 1960. évi 25 ezer kh-ról 300 ezer kh-ra emeljük a nagyhozamú búzafajták vetésterületét, a hibridkukoricák részarányát az 1960. évi 60-ról 75 százalékra, a magas olajtartalmú napraforgófajták termelését pedig 20 ezer kh-ról 80 ezer kh-ra növeljük. A felvásárlást valamivel gyorsabban emeljük, mint a mezőgazdasági termelést, összesen legalább 9 százalékkal.

A terv megvalósításához 1961-ben jelentős külkereskedelmi forgalmat kell lebonyolítanunk; a kivitelt legalább 17 százalékkal, a behozatalt csaknem 9 százalékkal kell növelnünk. Különösen annak van nagy jelentősége, hogy a szocialista országokkal, köztük elsősorban a Szovjetunióval lebonyolítandó áruforgalmunk gyorsan növekszik. A külkereskedelmi terv zökkenőmentes teljesítése azonban azt is szükségessé teszi, hogy a kiviteli feladatok teljesítésében erősödjék a tervfegyelem. Minden minisztérium és vállalat állítsa figyelmének előterébe azt, hogy belföldi szállítási kötelezettségeinek teljesítése mellett termelésének minél nagyobb hányadát irányítsa a kivitel növelésére.

A nemzeti jövedelem fogyasztási alapjának növekedését az idei terv 4 százalékban irányozza elő, s ez lehetővé teszi, hogy a munkások és alkalmazottak reáljövedelme 1,8 százalékkal emel-

kedjék. A parasztság fogyasztásának volumene valamelyest szintén magasabb lesz, mint a tavalyi. A lakosság szükségleteinek kielégítése érdekében a terv — a kiskereskedelmi áruforgalom mennyiségi növelésén túl — erőnkhöz mérten arról is gondoskodik, hogy a belkereskedelemben forgalomba kerülő cikkek választéka folyamatosan javuljon, s az áruelosztás megszervezése megfeleljen a lakosság szükségleteinek. A belkereskedelmi forgalomban az élelmiszerek bolti eladását kb. 4, a ruházati cikkekét mintegy 4, a vegyes iparcikkekét pedig csaknem 7 százalékkal akarjuk emelni.

Az 1961. évi terv 30,7 milliárd Ft összegű beruházást irányoz elő. A fő cél, amelyre az erőket összpontosítani kell, a már folyamatban levő beruházások eddiginél gyorsabb ütemű folytatása. 1961-ben is érvényt kell szerezni azon fontos törekvésünknek, hogy az állóalapokat főként gépi beruházásokkal, a legkorszerűbb technika színvonalán bővítsük és csak az elkerülhetetlenül szükséges mértékben fordítsuk eszközeinket építkezésekre: vagyis meg kell keresnünk és meg kell ragadnunk a lehetőségeket a beruházások építési költségeinek csökkentésére. Mindent el kell követnünk annak érdekében is, hogy a rendelkezésünkre álló beruházási összegeket takarékosan és gazdaságosan használjuk fel és ezzel együtt az építési munkákat tovább összpontosítsuk.

Nemcsak az 1961. évi tervben előirányzott feladatok, hanem az egész második ötéves terv szempontjából döntő jelentőségű, hogy a jövőben még eredményesebben munkálkodjunk a kongresszus által meghatározott és a gyakorlat által igazolt feladatok megoldásán, mert ez távolabbi előrehaladásunk fő feltétele. A gazdasági építőmunka hatékonyságának megjavítása azt kívánja, hogy a legnagyobb figyelmet a következő fő kérdésekre összpontosítsuk:

Az egész népgazdaságban erősítenünk kell a tervszerűséget. Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy a fő erőt a tervben kitűzött alapvető feladatokra kell összpontosítanunk, mégpedig úgy, hogy az általános mutatókkal megszabott célokat a tervben előírt részarányok és feladatok összehangolt teljesítésével érjük el. Vagyis a tervet úgy kell teljesíteni, hogy az valóban lehetővé tegye a szükségleteknek a népgazdasági tervben megjelölt arányok szerint történő kielégítését. Ha a termelés eltér a tervezett arányoktól, akkor meg kell változtani az elosztás arányait is — erre már volt példa. Ez esetben alapvető igényeket — pl. a külkereskedelem igényeit — nem tudunk megfelelően kielégíteni és a megtermelt cikkek egy részét más, kevésbé fontos célokra kell felhasználnunk, vagy esetleg mint időszakosan felesleges tartalékokat kell tárolnunk. Különösen fontos a tervszerűség fokozása akkor, ha évközben tárulnak fel olyan tartalékok, amelyek a terv túlteljesítését

teszik lehetővé. Ilyenkor még nagyobb gondot kell fordítani arra, hogy a túlteljesítés aránya és az ebből származó terméktöbblet ne véletlenszerű legyen, hanem mindenképpen a legfőbb célok megvalósítását segítse. Ez akkor lehetséges, ha a gazdasági vezetőszervek a terv végrehajtása közben is folytatják a terv összeállításakor végzett összehangoló munkájukat és ily módon a folytonosan változó körülmények között is gondoskodnak az alapvető népgazdasági arányok betartásáról.

Az ipari termelés szerkezetét tovább kell javítanunk és az eddiginél is jobban kell összehangolnunk a népgazdaság alapvető szükségleteivel. A termelés szerkezetének folytonos javításával az a fő célunk, hogy a rendelkezésünkre álló erőforrások legkedvezőbb kihasználásával, a munkának az adott körülmények között elérhető legmagasabb termelékenysége mellett elégítsük ki a szükségleteket. A munka termelékenységének mind magasabb színvonala az alapja ugyanis annak, hogy a termelőerők rendszeres bővítése mellett rendszeresen növeljük az egy főre jutó elfogyasztható anyagi javak mennyiségét is. Az ipari termelés összetételének javítása azért is rendkívül fontos, mert nagyrészt ettől függ, hogy milyen mértékben és milyen hatásfokkal bővíthetjük külkereskedelmi forgalmunkat. Márpedig népgazdaságunk struktúráját figyelembe véve — népgazdaságunk fejlődésének üteme szoros kapcsolatban áll külkereskedelmi forgalmunk volumenével. Jelenleg annál inkább fontos ez, mert az 1961. évi terv szerint az ipari termékeknek nagyobb hányadát kell az exportárualapok növelésére fordítanunk, mint tavaly. De még a tervezettnél is nagyobb mértékben emelhetjük az ipari termékek kivitelét, ha a terv végrehajtása közben újabb eredményeket érünk el a termelés szerkezetének javításában. A termelés szerkezetének és gazdaságosságának javításában a legfőbb eszköz változatlanul a műszaki fejlesztés meggyorsítása és a termelékenység emelése.

Az év folyamán megkülönböztetett figyelmet kell fordítanunk a termelékenység emelésére. Az 1960. évi tapasztalatok arra mutatnak, hogy e téren nagyok a lehetőségeink. Az iparvállalatok egy részében lefolytatott vizsgálatok alapján kitűnt, hogy számos iparágban nincsenek jól kihasználva a legutóbbi években beszerzett korszerű berendezések, sőt néhol üzembehelyezésük nagyon is késik. Más vizsgálatok feltárták, hogy ipari üzemeink nagy részében korszerűtlenek a munkanormák, nem fejezik ki az elért műszaki fejlődést és azt, hogy a munkaidő tervszerű kihasználásában is jelentős tartalékaink vannak. Közismert tény, hogy — bár eredményeink számottevőek — iparunkban, de különösen a gépipar egyes ágaiban nagy lehetőségeink vannak a gyártmányösszetétel javítására és ezzel a rendelkezésünkre álló termelőberendezések hatéko-

nyabb kihasználására. E tartalékok növelik a realitását annak, hogy a tervezett mértékben növeljük az ipari termelést, mégpedig úgy, hogy e növekedésnek legalább kétharmad része a termelékenység emelkedéséből származzék. Az eddiginél jóval céltudatosabb és gyakorlatiasabb munkát kell végeznünk azonban, hogy e lehetőségeket kihasználjuk, annál is inkább, mert e feladat megoldása elsősorban az irányító és szervező munka megjavításától függ.

A mezőgazdaságban változatlanul a kettős feladat megvalósítására kell összpontosítanunk erőnket. Közismert, hogy népgazdaságunknak jelentős problémája a mezőgazdaság viszonylagos elmaradása. A termés ingadozása — ami a mezőgazdasági termelés mai színvonala mellett egyébként is elkerülhetetlen, bár jócskán csökkenthető — nemegyszer hátrányosan befolyásolja a népgazdaság egyensúlyát és különösen a külkereskedelem lehetőségeit. A mezőgazdasági termelés fellendítésének fő akadálya, a kisüzemi széttagoltság, megszűnőben van. A nagyüzemi gazdálkodás anyagi alapjainak megteremtéséhez szocialista államunk jelentős támogatást nyújtott, különösen az elmúlt két évben, de nyújt 1961-ben is. Ha hozzátesszük, hogy a mezőgazdaság fejlesztéséhez viszonylag kedvezőek az adottságaink, akkor világossá válik, hogy a tervben előirányzott mezőgazdasági termelésnövelés szükséges feltételei adva vannak, sőt kedvező körülmények esetén az előirányzatot túl is teljesíthetjük. E feltételek megvalósításának legfontosabb követelménye, hogy a termelőszövetkezetekben javuljon a munka szervezettsége.

A beruházások megvalósításával kapcsolatban a legfőbb figyelmet továbbra is az eszközök koncentrálására, a kivitelezés alatt álló beruházások befejezésének meggyorsítására kell fordítanunk. Ezt megkönnyíti az, hogy az idei terv a beruházások színvonalát a tavalyinál valamivel alacsonyabb szinten irányozza elő. A rendelkezésünkre álló anyagi eszközök túlnyomó részét tehát a már folyamatban levő beruházásokhoz használjuk fel és a beruházások köre csak viszonylag kevés új feladattal bővül. A beruházási eszközöknek az eddiginél nagyobbfokú koncentrálásával elő kell mozdítani az üzembehelyezési idők lerövidítését, emellett igen nagy figyelmet kell fordítanunk a második ötéves terv későbbi feladatainak előkészítésére. Ezért úgy kell felhasználnunk a rendelkezésünkre álló tervezési kapacitásokat, hogy minden újonnan beinduló beruházás megkezdése előtt vizsgáljuk felül annak összes lényeges műszaki-gazdasági követelményeit és feltételeit.

A népgazdaság minden területén jobban kell takarékoskodnunk. A takarékosság a szocialista gazdálkodás állandó módszere kell legyen, amelyet széles körben tudatosítani, s a gyakorlatban érvényesíteni kell. Minden felkutatott és felhasznált tartalék,

amely közvetlenül, vagy közvetve elősegíti a termelés gazdaságos növelését és a termelési költségek csökkentését, hozzájárul országunk külkereskedelmi helyzetének javításához, előmozdítja a beruházási eszközök hatékony felhasználását, gyorsítja szocialista fejlődésünket Ugyancsak elsőrendű jelentőségű az is, hogy megszüntessük a veszteségforrásokat, az állami fegyelem lazaságait és erélyesen fellépjünk az anyagi eszközök gondatlan kezelése ellen.

*

A tervben kitűzött feladatok teljesítésével nagy lépéssel közelebb jutunk a szocializmus alapjainak lerakásához, meggyorsítjuk hazánkban a szocializmus építését. A dolgozók öntudatos, fegyelmezett, hozzáértő munkája valamennyi szocialista országban, így hazánkban is, a fejlődés hatalmas tartaléka és lendítő ereje. Ennek nagyságát és hatását előre felmérni pontosan nem lehet. Ez döntően attól függ, hogy a tömegek mennyire ismerik, helyeslik és teszik magukévá a párt politikáját, és a párt, a szocialista építés vezetője, mennyire fogja össze ezen erőket és irányítja céltudatosan a fő feladatok megoldására. Az elmúlt évek tapasztalatai, terveink jelentős túlteljesítése, a szocialista versenymozgalom megnövekedett lendülete minden kétséget kizáróan azt bizonyítják, hogy a legszélesebb tömegek felzárkóztak a párt mögé, helyeslik és támogatják politikáját. Második ötéves tervünk az eddigi politika folytatása. Minden reményünk megvan ahhoz, hogy a szocialista építésnek a második ötéves tervben, ezen belül az 1961. évi tervben foglalt nagyszerű célkitűzései is támogatásra találnak a magyar dolgozóknál.

1961. év elején kettős feladat előtt állunk. Először: meg kell szerveznünk az éves terv eredményes végrehajtását, s ezzel megteremtenünk az adott körülmények között elérhető legkedvezőbb feltételeket a második ötéves terv későbbi feladataihoz. Másodszor: a következő hónapokat igen céltudatos és fegyelmezett munkával arra kell felhasználnunk, hogy a konresszus által jóváhagyott alapokon részleteiben is helyesen tervezzük meg a második ötéves terv előirányzatait. Ugyanakkor a távolabbi perspektíva, a népgazdaság jelentősebb szerkezeti átalakítása, a szocialista országokkal való még szorosabb és gyümölcsözőbb együttműködés szempontjából döntő fontosságú, hogy a folyó feladatok jó megszervezése és végrehajtása mellett a gazdasági vezetőszervek már most megfelelő erőfeszítéseket tegyenek a népgazdaság 20 évre szóló fejlesztési elképzeléseinek körültekintő kidolgozására.

A szocialista országok együttműködése és a magyar mezőgazdaság

Írta GARAMVÖLGYI KÁROLY

Korunk fő jellemzője, hogy a szocialista világrendszer az emberi társadalom fejlődésének döntő tényezőjévé válik. Ma már a földkerekség területének 26, lakosságának mintegy 35 százaléka tartozik a szocialista táborhoz, s ez a tábor adja a világ ipari termelésének körülbelül 37—38, mezőgazdasági termelésének pedig mintegy 26—28 százalékát.

A szocialista világrendszer kialakulásával új fejezet kezdődött a népek és az országok egymás közötti kapcsolatában. A kapitalista világrendszert országainak törvényszerűen növekvő egyenlőtlensége jellemzi, s a tőkésországok egymásközti viszonyát a kapitalizmus törvényei határozzák meg: az erősebb uralkodik a gyengébb fölött, és kizsákmányolja azt. A szocialista országokban létező osztályok egyikének sem érdeke más országok dolgozóinak kizsákmányolása. A szocialista országok kapcsolatában a kizsákmányolás helyébe a kölcsönös segítés, a konkurrencia helyébe a testvéri együttműködés lépett.

A szocialista országok együttműködése, kölcsönös testvéri segítése objektív törvényszerűség. A szocialista országokat a tervszerű együttműködés fűzi össze a szocialista világgazdaság rendszerébe. Kapcsolataik az egyes országok függetlenségén, egyenjogúságán, sajátosságaik kölcsönös tiszteletben tartásán alapulnak, s ezen messze túlmenően a proletár internacionalizmus szelleme hatja át őket.

A revizionisták tagadják, hogy a szocialista országok egymáshoz való viszonya új típusú, minden eddiginél magasabbrendű kapcsolat. Szerintük a szocialista országok együttműködésének nem kell túlmennie a kölcsönös előnyök nyujtásán, a függetlenség és

az egyenjogúság tiszteletbentartásán; lényegében nem ismerik el, hogy a proletár internacionalizmusnak a munkásosztály vezette szocialista típusu államok egymás közötti kapcsolatában is érvényesülnie kell.

A szocialista világrendszerben a nemzeti és a nemzetközi érdekek szoros egységet alkotnak, megvalósulásukban feltételezik egymást. A szocialista táborban a gazdaságilag erősebb országok népeit áthatja az a törekvés, hogy segítsék a gyengébbeket, ezek pedig minden erőfeszítést megtesznek azért, hogy — saját erőforrásaik teljes kihasználásával és a testvéri országok segítségével — minél rövidebb idő alatt felzárkózzanak az erősebbek mellé.

A kommunista és munkáspártók képviselőinek 1960 novemberében megtartott Moszkvai Értekezletén egyhangúlag elfogadott Nyilatkozat megállapítja, hogy a szocialista rendszer valamennyi népe többé-kevésbé egyidejűleg lépi át a kommunizmus küszöbét. E nagy cél megvalósításának egyik legfontosabb eszköze az, hogy a szocialista országok összehangolják népgazdaságuk fejlesztésének terveit, így tökéletesítsék az egymás közötti munkamegosztást, fejlesszék a szocialista világrendszeren belüli specializációt és kooperációt, tanulmányozzák egymás tapasztalatait, s még jobban építsék ki az együttműködést és a testvéri segítségnyújtást.

Az európai szocialista országok tizenegy évvel ezelőtt hozták létre a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsát, amelynek alapokmánya kimondja: a szervezet célkitűzése az, „hogy a tagállamok erőfeszítéseinek összefogása és egybehangolása útján elősegítse ezekben az államokban a népgazdaság tervszerű fejlesztését, a gazdasági és műszaki fejlődés meggyorsítását, a kevésbé fejlett iparral rendelkező államok ipari szintjének emelését, a munka termelékenységének szakadatlan emelkedését és népeik jólétének állandó növekedését."

A KGST-n belüli együttműködésnek különösen nagy jelentősége van Magyarország számára. Ismeretes, hogy hazánk viszonylag szegény nyersanyagokban; népgazdaságunknak nyersanyaggal és félkésztermékekkel való ellátásában a Szovjetunió és a népi demokráciák töltik be a főszerepet. A népgazdaság fejlesztése, a szocializmus sikeres építése hazánkban megvalósíthatatlan volna a szocialista nemzetközi munkamegosztás, az új típusú nemzetközi külkereskedelmi kapcsolatok nélkül.

Népgazdaságunkban viszonylag jelentős szerepet tölt be a mezőgazdaság, amely az össztermelésnek mintegy 25—28 százalékát adja. Nagy jelentőségű a mezőgazdasági eredetű export is, amelynek ellenértékeként iparunk nélkülözhetetlen anyagokhoz jut. Gazdasági életünk egészséges fejlődésének tehát egyik kulcskérdése, mezőgazdasági termelésünk nagyarányú növelése.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésében az utóbbi években elért eredményeink nagy anyagi és műszaki erőfeszítéseket követeltek meg, s a dolgozó parasztság termelőszövetkezetekbe való egyesítésének közeli befejezése, a mezőgadasági termelés fellendítése további nagy erőkifejtéseket kíván. A szocialista nemzetközi együttműködés nélkül elképzelhetetlen volna, hogyan elégítsük ki az ezzel kapcsolatos igényeket, miként állítsuk elő gazdaságosan és hogyan szerezzük be a mezőgazdaság számára szükséges termelőeszközöket és gépeket. Az anyagi segítség mellett mezőgazdaságunk szocialista nagyüzemi rendszere gyorsütemű kiépítésének szinte kimeríthetetlen kincsestára a szocialista tábor országainak rengeteg tapasztalata. Ennek hasznosítása jelentős mértékben meggyorsítja előrehaladásunkat.

Mezőgazdaságunk szocialista átalakítása lehetőségeket teremt arra is, hogy nagyszabású meliorációs munkálatokat végezzünk, s talajjavítás, öntözés, fásítás, ültetvények telepítése stb. útján egyre több, eddig kellően ki nem használt területet vonjunk be a termelésbe. A szövetkezeti rendszer győzelmével létrejönnek a mezőgazdasági termelés ésszerű területi elhelyezésének és specializálásának az üzemi alapjai. Mindez a termelés fejlesztésének távlati kérdéseit is felveti, ezek pedig nem oldhatjuk meg anélkül, hogy a nemzetközi munkamegosztásból, a szocialista országok közötti együttműködésből fakadó lehetőségeket és követelményeket alaposan ne mérlegelnők.

II.

A közös érdekek mély átérzésének szép példája és az együttműködésnek igen fontos állomása volt az európai szocialista országok kommunista és munkáspártjainak egy évvel ezelőtt, 1960. február 2—3-án Moszkvában megtartott mezogazdaságfejlesztési és tapasztalatcsere-értekezlete. Az ezen részt vett országok képviselői mindnyájan egyetértettek abban, hogy a szocialista táborhoz tartozó országok mezőgazdasági termelése fellendítésének egyik igen fontos feltétele az eddiginél szorosabb együttműködés. A résztvevők tapasztalataik kicserélése mellett megvitatták a mezőgazdaság fejlesztésének számos problémáját, a mezőgazdasági tartalékok lehető legteljesebb felhasználásának módjait, a mezőgazdasági termelés további növelésének távlatait.

A moszkvai mezőgazdasági értekezlet nagyon figyelmesen vizsgálta meg a szocialista országok mezőgazdaságában napjainkban kibontakozó forradalmi fordulatot, s ennek hatását a termelésre. A szocialista országok dolgozói a kommunista és munkáspártok vezetésével az utóbbi évtizedben nagy munkát végeztek a falu

szocialista átalakításáért, a mezőgazdasági termelés fejlesztésének megalapozásáért. Az európai népi demokráciákban (Lengyelország kivételével) lényegében véve már befejeződött a dolgozó parasztság termelőszövetkezetekben való egyesülése. Ezzel egyidőben minden szocialista ország számottevő eredményeket ért el a termésátlagok növelésében, az állati eredetű termékek előállításának fokozásában. Az 1950. évi teljes mezőgazdasági termeléshez képest (pedig ebben az évben szinte minden országban jó volt a termés) 1958-ig a Szovjetunióban és az NDK-ban 50 százalékkal, Bulgáriában, Romániában, Albániában több mint 40 százalékkal, hazánkban 26, Csehszlovákiában pedig 14 százalékkal növekedett a mezőgazdasági termelés. Az utóbbi években, 1958-tól 1960-ig a mezőgazdasági termelés még nagyobb arányban nőtt, mint 1954 és 1957 között. Ez azért fontos, mert ugyanebben az időben meggyorsult a szövetkezeti mozgalom fejlődése is. Több országban (így Csehszlovákiában, Romániában, az NDK-ban és hazánkban is) az utóbbi időben jutott teljes győzelemre a szövetkezeti rendszer. A tények azt mutatják, hogy a szocialista országokban a mezőgazdaság szocialista nagyüzemi átalakításával egyidejűleg jelentős mértékben emelkedett a termelés.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése mindenekelőtt a falu társadalmi-gazdasági viszonyainak forradalmi átalakítása, de egyúttal technikai forradalom is. A mezőgazdaság technikai forradalma a szocialista országok többségében már jelentős sikereket ért el. A mezőgazdasági termelésnek egyre több ágában épül ki a géprendszer, sőt egyes országokban már a főbb munkafolyamatok komplex gépesítését is megkezdték.

A gépesítés fejlődésének ütemét tekintve a Szovjetunió és a népi demokráciák felveszik a versenyt a legjobban gépesített nyugat-európai tőkés országokkal. Az európai népi demokráciákban például 1939-hez viszonyítva az erőgépek száma 12-szeresére növekedett, 1950 és 1959 között pedig csaknem megkétszereződött. A következő öt év alatt a traktorok száma (az eddig ismertetett tervek szerint) ismét megkétszereződik, sőt egyes országokban háromszoros lesz. 15 év alatt (1950-től 1965-ig) a szocialista országok az egy traktorra eső szántóterület nagyságát tekintve 30 éves elmaradást hoznak be. A szocialista országokban a mezőgazdasági termelés néhány évvel ezelőtt még igaerőre épült, s hagyományos paraszti eszközökkel, apáról-fiúra öröklődő szokások alapján folyt, ezt most korszerű gépi nagyüzem váltja fel.

Minden szocialista ország nagy gondot fordít a műtrágyagyártás fejlesztésére, a növényvédelem korszerűsítésére, a talajjavításokra, s általában arra, hogy a mezőgazdaságban egyre jobban hasznosítsák a vegyipar által előállított anyagokat és szereket.

Mind a növénytermelésben, mind az állattenyésztésben a nagyhozamú, termelékenyebb fajta kinemesítését, illetve kitenyésztését szorgalmazzák, s széles körben terjesztik a gyakorlat által igazolt tudományos eredményeket. A műszaki, az agronómiai és az állattenyésztési problémák tanulmányozása mellett egyre többet foglalkoznak a mezőgazdasági termelés közgazdasági és üzemszervezési kérdéseivel, a munka termelékenységének növelésével, a termelés gazdaságosságának és jövedelmezőségének emelésével.

Természetesen tudjuk azt, hogy a szocialista mezőgazdaság egyre gyorsabb ütemű fellendülése általában nem halad teljesen sima, zökkenőmentes úton. Még a legfejlettebb szocialista országokban is vannak időnként olyan területek, amelyeken bizonyos átmeneti megtorpanás, lemaradás áll be. Korábban nem egy országban fékezte a fejlődést a gazdasági irányítás bürokratizmusa, a dolgozók anyagi ösztönzésének elhanyagolása. A moszkvai tapasztalatcsere-értekezlet ezért a továbbfejlődés egyik legfontosabb feltételeként az olyan gazdaságpolitikai intézkedések határozott végrehajtását jelölte meg, amelyek a termelés fejlesztését és a dolgozók jobb anyagi ösztönzését szolgálják.

A szocialista országok együttműködésének fejlődése, s különösen mezőgazdasági termelésük fellendítése egyre inkább megköveteli mezőgazdasági termelésünk szakosítását is. E feladatok megoldásával minden szocialista ország optimálisan használhatná ki természeti és közgazdasági adottságait: nagy tömegben és olcsón termelhetne olyan cikkeket, amelyeknek az előállításához legkedvezőbbek a körülményei. Természetes, hogy nemcsak saját szükségleteit fedezné ezekből a termelvényekből, hanem segítené azokat az országokat is, amelyek ezeket kevésbé kedvező feltételek között állítják elő. Egy-egy ország mezőgazdasági termelésének szakosításánál tehát nemcsak az adott ország szükségleteiből kell kiindulni, hanem az egész szocialista tábor érdekeiből, sőt arról sem szabad megfeledkezni: hogy a szocialista tábornak segítenie kell a gyarmati sorból most felszabaduló és a már felszabadult, de gazdaságilag elmaradott országokat és népeket.

III.

A szocialista országok közötti együttműködésnek több formája van. A KGST tízéves fennállása alatt mezőgazdasági vonatkozásban az együttműködésnek a következő főbb formái alakultak ki: az egyre bővülő külkereskedelmi kapcsolatok, a tudományos és műszaki együttműködés, és végül — az együttműködés legfejlettebb formája — a távlati fejlesztési terveken alapuló nemzetközi

munkamegosztás, a termelés országonkénti specializálása, s az ebből eredő feladatok kimunkálása és megvalósítása.

Kétségtelen, hogy a mezőgazdaság vonatkozásában is a legkézenfekvőbb formája a nemzetközi együttműködésnek — a kölcsönösen előnyös kereskedelmi forgalom lebonyolítása. A szocialista országok közötti mezőgazdasági külkereskedelemben a szocialista együttműködésre jellemző módszerek honosodtak meg.

A szocialista országokban a mezőgazdasági külkereskedelem is az egységes népgazdasági terv rendszerében helyezkedik el, s ennek alapján még az egyes tervidőszakok megkezdése előtt egyeztetni lehet az igényeket és a beszerzési lehetőségeket. A szocialista külkereskedelemnek mezőgazdasági vonatkozásban is jellemzői a szilárd árak, a biztos piac. Ez rendkívül fontos minden olyan ország számára — így hazánk számára is —, ahol a mezőgazdasági exportnak jelentős szerepe van. Az értékesítési, illetve beszerzési tervek évenkénti egyeztetése és az erre alapozott külkereskedelmi megállapodások, egyéves és hosszúlejáratú kereskedelmi egyezmények már létrehozzák az országok közti specializálódás bizonyos elemeit is.

A szocialista országokkal folyó külkereskedelmünkben természetesen figyelembe kell vennünk azt a tényt, hogy mezőgazdasági exportunk jelentős része, mintegy 50 százaléka (sőt egyes cikkekben még ennél is magasabb hányada) tőkés piacokra irányul. Ez elkerülhetetlen, mert ezzel olyan devizakészletekhez és egyéb fizetési lehetőségekhez jutunk, amelyek részben fedezik a tőkés országokból származó nyersanyag, félkészáru- és fogyasztási cikk-importunkat. Rajtunk kívül Bulgária, Románia és bizonyos mértékben Lengyelország, sőt Csehszlovákia is ad el mezőgazdasági cikkeket az európai tőkésországoknak. *Közös érdekünk tehát az, hogy ezen a piacon összehangolt külkereskedelmi tevékenységet folytassunk, amely az egyes országok érdekei mellett az egész szocialista tábor javára válik.* Ez annál is fontosabb, mert az utóbbi években erősödött a tőkés körök európai integrációs törekvése (létrejött az Európai Közös Piac és a Szabadkereskedelmi Társulás), s ez jelentős mértékben nehezíti a szocialista országok mezőgazdasági külkereskedelmi tevékenységét az európai tőkés piacokon. Sürgős tehát, hogy a tőkés piacokon mezőgazdasági külkereskedelmet lebonyolító szocialista országok egyeztessék tevékenységüket, szorosabban működjenek együtt, hazájuk és az egész szocialista tábor érdekeinek megfelelően. A teljes, ésszerű és hathatós együttműködésnek minden objektív feltétele megvan.

A szocialista országok közti együttműködésnek igen fontos és kölcsönösen gyümölcsöző ága a tudományos és műszaki együttműködés, a szellemi termékek, a tudományos eredmények, a tapasz-

talatok, a műszaki dokumentációk tervszerű, szervezett cseréje. A Szovjetunió szocialista mezőgazdaságának gazdag tapasztalatai kezdettől fogva hatalmas segítséget adnak hazánknak. Az elmúlt évek során — főleg 1953 óta — ezek a gyakorlati és tudományos tapasztalatok és eredmények számos agrárgazdasági elméleti és gyakorlati jellegű tapasztalattal bővültek. Ma már a KGST-n belül rendszerré vált, hogy a Szovjetunió és a népi demokráciák kicserélik nagy jelentőségű tervezési, szervezési, agrárpolitikai intézkedéseik módszereinek dokumentációját is. (Például a termelőszövetkezeti tagok nyugdíjrendezésének, a termelőszövetkezeti jövedelemelosztásnak, a mezőgazdasági adózásnak a módszereit.) Ez igen nagy segítség a gyakorlati agrárpolitika számára. A kölcsönös tájékoztatásnak fontos forrása a nyolc nyelven megjelenő Nemzetközi Mezőgazdasági Szemle, amely rendszeresen ismerteti a szocialista országokban elért tudományos és élenjáró tapasztalatokat.

A nemzetközi együttműködést hathatósan szolgálja a műszaki és tudományos eredmények és tapasztalatok rendszeres cseréje is. Ennek különösen a kisebb országok számára van nagy jelentősége, hiszen ezek az országok készen kapják olyan nagyobb tudományos felkészültséget, vagy apparátust kívánó témák kutatási eredményeit, amelyeket a maguk erejéből csak igen hosszú idő alatt, vagy egyáltalán nem tudnának kidolgozni. Így jobban koncentrálhatják szellemi és anyagi erőforrásaikat, több figyelmet fordíthatnak az elért tudományos eredmények széleskörű gyakorlati megvalósítására. Ezért nagyon fontos, — s erre a moszkvai mezőgazdasági tanácskozás is felhívta a figyelmet —, hogy a szocialista országok koordinálják tudományos kutatási terveiket.

A tudományos és műszaki együttműködés hasznos formája a szakemberek tanulmányútja. Évről évre több száz magyar mezőgazdasági szakember tanulmányozza a testvéri szocialista országokban folyó munkát. Nagy segítséget ad a magyar mezőgazdaság fejlődéséhez az a támogatás is, amelyet a Szovjetunió a gyakorlati és elméleti mezőgazdasági káderek, egyetemi és ennél magasabb fokú tudományos dolgozók képzésében nyújt.

Elősegítik a kölcsönös tájékozódást az időnként megrendezett kiállítások, versenyek, (például mezőgazdasági, kertészeti kiállítás, borászati verseny). A tudományos-műszaki együttműködés körébe sorolhatók az összehasonlító kísérletek és vizsgálatok is. Igen nagy a jelentőségük például az 1959-ben és 1960-ban folytatott összehasonlító gépesítési vizsgálatoknak, amelyeknek az volt a célja, hogy kialakítsák a legjobb, a leggazdaságosabb mezőgazdasági géptípusokat. Egyre nő a nemzetközi összehasonlító kísérletek szerepe a mezőgazdaság más területein is (például a kémiai anyagoknak

és eszközöknek a növénytermesztésben, az állattenyésztésben, a takarmányozásban való felhasználására irányuló kísérletek).

Hazánkban is egyre nagyobb figyelmet kell fordítanunk a nagyüzemi állattenyésztés jó szervezési módszereire és velük összefüggésben az egyszerű és olcsó, de a modern technikai követelményeknek megfelelő, a munka termelékenységét és az állatállomány produktivitását növelő állatelhelyezési, istállóépítési és belső felszerelési megoldásokra. Ebben a vonatkozásban a nemzetközi tapasztalatok (főleg a Szovjetunió, az NDK és Csehszlovákia tapasztalatai) számos tartalékot tárhatnak fel. Ugyancsak nagy fontosságú — s már túl is nő a tudományos kutatás körén — a különböző állattenyésztési és növénytermelési, illetőleg állat- és növényegészségügyi egységes vizsgálati módszerek, előírások és szabványok kidolgozása, központi tartalékalapok képzése egyes állatgyógyászati cikkekből.

IV.

A magyar mezőgazdasági termelés fejlesztésében előttünk álló nagy feladatok parancsolóan előírják, hogy maximálisan használjuk ki a szocialista nemzetközi együttműködésben rejlő lehetőségeket. Az együttműködésnek kétségtelenül az a legmagasabbrendű és leghatékonyabb formája, amikor a termelési és tudományos-műszaki kapcsolatok kiszélesítése olyan specializálódást eredményez, amely valamennyi ország közgazdasági és természeti viszonyainak leginkább megfelel. Ennek gyakorlati megvalósítása azonban rendkívül bonyolult, körültekintő, tudományosan megalapozott munkát követel, s nem képzelhető el az egyes országok közgazdasági és természeti adottságainak marxista tudományos elemzése és hosszútávú terveik elkészítése, majd egyeztetése nélkül. Végeredményben e munka során kell a szocialista nemzetközi munkamegosztás legkedvezőbb változatát elkészíteni. Ennek jelentőségét a szocialista országok már évekkel ezelőtt felismerték, s ma a KGST minden tagállama foglalkozik hosszútávú, 15—20 éves távlati fejlesztési elgondolások és tervek kidolgozásával. A moszkvai mezőgazdasági tanácskozás, majd a KGST XIII. ülésszakának határozata külön kiemelte e munka fontosságát.

Magyarország természeti adottságai és termesztési hagyományai lehetővé teszik, hogy egyes mezőgazdasági cikkeket a hazai szükségletet jóval meghaladó mennyiségben termeljünk. Normális talajerőfenntartás mellett termőtalajunk 57 százalékán változatos termelés folytatható. A talaj 13.7 százaléka azonban homokos, 5,4 százaléka szikes, a többi része pedig tápanyagokban szegény erdőségi és láptalaj, amely nehezen művelhető, s ahol nagy terméshe-

zamokat csak tetemes ráfordítással érhetünk el. E területeket csak speciális termelési ágak vagy művelési módszerek révén hasznosíthatjuk. Itt általában a kertészeti kultúrának, továbbá az öntözésnek, talajjavításnak stb. van nagy jelentősége. Hazánk éghajlata kontinentális, 40 év átlagában az évi csapadékmennyiség 642 milliméter, s ennek évi országos megoszlása — különösen a sík vidéken — kedvezőtlen. 30 év átlagát vizsgálva, körülbelül 5—6 évenként jelentkezik súlyos aszály. A napfényes órák száma évente 1900—2000, ezeknek havonkénti megoszlása eléggé kedvező. Ilyen éghajlati és talajadottságok mellett zöldség- és gyümölcsfélékből illat-, íz- és zamatanyagokban rendkívül gazdag termékeket tudunk előállítani, sokkal jobb minőségűeket, mint a tőlünk északra és nyugatra fekvő országok. Ugyanezek az adottságok azt is lehetővé teszik, hogy biológiailag magas értékű vetőmagvakat (főleg pillangósok magvait, hibridkukoricát, kerti magvakat stb.) állítsunk elő. Takarmánytermesztési adottságaink — különösen, ha a kukorica termesztésében általánossá tudjuk tenni a nagyüzemi módszereket és az öntözést a takarmánytermesztésre koncentráljuk —, párosulva ez irányú termelési hagyományainkkal, kedvező lehetőségeket teremtenek az állattenyésztés, különösen a sertés- és baromfitenyésztés jelentős további fejlesztésére.

Ha adottságainkat kihasználjuk, a tőlünk északra fekvő országok vetőmagtermelő bázisává válhatunk, mindenekelőtt takarmánymagvakban. Hibridkukoricával például kielégíthetjük a cseh, a német és a lengyel mezőgazdaság igényeit is. Kedvezőek a lehetőségeink hüvelyesek, lucerna, vöröshere, csillagfürt és főzelékfélék vetőmagtermelésére is. Egyes vetőmagvakat viszont a Szovjetunióból és a testvéri népi demokráciákból kell beszereznünk; búza- és napraforgó-termesztésünk fejlesztése például el sem képzelhető a Szovjetunióval való szoros együttműködés nélkül. Tavaly — ha nem is túl nagy területen — folytattunk már nagyüzemi kísérleteket nagyhozamú szovjet búzafajtákkal, s ennek eredményei igen biztatóak. A Bezosztaja 4-es fajta például 250 holdon, nagyüzemi kísérletben holdanként 20,8 mázsa, a Szkoroszpelka 3/b fajta pedig holdanként 22,2 mázsa termést hozott. Összel mintegy 180 ezer holdon vetettünk nagyhozamú szovjet búzafajtákat. 1961-ben előreláthatólag mintegy 80 ezer kh-on vetünk olyan, a Szovjetunióból származó napraforgót, (krasznodári fajtát), amelynek olajhozama 40 százalék, holott az eddig nálunk használatos fajtáké csak 30 százalék volt. Érdemes főleg korai érésű burgonya-vetőgumót is behoznunk az NDK-ból, Csehszlovákiából, Lengyelországból.

Szőlő-, gyümölcs- és zöldségtermesztésre szintén kiválóak az adottságaink. Köztudomású, hogy homokterületeink — amelyek

csaknem 2 millió kh-at tesznek ki — elsősorban ezekkel a kultúrákkal hasznosíthatók. E feladat megoldását a mezőgazdaság szocialista átszervezése, a nagyüzemek kialakulása nemcsak lehetővé teszi, de sürgeti is. A Jonathán-alma, a kajszi- és őszibarack, a különféle bogyós gyümölcsök, a szőlő és részben a zöldségfélék a hőmokon kitűnő minőségű, ízű és zamatú termést adnak, különösen, ha öntözzük őket.

A mezőgazdaság nagyüzemi átalakítása, a baráti országokkal való szoros együttműködés és a szakosítás lehetővé teszik, hogy már a következő ötéves terv időszakában nagy mennyiségben telepítsünk egyes gyümölcsféléket, s elérjük, hogy a nagyüzemi gyümölcsösök területe megközelítse a 200 ezer kh-t. A későbbi években különösen sok téli almát, kajszi- és őszibarackot, cseresznyét és bogyós gyümölcsöt kell telepítenünk. Előbb azonban tisztáznunk kell, a termésből mennyit tudnak átvenni tőlünk a baráti országok.

Ismeretes, hogy a szőlőterületet általában nem akarjuk növelni. Jelentős rekonstrukciót kell azonban végrehajtanunk, mert szőlőterületünk egy része elöregedett, jelentős része pedig nagyüzemi művelésre alkalmatlan. Figyelembe véve az exportlehetőségeket, a rekonstrukció során több csemegeszőlőt is kell telepítenünk.

A zöldségtermesztésben a nemzetközi együttműködés szempontjából két feladat megoldása áll előtérben: a korai és kései zöldségfélék nagyobb méretű termesztése, és a kiváló minőségű konzervipari termékek alapanyagának az előállítása, illetőleg a konzervexport növelése, a konzervipar megfelelő fejlesztésével. Ez utóbbinál a hagyományos konzervipari technológia mellett természetesen egyre fontosabbá válik a mélyhűtés és egyéb tartósítás. A zöldségtermesztés fejlesztésében igen nagy gondot kell fordítanunk az öntözés fejlesztésére, különösen annak újabban jól bevált módszerére, a csőkutas rendszerű öntözésre.

A mezőgazdasági termelés fellendítésében igen nagy fontossága van a mezőgazdaságot szolgáló iparágak fejlesztésének és az e területen megvalósuló együttműködésnek. Ide tartozik a hibridkukorica-kikészítő üzemek létesítése. Mint ismeretes, jelenleg már 10 hibridkukorica-kikészítő üzemünk működik. Ezeket nagyrészt szovjet hitellel és közvetlen szovjet műszaki segítséggel építettük fel. A mezőgazdaság számára nagy fontosságú a magyar nitrogéngyártás nagyarányú fejlesztése is, amelyet szintén szovjet segítséggel valósíthatunk meg. Számos, a mezőgazdaság szempontjából fontos iparágat, főleg a szocialista országokkal kötött távlati megállapodások alapján láthatunk el rendszeresen nyersanyaggal. A foszforműtrágya alapanyaga például a Szovjetunióból származik,

a Tiszavidéki Vegyikombinát számára szükséges földgáz Romániából, az értékes káli-műtrágyát pedig a Német Demokratikus Köztársaságból kapjuk.

A mezőgazdasági termékek feldolgozásának technikai fejlesztésében, az új kapacitások létesítésében is messzemenően építünk a nemzetközi együttműködésre. Baráti országokból szerzünk be egyes élelmiszeripari gépeket és felszereléseket; más gépeket pedig mi gyártunk, például malom-, baromfi- és húsipari gépeket, komplett konzervgyárakat, illetve a szükségletnek megfelelően a jövőben kifejlesztjük ezek gyártását.

A mezőgazdasági termelés további fejlődése, termelőszövetkezeteink megszilárdítása csak a mezőgazdaság nagyarányú technikai fejlesztésével valósítható meg. Különösen fontos, hogy traktor- és munkagép-állományunkat növeljük. E tekintetben kettős igényünk van: egyrészt az, hogy a mezőgazdaság a szükséges gépeket a megfelelő mennyiségben és összetételben kapja meg, másrészt az, hogy a gépek ára tegye lehetővé a mezőgazdasági termelés költségeinek csökkentését. Mindkét követelmény megoldható a szocialista nemzetközi munkamegosztás útján, s ez nem csupán a mi óhajunk, hanem a többi szocialista országnak is érdeke. A szocialista országok közti specializálódás révén a viszonylag kis termelő kapacitással rendelkező Magyarország is gyárthat nagy szériában mezőgazdasági gépeket, s ez az egyik alapvető feltétele annak, hogy növekedjék az ipari termelés gazdaságossága. Mezőgazdasági gépeket gyártó üzemeinkben ma több mint százféle gép készül, ez azonban nem gazdaságos, mert a kis széria rendszerint magas önköltséggel jár.

Az utóbbi évek tapasztalatai is megerősítik, hogy a mezőgazdasági gépgyártásban is a szocialista országok közötti szakosítás és szoros együttműködés a megoldás útja. Ismeretes, hogy 1959—1960-ban a terven felül szükségessé vált traktorokat és egyéb mezőgazdasági gépeket a testvéri szocialista országoktól kaptuk meg. 1958—1960-ban az összes traktorok 83 százalékát, a gabonakombájnok 81 százalékát, a traktorekék 81 százalékát a baráti országokból szereztük be. Bizonyos mezőgazdasági gépek gyártásával viszont mi is jelentős mértékben hozzájárulunk a baráti országok mezőgazdaságának gépesítéséhez.

A mezőgazdasági nemzetközi együttműködés fejlesztése szempontjából nagy jelentősége van a különleges szállítási feltételeket biztosító járművek egybehangolt, ésszerű és szervezett kihasználásának. Ez különösen így van a szőlő-, gyümölcs- és zöldségszállítások területén. A termelés egyes ágaira vonatkozó hosszútávú termelés-fejlesztési célkitűzéseknek a végrehajtásánál bevált módszer a kétoldalú tárgyalások és egyezmények kötése. (Így például

Magyarország szempontjából fontos a Csehszlovákiával, a Német Demokratikus Köztársasággal és a Szovjetunióval történő kétoldalú tárgyalás és együttműködés.)

* *
*

A szocialista országoknak minden lehetőségük megvan arra, hogy megteremtsék a mezőgazdasági termékek bőségét, s ezzel népeik viszonylag rövid idő alatt elérjék a világon a legmagasabb életszínvonalat. Ha a mezőgazdasági termelésben is kihasználjuk az együttműködés és a kölcsönös segítség összes lehetőségeit, akkor ez nagymértékben hozzájárulhat ahhoz, hogy közös erőfeszítéseinket siker koronázza: dolgozóink életszínvonala tervszerűen emelkedjék, s a kapitalizmust gazdasági téren is túlszárnyaljuk. A mezőgazdasági együttműködés egyre szorosabbra fűzésével hazánk is megtesz mindent e nemes cél megvalósításáért, népünk és az egész szocialista tábor javára.

Antonio Gramsci és a kommunizmus Olaszországban

Írta **KOMJÁT IRÉN**

„Gramsci a politika teoretikusa volt, de mindenek előtt gyakorlati politikus, azaz harcos..."
(Togliatti)

E hónapban, 1961 januárjában, ünneplik az olasz kommunisták pártjuk fennállásának 40. évfordulóját; és ugyanebben a hónapban lenne a párt alapítója, Antonio Gramsci, 70 éves, ha Mussolini börtönei tizenegy esztendő kínzásaival nem oltották volna ki életét már 46 éves korában...

Gramsci, a szardíniai szegényparaszt család fia, már gyerekkorában rendkívüli szellemi képességeket és fogékonyságot árult el. Az első világháború küszöbén, torinói diákévei idején, Togliatti elvtárssal együtt került kapcsolatba a munkásmozgalommal. Rövid néhány év alatt bontotta ki szárnyait és az imperialista háború végén Olaszországban is kialakuló forradalmi válságban az olasz proletariátus vezérévé emelkedett. Bár már 1926-ban letartóztatták és örökre elzárták osztálya és népe elől, forradalmi elméleti és gyakorlati alkotása ma is besugározza az Olasz Kommunista Párt útját.

Amikor az OKP 1945-ben kilépett az illegalitásból, nagy feladatai közt is egyik legsürgősebbnek ítélte azt, hogy összegyűjtse, rendezze és az olasz dolgozók számára hozzáférhetővé tegye Gramsci irodalmi hagyatékát, hogy abból tudást, harckészséget és szocialista humanizmust merítsenek.[1] A párt elméleti csoportjai és a római Gramsci Intézet elmélyült kutatómunkát fejtenek ki, hogy

[1] Az eddig megjelent 9 kötet felöleli Gramsci ifjúkori publicisztikáját, a börtönfüzetekből tematikailag csoportosított írásait és a börtönleveleket. Mindebből válogatások jelentek meg angol, francia és német nyelven; a Szovjetunióban eddig három kötetét adták ki. Magyarul sajnos mostanig mindössze a „Levelek a börtönből" című kis füzet látott napvilágot.

mind teljesebben feltárják Gramsci történelmi szerepét és befolyását nemcsak az olasz munkásmozgalomra, de az egész olasz szellemi életre. Megismerni és megismertetni Gramsci életművét, *a leninizmusnak az olasz viszonyokra való első alkalmazását* ebben látja az OKP elméleti munkájának egyik legfontosabb feladatát.

Gramsci eredeti és kivételesen termékeny gondolkodását és gyakorlati forradalmi tevékenységét egyaránt a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és Lenin inspirálta és az olasz munkásosztály legfőbb szükségletei diktálták. Ifjúkori írásai, amelyek a Szocialista Párt torinói lapjában „Il Grido del Popolo"-ban, majd a milánói „Avanti!"-ban és az „Ordine Nuovo"-ban jelentek meg, a legközvetlenebbül kapcsolódnak akkori szervező- és propagandamunkájához, amelyet a torinói munkások közt, a Szocialista Pártban, majd a Kommunista Pártban fejtett ki. Mindaz, amit 1926 után írt, a börtönrabság feltételei közt jött létre: feljegyzések gondolatainak rögzítésére; tervezetek, vagy tézisek, amelyeknek kidolgozására készült — ha majd kiszabadul, ha majd a szükséges forrásmunkákhoz hozzáférhet. Ezek a töredékek mégis *egységes koncepciót* tárnak az olvasó elé. Legfontosabb elvi fejtegetései vissza-visszatérnek; ifjúkori publicisztikájának témáit leveleiben és a börtönfüzetekben továbbfejlesztette. Azonban — mondja Togliatti — nem kell és nem is szabad erőszakoltan formális összefüggéseket konstruálni e töredékek között. Egységük nem azt jelenti, hogy hézagtalan „rendszert" alkotnak, hanem abban van, „hogy azonos eszmei lényegük következetes és fejlődő megfogalmazása." Az *egységet* Gramsci tevékenységének fonala adja meg. Gramsci életét, annak konkrét részleteit kell ismerni és „Gramsci életének egységét a politikában kell keresni . . . A kutatás, a munka, a harc, és életének feláldozása — ennek az egységnek az elemei".[2]

Gramsci hagyatéka filozófiai, történelmi, irodalmi és politikai írásokat ölel fel. E cikkben azokra kell szorítkoznunk, amelyek legközvetlenebbül összefüggnek az olasz munkásmozgalomnak azzal a szakaszával, amelyben Gramsci vezető szerepet játszott: a kommunista párt létrejöttét megelőző harcokkal, a párt megteremtésével és leninista párttá való kiformálásával.

Kétségtelen: Gramsci volt Olaszországban az első, aki Lenint és az orosz forradalmat megértette. Már 1917 nyarán — amikor az oroszországi eseményekről még csak szórványos és ellenőrizhetetlen értesülések juthattak el Nyugat-Európába — Gramsci felfogta a bolsevikok stratégiáját és csodálatos világossággal jellemezte azt. Ők azok — írta — a bolsevikok, akik *a teljes szocia-*

2 Gramsci-tanulmányok. Az 1958. január 11—12-i tudományos ülésszak jegyzőkönyve. Editori Riuniti 1958. 15. oldal.

lizmusért küzdenek. Előremutatnak, mindig előbbre és egyre új proletárenergiákat szabadítanak fel a harcra ... Lenin és az ő társai felébresztik és meghódítják a nép öntudatát. „És a forradalom megy tovább. Igazi forradalommá lett az egész élet ..."[3]

Gramsci tehát tudta, hogy a polgári demokratikus forradalom továbbfejlődik a proletárforradalomba, hogy megvalósítsa „a teljes szocializmust". Publicisztikája 1917—18-ban a Nagy Októberi Szocialista Forradalom bátor és éleselméjű védelme a burzsoá és reformista rágalmakkal szemben. Ízekre szedi ostobaságaikat, kipécézi ellentmondásaikat; hitet tesz a forradalom mellett és megmagyarázza a forradalom problémáit. Gramsci az olasz munkásosztály harcait mindig a Nagy Októberi Szocialista Forradalom általános érvényű tapasztalataival erősítette, mindig a proletár internacionalizmus szellemében irányította. „Könyörtelenül elvetendő minden kezdeményezés — tanította —, ha az, akárcsak átmenetileg is, összeütközésbe kerül ezzel a legfőbb eszmével."[4]

*

Gramsci volt az első, aki az olaszországi helyzetet marxista szemmel látta, sőt az egész nyugat-európai munkásmozgalom vezetői közt is egyik legelső, aki a háború utáni forradalmi válság jellegét felismerte. Az 1914—18-as világháború vége felé az olasz társadalom minden rétege mozgásba jött, kiutat keresve a nemzeti káoszból, amelybe az imperialista háború sodorta. A parasztok követelték a *földet*, melyet a hadviselő burzsoá kormány megígért; a munkások nemcsak jobb bérre, hanem a *termelés ellenőrzésének jogára* emeltek igényt; a városi kispolgárság biztosítékot akart a létbizonytalanság ellen és így tovább. De a problémák egyetemesebbek voltak az egyes társadalmi rétegek követeléseinél: *a nemzeti válság megoldása új gazdasági és társadalmi rend megteremtését kívánta meg.* Erről az új rendről beszéltek — habár zavarosan, homályos elképzelésekkel — de mindenütt: üzemben, falun, népgyűléseken. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom forró fúvallata érződött és Lenin volt a legnépszerűbb személyiség országszerte. Nem egy munkáscsaládban az újszülött fiúgyermeket Leninről nevezték el.

Különleges helyzet volt Torinóban, „az olasz kommunista forradalom kohójában". Az autóipar városában már ebben az időben 35 000 munkás dolgozott, s ezek családjukkal a lakosság háromnegyedét tették ki. Már 1915 tavaszán nagy sztrájkot vívtak és 1917 augusztusában az ötnapos, felkelés jellegű sztrájkharcban 500 munkás esett el és több mint 2000 megsebesült.

[3] Il Grido del Popolo, 1917. július 28.
Műveinek Scritti Giovanili című kötete 124. old.
[4] U. ő. 368. old.

Gramsci behatóan tanulmányozta ennek az ipari központnak történelmi kialakulását, kidolgozta szociográfiáját, elméleti jellemzését, „ami különben nem volt egyéb — mondotta —, mint Lenin elvtárs koncepciójának lefordítása az olasz történelmi valóságra".

A Szocialista Párt — bár már 1919 márciusában, bolognai kongresszusán elhatározta, hogy csatlakozik a Kommunista Internacionáléhoz — nem fogta fel történelmi hivatását, nem látta, hogy a munkáshatalom kivívása az osztályharc közvetlen feladatává vált. Túl nagy teherrel nehezedtek erre a pártra a reformizmus, a centrizmus, az anarchizmus maradványai. Pedig csak mindettől elszakadva, csak új úton haladhatott a proletár forradalom felé. Erre az *új útra* tört ki a torinói kommunisták csoportja *a gyári tanácsok mozgalmával.*

„Az osztályharc jelenlegi fázisa Olaszországban — írta Gramsci — az a fázis, amelyet követőleg vagy a forradalmi proletariátus hódítja meg a politikai hatalmat, hogy áttérjünk a termelés új módjára, mely a termelékenység emelkedését teszi lehetővé, vagy a birtokos osztály és az uralkodó kaszt szörnyűséges reakciója következik."

Az alternatíva magában foglalta a feladatot: kiharcolni a proletariátus hatalmát. Gramsci, Togliatti, Terracini és más kommunisták a gyári tanácsok torinói mozgalmának kiterjesztésével akarták az olasz munkásságot a hatalom meghódítása felé vezetni. Az oroszországi munkás-szovjetekhez hasonló gyári tanácsokban látták a kivívandó *proletárdiktatúra csíráit.*

Ezzel azonban sem a Szocialista Párt vezetősége, sem a szakszervezeti tanács nem értett egyet.

Ilyen körülmények között a kommunistáknak a Szocialista Párton belül nehéz politikai és ideológiai harcot kellett vívniok a reformisták és centristák nézetei ellen. Gramsci 1918 szeptemberi „Lenin műve" című cikkében[5] tanulmányozható, meddig jutott el abban az időben a leninizmus megismerésében. Ez az írása feltárja, milyen mélyen hatolt be a Nagy Októberi Szocialista Forradalom elméleti és taktikai-politikai kérdéseibe és ezeknek mily kiváló propagandistája volt. Lenintől tanulta „a konkrét helyzet konkrét elemzését", az erőviszonyok marxista mérlegelését, a társadalmi osztályok és rétegek helyzetének, érdekeinek, politikai lehetőségeinek felmérése alapján. Így ismerte fel a fejlődés fő tendenciáit.

Gramsci kitűnően megértette a szovjetekkel kapcsolatos lenini taktikát, a „minden hatalmat a szovjeteknek" jelszó időzítését és a „bolsevikok akciójának demokratikus lényegét", amikor

[5] Megjelent 1918. szeptember 14-én a „Grido del Popolo"-ban. Lásd Műveinek Scritti Giovanili című kötetét, Einaudi. Torino 1958. 307–312. old.

azok arra összpontosították erejüket, hogy a tömegek öntudatát felkészítsék a hatalom megragadására.

Erre törekedett a torinói kommunisták kis csoportja is. Erre használták fel az 1919 tavaszán létrehozott hetilapot, az „Ordine Nuovo"-t.[6] A torinói proletariátus forradalmi tapasztalatai, az egyre hevesebb harcok, az ország életének zűrzavarossága, kiút keresése egy új társadalmi rend felé — ezek tették szükségessé az új lapot, amelynek „egyetlen iránytűje az orosz forradalom valósága, Lenin és a bolsevikok tanítása" volt.[7]

Az „Ordine Nuovo" új típusú lap volt; kialakítása nem ment harc nélkül. Hónapokba tellett, míg Gramsci, Togliatti, Terracini — akik az üzemeket járták, a munkásokkal beszéltek, gyűléseket szerveztek, kezüket a mozgalom ütőerén tartották — a reformizmus elleni nehéz vitákban kivívták, hogy a lap *a gyári tanácsok mozgalmának orgánuma* lehessen. „... az Ordine Nuovo cikkei — írta Gramsci — nem voltak rideg értelmi konstrukciók, zubogott bennük a legjobb munkásokkal folytatott vitánk. Ezek a cikkek a torinói munkásosztály érzését, akaratát, valódi szenvedélyét munkálták, amelyet mi fürkésztünk ki, mi váltottunk ki. Az Ordine Nuovo cikkei ... az eseményeket a munkásosztály önfelszabadításának és önkifejeződésének folyamataként fogták fel. Íme, ezért szerették a munkások az Ordine Nuovot, íme, így »alakult ki« az Ordine Nuovo eszmeisége ..."[8] Gramsci a forradalmi munkássajtó tömegkapcsolatait úgy fogta fel, ahogy azt Lenin tanította.

Leninista álláspontot foglalt el 1919 nyarán a parlamenti választásokon való részvételt illetően is, szemben azokkal, akik bojkottálni akarták a választásokat. Gramsci helyesen ismerte fel, milyen propaganda-lehetőségeket nyújt a választási kampány és a parlamenti tribün a burzsoázia diktatúrájának leleplezésére. Nyilvánvalóan ismerte már ekkor Leninnek a Komintern első kongresszusán elfogadott téziseit a polgári demokráciáról és a proletariátus diktatúrájáról.[9] „A demokrácia — írta Gramsci — amely minden embert állampolgárrá avat, aki felelős a társadalmi életért, kezdeményező és szabadon cselekvő formálója a történelemnek — ez a demokrácia a kapitalista társadalomban nem valósítható meg teljesen."[10]

A parlamenti választásokon a Szocialista Párt nagy győzelmet aratott: 1 756 344 szavazatot és 156 mandátumot kapott a háború előtti (1913. évi) 347 575 szavazattal és 52 mandátummal szemben.

[6] Megjelent 1919. május 1-től 1920 végéig.
[7] Márcella é Maurizio Ferrara: Conversando con Togliatti. Edizione di Cultura Sociale, Róma 1953. 43. old.
[8] L'Ordine Nuovo c. kötet. Einaudi 1954. 149. old.
[9] Lenin Művei, 28. köt. 481–500. old.
[10] Scritti Giovanili c. kötet 206. old.

A munkások tömegesen tódultak a szakszervezetekbe, melyeknek taglétszáma 1919-ben 1 159 062 és a következő évben már 2 320 163 volt.

A munkásság akciói egyre forradalmibb jelleget öltöttek és az 1920 áprilisi torinói általános sztrájkban csúcsosodtak ki. „Ekkor történt először — írta Gramsci —, hogy egy proletariátus harcot indítson a termelés ellenőrzéséért, anélkül, hogy éhség vagy munkanélküliség hajtotta volna erre a lépésre. És mi több, nem csupán egy kisebbség, nem csupán a munkásosztály élcsapata ment itt harcba, hanem a torinói dolgozók összessége... A vasasok egy hónapig harcoltak, a többi kategóriák tíz napig. Tíz utolsó napjában az általános sztrájk kiterjedt az egész Piemont tartományra, annak félmillió ipari és mezőgazdasági munkására, tehát mintegy négymilliónyi lakosságot fogott át."[11]

De sem a Szocialista Párt vezetősége, sem a szakszervezeti tanács nem támogatta a torinói és piemonti harcot: kiszolgáltatta a munkásokat a tőkések szervezte karhatalomnak és terrornak, más tartományok dolgozóit pedig egyenesen visszatartotta attól, hogy szolidaritásuknak konkrét jelét adják, hogy a piemonti sztrájkolók segítségére siessenek. Ezzel a reformizmus hátbatámadta az olasz munkásmozgalmat; a forradalmi hullám apadni kezdett.

A Torinóban oly népszerű Ordine Nuovo-csoportot a Szocialista Párt centrista vezetői igyekeztek elszigetelni: jobbról is, „balról" is támadták. De Gramsci meg volt győződve róla, hogy az ő politikájuk a helyes, a Lenin elgondolásainak megfelelő politika, s kitartóan védte azt.

Igaz, hogy Serrati, a Szocialista Párt vezetője, a kienthali konferencián a baloldaliakhoz csatlakozott, de Lenin figyelmeztetése[12] ellenére sem tudta magát rászánni arra, hogy szakítson az opportunistákkal. Még 1919—20-ban is csak a torinói csoport volt kommunista, az ő eszmei álláspontjuk és forradalmi harcuk felelt meg Lenin szerint a Kominternhez való csatlakozás feltételeinek.[13]

A torinói mozgalom azonban nem volt képes országos mozgalommá nőni. Kritikailag győzedelmeskedett ugyan a reformizmuson, de a politikai akciókban nem. „Ezért — mondotta Togliatti — a *torinói mozgalom annak megállapításával és bebizonyításával zárult le, hogy szükség van a munkásosztály új élcsapat-pártjának, a kommunista pártnak a megalakítására.*"

•

[11] „A gyári tanácsok torinói mozgalma", Gramscinak 1920 júliusában a Komintern Végrehajtó Bizottságához írt beszámolója. Műveinek L'Ordine Nuovo című kötete. Einaudi kiadása 1954. 176—177. old.

[12] „Hamis beszédek a szabadságról", Lenin Művei 31. köt. 402. old.

[13] Lenin Művei 31. köt. 196. old.

A torinói kommunisták felismerték a munkásosztály szerepében a *nemzeti* fejlődés fő tényezőjét. Gramsci művein végigvonul a proletariátus hegemóniájának lenini eszméje és a munkásosztály feladatait mindenkor úgy fogalmazta meg, mint a többi dolgozó osztály és réteg vezetőjének feladatait. Mint Marx, Engels és Lenin — a parasztságot tekintette a proletariátus fő szövetségesének. Ennek felismerésében megelőzte a nemzetközi szociáldemokrácia összes pártjait, amelyeknek balszárnya is, a kommunista pártok megalakulása után is még évekig ellenséges tömegnek tartotta a parasztságot. Gramsci kutatásainak nagy részét fordította arra, hogy feltárja a munkás-paraszt szövetség olaszországi feltételeit, történelmi és nemzeti sajátosságait.

„Olaszországban — írta —, az olasz hagyományokból kifolyólag, a parasztkérdés nem általában vett paraszt- és agrárprobléma . . . hanem két tipikus és sajátos formában jelentkezik: a Dél kérdésében és a Vatikán (azaz a katolikus egyház befolyásának — K. I.) kérdésében."[14]

1919—20-ban a forradalmi hullám az olasz falut is elérte. A földmunkások szervezetének 1919-ben már 400 000 tagja volt. A szegényparasztok a forradalomtól várták, hogy földhöz juttatja őket, helyenként maguk is földet foglaltak. Az olaszországi társadalmi viszonyok közt — mondotta Gramsci — „a délolasz parasztság magatartását radikalizálta az a tény, hogy gazdaságilag és politikailag az egész olasz délvidék és a szigetek olyan szerepet töltenek be, mint egy óriási falu, szemben Észak-Olaszországgal, amely egy óriási város szerepét kapta."[15]

A délvidék lakosságának problémáit Gramsci nem pusztán tanulmányaiból, hanem legmélyebb élményeiből is ismerte. Börtönleveleiben nem egy, megrendítően hiteles képe merül fel a szardíniai parasztok és kisemberek szenvedéseinek. Ezek az emlékek hozzátartoztak az ő „anyagához", amelynek elemzéséből pártja számára jelentős elvi következtetéseket munkált ki.

Elméleti és történeti szempontból egyaránt rendkívül érdekes az Ordine Nouvoban 1920. január 3-án közzétett cikke, amelyben Észak és Dél ellentétét egyenesen a gyarmattartó és a gyarmat ellentétéhez hasonlítja: Az észak-olaszországi burzsoázia megveti és megalázza az elmaradott délvidék lakosságát, alsóbbrendű népségnek tekinti és ellene hangolja a munkásságot, úgy, ahogy az imperialista országok uralkodó körei szokták a munkásságot a gyarmati „vadak" és „barbárok" ellen uszítani. Míg a torinói kom-

[14] „Néhány szempont Dél-Olaszország kérdéséhez." Ezt a cikkét Gramsci 1926-ban, röviddel letartóztatása előtt írta, de csak 1930-ban jelent meg először az OKP-nak Lo Stato Operaio című, az emigrációban megjelenő folyóiratában; 1945 februárban újra közölte a Rinascita.

[15] U. o.

munisták rámutattak arra, hogy az északi ipari munkásság és a déli szegényparasztság természetes szövetségesek, a Szocialista Párt a munkások között a burzsoázia Dél-ellenes ideológiáját terjesztette, amely egyaránt szolgálta a munkások és a szegényparasztok kizsákmányolását, és még azt is lehetővé tette, hogy egymás ellen fordítsák őket.

Amikor viszont a csaknem kizárólag szárd parasztokból álló Sassari-brigádot Torinóba vezényelték, hogy vele leverjék a munkásfelkelést, Gramsci és csoportja néhány hét alatt úgy „megfertőzte" ezeket a katonákat a proletárgondolkodással, hogy a kormány sürgősen kivonta a brigádot a városból, három részre osztotta és az ország három tájára vezényelte, minél távolabb a forradalmi központtól.

De még évek múltán is fennállt a kapcsolat a torinói kommunisták és a hajdani Sassari-brigádból való szardíniai parasztok között. A helyes elméleti felfogás kiállta a gyakorlati próbát.

Joggal hivatkozott hát Gramsci 1926-ban a torinói kommunistáknak arra az érdemére, hogy „felhívták a munkásosztály élcsapatának figyelmét a délolasz problémára, mint a forradalmi proletariátus nemzeti politikájának lényeges kérdésére".[16] Gramsci felismerte Dél kérdésében a forradalmasító tényezőt, és ezért arra tanította az északi ipari munkásságot, hogy csakis a déli szegényparasztsággal való kapitalizmus-ellenes, forradalmi szövetség adja meg mindkettőnek a győzni képes erőt.

Gramsci — szárd lévén — különös figyelmet fordított Szardínia problémáira, az ottani kommunisták munkájára. Velio Spano, Gramscival való megismerkedéséről szólva, elbeszéli, hogy Gramsci, bár már több mint 12 éve elszakadt szűkebb hazájától, az ottani élet legapróbb részletei iránt is érdeklődött. Arra buzdította a szardíniai kommunistákat, hogy tüzetesen tanulmányozzák a sziget gazdasági és társadalmi viszonyait, a szárdizmus (szárd autonomizmus) elterjedtségét, a Szárd Akciópárt befolyását, a földművelők és pásztorok erkölcseit és szokásait. A Szocialista Párt a sziget bányászait elszigetelte a parasztságtól, amit Gramsci egyenesen bűnnek tartott, mert meg volt győződve róla, hogy csak szárd munkások, nempedig a „kontinens"-ről érkező agitátorok képesek jó felvilágosító munkát végezni a sziget pásztorai és földművesei között.

Az iparilag fejlett Észak-Olaszország és az elmaradt Dél ellentétét az olasz burzsoázia liberális politikusai is ismerték és keresték is a problémának az olasz kapitalizmus érdekeinek megfelelő „megoldását". Ebben segítségükre volt a délvidéki értelmiség bi-

[16] U. o.

zonyos elit[e], Benedetto Croce[17]-val az élen. Crocenak — mondotta Gramsci — nagy része volt abban, hogy Dél problémáját nem vetették fel forradalmi módon. „Croce a délvidék radikális értelmiségét elszakította a paraszti tömegektől azzal, hogy elvezette a nemzeti és európai kultúrához és ennek a kultúrának a közvetítésével beolvasztotta a nemzeti burzsoáziába, következésképp az agrártömbbe."

Gramsci nagy fontosságot tulajdonított annak, hogy az olasz értelmiségben kialakuljon egy „tömegjellegű és modern értelemben vett baloldali réteg", amely a proletariátusra orientálódik és amely a munkás-paraszt szövetség fejlesztésében általában, az ipari proletariátus és a délvidéki parasztság viszonyában különösen, pozitív szerepet töltsön be. Észak és Dél egyesítése *az igazi nemzeti egység kérdése, amelynek bázisa a munkás-paraszt egység.* A Risorgimento azonban — az olasz nemzeti egységért vívott demokratikus, nemzeti szabadságharc — nem vetette meg az olasz demokrácia tartós és szilárd alapját.

Jelentős történelmi művet alkotott Gramsci a Risorgimento dialektikus-materialista elemzésével,[18] ezen belül a város és a falu viszonyának marxista vizsgálatával. Mindig azt kutatta, hogy a gazdasági fejlődés milyen objektív folyamataiban gyökerezik egy-egy társadalmi réteg magatartása; melyek voltak egy-egy párt létrejöttének objektív alapjai, amelyekből megmagyarázható politikai szerepe. Ezért a módszerért gyakran érte Gramscit az a vád, hogy csak a gazdasági valóságot veszi tudomásul és az eszméknek nem tulajdonít történelmi szerepet. (Ezzel az idealista filozófusok és történészek minden marxistát megvádolnak.) És mégsem tudták kivonni magukat Gramsci hatása alól: az ő szemlélete azóta is hat az olasz történelem minden komoly kutatójára.[19]

Miért nem oldotta meg demokratikus feladatát a Risorgimento? — veti fel a kérdést Gramsci „A város és a falu viszonya a Risorgimentóban és Olaszország nemzeti struktúrájában" című, 1926-ban írt, befejezetlen maradt tanulmányában.

A XIX. század közepén Észak-Olaszország és Dél-Olaszország úgy viszonylott egymáshoz, mint a város szokott viszonylani a faluhoz. Dél-Olaszországban nem volt ipar, ott a városok sem voltak iparvárosok. Az ország struktúrája meghatározó volt lakossá-

[17] Benedetto Croce (1866–1952) jelentős olasz filozófus és liberális politikus. Filozófiája eklektikus. Könyvet írt a marxizmus ellen. Ennek megfelelően politikája is reakciós volt; élete vége felé azonban antifasiszta lett és fellépett a német megszállók ellen.

[18] Il Risorgimento. A börtönfüzetekből összeállított kötet. Megjelent Einaudi kiadásában 1949-ben.

[19] Giorgio Candeloro „A modern Olaszország története" című háromkötetes művében Gramsci nyomán dolgozta fel az olasz nemzeti demokratikus forradalom történetét.

gának magatartására, egész pszichológiájára. Az Akciópárt, Garibaldi pártja, az északi lakosságra támaszkodva indította meg harcát Ausztria uralma ellen, a nemzeti egységért és függetlenségért, és magával ragadta Közép- és Dél-Olaszországot. Azt kellett volna elérnie, hogy a délvidék elfogadja Észak vezetését (gazdasági és politikai vonatkozásban), hogy a déli városokkal közösen megoldják az agrárkérdést, a dél-olaszországi parasztság fő problémáját. De az Akciópárt nem vetette fel következetesen és radikálisan az agrárkérdést és nem a paraszti tömegekben, hanem a földbirtokosokban látta a „nemzeti tényezőt". Ezért nem nyerte meg a nagy népi, zömében paraszti tömegeket, amelyeket az olasz egység kivívása után be kellett volna vonni a demokratikus köztársaság kialakításába és védelmébe. Így — folytatja Gramsci gondolatmenetét Togliatti — „A vezetők politikai programja és kiválósága nem tudta sikerre vinni a pártot, amelynek nem volt meg a reális, erős alapja a társadalomban".[20]

„A burzsoázia — írta Engels Turatihoz intézett levelében, 1894. január 26-án —, amely a nemzeti függetlenségi mozgalom alatt és után kormányra jutott, nem tudta és nem is akarta győzelmét teljessé tenni. Sem a hűbériség maradványait nem irtotta ki, sem a nemzeti termelést nem alakította át modern tőkés mintára. Képtelen volt arra, hogy az ország számára a kapitalista rendszer viszonylagos és időleges előnyeit biztosítsa, viszont megterhelte a rendszer minden bajával és hátrányával."[21]

És ez mindmáig érezhető. Az olasz burzsoázia „megőrizte" és kihasználja Dél elmaradottságát, a félfeudális állapotokat. Az anyagi és kulturális színvonal különbsége Észak és Dél között egyre nőtt és a monopolkapitalizmus korszakában katasztrofális méreteket öltött. Ez a „hagyományos" ellentmondás Olaszország politikai és társadalmi megrázkódtatásaiban mindig nagy szerepet játszik.

A második világháború után az OKP harcolta ki, hogy a demokratikus alkotmány kimondja a földreformot. Ez azonban a kereszténydemokrata kormányok szabotázsa miatt nem valósult meg, holott a demokrácia fejlődésének hatalmas tényezőjévé válhatott volna.

Az olasz mezőgazdaságban a tőkekoncentráció folyamata most is folytatódik, akárcsak az iparban, s a legutóbbi években, Olaszországnak a Közös Piac szervezetében való részvételével, egyre fokozódik. Ahol a tőkés-földbirtokos a mezőgazdaság technikai színvonalát emeli, ott nő a föld dolgozóinak munkanélkülisége; ez

[20] Togliatti: Az Olasz Kommunista Párt. Kossuth Kiadó 1960. 11. old.
[21] Marx–Engels: Válogatott levelek, Szikra. 1950. 548. old.

nemcsak a falusi lakosság életszínvonalát, de az ipari dolgozók bérszínvonalát is lenyomja. Ez jelenleg a munkás-paraszt szövetség objektív gazdasági alapja.

Az OKP politikájában a munkás-paraszt szövetség fő kérdése most is a *nemzetgazdaság strukturális ellentmondásának, Észak és Dél ellentétének feloldása, abban a forradalmi értelemben, amelyet annak Gramsci adott.*

*

Az 1919—20-as évek torinói mozgalmával kapcsolatban az Ordine Nuovo csoportját és Gramscit többek között azzal vádolták, hogy kivívhatónak vélik a hatalmat a szakszervezetek és a párt nélkül.[22] Ez a vád teljesen alaptalan volt. Gramsci világosan látta az üzem *összes* munkásait képviselő gyári tanács viszonyát a szakszervezethez, feladataik különbözőségét, *ismerte és vallotta a párt vezető szerepét a hatalomért való harcban.* A gyári tanácsok mozgalma, a nagy sztrájkok és a gyárfoglalások azonban megmutatták, hogy „az üzemekben vannak a proletariátus legerősebb pozíciói a hatalom kivívására" (Togliatti). De egy vagy egynéhány üzemmel ez nem oldható meg; országos mozgalomra volt szükség, központosított forradalmi vezetéssel. Erre azonban a Szocialista Párt több okból is alkalmatlan volt.

A Szocialista Pártban *az irányzatok harca dúlt.* Az Ordine Nuovo csoportja különböző álmarxista és antimarxista nézetek ellen harcolt.

„Először is meg kell újítanunk a pártot." Ezzel a címmel jelent meg 1920. január 24-én Gramsci elvi jelentőségű cikke, amelyben mindenekelőtt tisztázni akarta, mi a párt történelmi feladata. „A Szocialista Párt — írta — a munkások és szegényparasztok pártja... arra hivatott, hogy a munkásokat és szegényparasztokat uralkodó osztállyá szervezze." Hol tart ebben a párt? — veti fel Gramsci a kérdést. Megszervezett nagy munkás- és parasztmegeket, figyelmüket a forradalmi program kérdéseire irányította; de nem volt képes állandóan működő forradalmi szervezetek hálózatát kiépíteni, nem volt képes a spontán módon kitörő akciók vezetését kezébe venni, azokat koordinálni, és — most válságban van. A Szocialista Párt válsága pedig „a nemzet legnagyobb gyengesége". A párt egysége megbomlik. Bomlasztja egyfelől az opportunista passzivitás és reformista megalkuvás, másfelől az álbalol-

22 Egyes mai revizionisták viszont úgy „értelmezik" Gramscit és a gyári tanácsok mozgalmát, mintha az a munkásdemokráciának más, a leninista koncepciótól eltérő formája lett volna, és saját igazolásukra Gramscit szembe próbáljak állítani a kommunista párttal.

dali anarchizmus —„a kispolgári tendenciáknak e két megjelenési formája".[23] A párt vezetősége tűri, hogy a parlamenti csoport, a szakszervezetek, a szövetkezetek reformisták irányítása alá kerüljenek. Hatalmas sztrájkok rázkódtatják meg a burzsoázia államát; a külpolitikai helyzet is a forradalom fejlődésének kedvez, de a Szocialista Párt nem felel meg feladatának, nem képes a mozgásban levő tömegekkel folyamatos kapcsolatot tartani. Nincs *sem elméleti, sem szervezeti fegyelme.*

Az olasz szocialisták problémájával foglalkozott 1920 júliusában a Kommunista Internacionálé II. kongresszusa is. A kongresszuson azonban az Ordine Nuovo csoportja nem volt képviselve. Ez hiba volt — állapította meg később Togliatti —, Gramscinak harcolnia kellett volna azért, hogy az olasz küldöttség élén ő mehessen Moszkvába. Ezt szerénységből nem tette, de ez a mozgalomnak kárára volt. Még nagyobb hiba volt, hogy az Ordine Nuovo nem alakított országos frakciót, vagyis nem határolta el magát szervezetileg az opportunista irányzatoktól, amelyek ellen küzdött. Ez megnehezítette a munkásság orientálódását.

Lenin ebben az időben a centrizmus elleni harcot tartotta az olasz kommunisták legfontosabb feladatának. A centrizmus (maximalizmus) ingadozásaival a reformizmust segítette.

Az Olasz Szocialista Párt Központi Bizottságának ülésén, 1920 szeptember végén, a párton belüli ellentétek kikristályosodtak: a kommunisták világosan azt az álláspontot képviselték, hogy a forradalmi helyzet megköveteli a reformizmussal való határozott és nyílt szakítást, Turatinak és társainak kizárását a pártból. A pártvezetőség centrista többsége, Serratival az élén, vonakodott megtenni ezt. Köntörfalazó, kibúvókat kereső taktikázásukat Lenin szigorúan elítélte. Lenin az orosz és a magyar tapasztalatokra hivatkozva állapította meg, hogy a munkásmozgalomban elkövetett bármely hiba könnyebben kijavítható, mint az a végzetes hiba — amely már bűn —, hogy a forradalom szabotálóit benthagyják a pártban. Ez veszélyezteti leginkább a győzelmet és annak megtartását . . .

Az olasz reformisták 1920. október 11-én Reggio Emiliában frakciós kongresszust tartottak, amelyen teljesen leleplezték magukat, azt, hogy a burzsoáziával akarnak együttműködni. Lenin így írt róluk: „Az ilyen emberek tették tönkre a forradalmat (az első forradalmat, jön utána a második . . .) Magyarországon és tönkretették volna Oroszországban is, ha nem váltottuk volna le őket egytől-egyig minden felelős tisztségről . . .[24]

[23] L'Ordine Nuovo című kötetben, 389—392. old.
[24] Lenin Művei 31. köt. 402. old.

Gramsci harcolt a reformizmus és pártfogója, a centrizmus ellen, és ebben a harcban együtt haladt Bordiga „baloldali" frakciójával. Bordigával sok dologban nem értett egyet — például a parlamenti választások Lenin által bírált bojkottálásában[25] (astensionismo); másrészt Bordiga semmi megértést nem mutatott a gyári tanácsok mozgalma és az Ordine Nuovo elvi állásfoglalásai iránt. Gramsci mégis úgy vélte, hogy a reformisták és centristák ellen együtt harcolhatnak és nem határolta el magát Bordiga szektás politikájától. „Ebben az időben — mondja Togliatti —, *Gramsci még nem értett a kétfrontos harchoz.* Emiatt pártunk súlyos időveszteséget szenvedett.[26]

Röviddel a Szocialista Párt végleges szakadása előtt. Togliatti lett a torinói pártszervezet titkára, Gramsci az Ordine Nuovót és az Avanti torinói kiadását szerkesztette. Az Ordine Nuovo ekkor napilap lett. Az első szám címfelirata mellé Gramsci ezt a jelszót írta: „Az igazságot mondani — forradalmi tett."

Igen feszült és bonyolult volt tehát a helyzet, amikor 1921 januárjában, az Olasz Szocialista Párt livornói kongresszusán szakadásra került sor. A kommunisták 58 000 szavazatot kaptak, a reformisták 14 000 szavazatával szemben. De a centristák, 98 000 szavazatukkal nagy többségben voltak, és Serrati nem a kommunistákkal, hanem a reformistákkal tartott. A kommunisták elhagyták a kongresszust és megalakították az Olasz Kommunista Pártot. Az 58 000 kommunistából több mint 10 000 volt torinói: Gramsci tanítványai.

Az Olasz Kommunista Párt — megalakulásának előzményei és körülményei folytán — fennállásának első éveiben a „kommunizmus gyermekbetegségében" szenvedett: balos, szektás hibákat követett el. Ez annál veszélyesebb volt, mert 1921 folyamán a fasizmus egyre inkább tért hódított. A hatalmát veszélyben érző olasz burzsoázia a munkásmozgalom leverésére, a fasiszta diktatúra bevezetésére készült. A forradalmi dalokat harsogó munkások felvonulásait feketeinges bandák támadták meg. Be-betörtek a szakszervezetek helyiségeibe, a szövetkezeti központokba s ott törtek, zúztak, gyújtogattak.[27]

Ezzel a fasiszta hullámmal szemben elengedhetetlen lett volna a munkásosztály és a szegényparasztság egységes, szervezett ellenállása. De ez nem volt meg. A szektásság, a „bordigizmus", bizo-

[25] Lenin Művei 31. köt. 105. old.

[26] Togliatti: Gramsci, az olasz munkásosztály vezére. A „Gramsci" című gyűjteményes kötetben. Unità kiadása, Róma 1945. 45. old.

[27] Fél év alatt a fasiszta bandák 59 népházat, 119 munkáskamarát (szakszervezeti helyi központot), 107 szövetkezetet, 83 parasztszövetséget, 141 szocialista és kommunista párthelyiséget, 100 kultúrkört és 28 szakszervezeti helyiséget fosztottak ki és romboltak össze.

nyos fokig a kommunistáknak abból a törekvéséből fakadt, hogy elhárítsák fiatal pártjuktól a kispolgári irányzatok befolyását. Elzárkóztak és még a fasiszták elleni védekezésben is elkülönültek a többi munkástól.[28] A kommunista párt vezetése gyenge volt, még csak kereste útját. Tagsága azonban forradalmi érzületű, harcra és áldozatra kész munkásokból állott, akik nap mint nap kockáztatták életüket. De leninista taktikát kidolgozni és alkalmazni — erre még nem voltak képesek. A pártvezetés szektásságát dokumentálták az 1922 márciusi kongresszuson elfogadott ún. „Római tézisek", amelyek tagadták a fasiszta államcsíny veszélyét és az egységfrontpolitikát annyi fenntartással korlátozták, hogy az gyakorlatilag megvalósíthatatlan lett.

Gramsci, Togliatti és még többen is ellenezték ezt a politikát, de a szektásság elleni bátor, nyílt harc, a leninista tömegmunka csak később indult meg, amikor Gramsci, egyéves moszkvai tartózkodása után, tapasztalatokkal és ismeretekkel gazdagodva tért haza Olaszországba.

•

A bolsevik párttal, a szovjet élettel és a Kommunista Internacionáléval való közvetlen kapcsolatban kibontakoztak Gramsci rendkívüli képességei: igazi pártvezérré fejlődött. Moszkvában ismerte meg alaposabban a leninizmust és ennek fényében *a kétfrontos harc funkcióját a munkásosztály élcsapatának kikovácsolásában.* Arra a meggyőződésre jutott, hogy csak a jobb- és baloldali torzulások elleni szívós harcban válik az Olasz Kommunista Párt is forradalmi tömegpárttá, amely együtt él és fejlődik az egész munkásosztállyal, ismeri annak minden szükségletét, képes vezetni küzdelmeit.

A „bordigizmus" elleni harcában, 1924—26-ban, Gramsci óriási aktivitást fejtett ki. Azt lehetne mondani — beszélik kortársai —, hogy „egyenként győzte meg a párt kádereit", egyenként nevelte, *bolsevizálta* őket. Le kellett győznie azt a Bordiga által elhintett veszélyes nézetet, hogy az elmélet terjesztésének semmi jelentősége nincs, hogy egy centralizált pártban egyszerűen engedelmességre kell szoktatni a tagságot, s elég, ha a vezetők értik a politikát.

Gramsci ezzel szemben szenvedélyesen képviselte azt a lenini tanítást, hogy minden kommunistának egy-egy vezetőnek kell lennie ott, ahol él, dolgozik, tanít. Gramsci felvetette a munkások

[28] Az „Arditi del popolo" néven spontán módon alakult fegyveres önvédelmi munkásbrigádokban való részvételt a Bordiga-fele pártvezetőség megtiltotta a kommunistáknak. Ennek ellenére sok kommunista beállt ezekbe a hősies alakulatokba, harcoltak és elestek a fasizmus elleni küzdelemben.

előtt az új típusú párt jellegének fő kérdéseit, a proletariátus stratégiájának és taktikájának a fasizmus elleni harcban felmerülő problémáit. Elsősorban a fasizmus osztálytartalmának tudományos meghatározására volt szükség, amely nélkül az ideológiai és gyakorlati-politikai ellenállás megszervezése lehetetlen lett volna. Bordigával ellentétben, aki nem látott különbséget a fasiszta rendszer és „bármely más burzsoá kormányzat" között, az Ordine Nuovo csoportja azt magyarázta a munkásoknak, hogy igenis új jelenséggel van dolguk: az olasz uralkodó osztályok a háborúban megrendült helyzetüket akarják a fasizmus segítségével megszilárdítani, anélkül, hogy bármit is változtatnának az ország elavult gazdasági és társadalmi struktúráján. Fel kellett lépni az ellen a félrevezető nézet ellen is, amely a fasizmusban zavaros kispolgári pártot látott és határozottan rá kellett mutatni arra, hogy Mussolini a monopóliumok képviselője. A fasizmus elleni harcban tehát „le kell sújtani a tőkés társadalom szerkezetére". (Togliatti.) Az osztályszemlélet meghonosítása a fasizmus megítélésében elengedhetetlen feltétele volt annak, hogy lehetővé váljék a munkásosztály szövetségeseiről szóló lenini tanítások helyes alkalmazása az adott konkrét olaszországi helyzetben.

Gramsci — akit 1924-ben képviselővé választottak — a Matteotti-válság idején gyakorlati példáját mutatta a leninista parlamenti és parlamenten kívüli taktikának. Ezzel érte el a párt a tömegaktivitás bizonyos megélénkülését olyan időben, amikor a fasizmus hallatlanul fokozta a munkásmozgalom üldözését, a szociáldemokrácia pedig csak lapult. Ide nyúlnak vissza az Olasz Kommunista Párt nagy tekintélyének gyökerei.

Gramsci az antifasiszta *egység* jelszavát teszi meg a mozgalom fő jelszavává és éleselméjűen magyarázza annak jelentését. Miután Mussolini a Katolikus Néppártot is kiszorította a hatalomból — amely pedig oly szolgaian behódolt politikájának —, újabb katolikus tömegek váltak az antifasiszta munkásság potenciális szövetségeseivé.

Elsősorban azonban minden szélesebb összefogás magvát, *a munkásmozgalom egységét* kellett kivívni. A maximalisták jobbszárnya és a reformisták elzárkóztak az akcióegység elől, amelyet a kommunisták javasoltak. Serrati és a maximalisták balszárnya azonban ekkor már megértette az egység létfontosságát és a Szocialista Párt belső fegyelmének megbontása árán is hajlandóknak nyilatkoztak a kommunistákkal együttműködni. Részt vettek a párt új napilapjának, az „Unitá"-nak megalapításában, amelynek első száma 1924. február 12-én jelent meg.

A párt ekkor már féllegális helyzetben volt. Az ebből fakadó nehézségekből a „baloldaliak" azt a következtetést vonták le, hogy

a párt tagságát nem szabad növelni; „kevés, de megbízható" kommunistával kell dolgozni. Ebben a kérdésben is heves vita fejlődött ki a leninisták és a szektások között.[29] Az OKP-nak 1924 májusában Comóban illegálisan szervezett értekezlete megmutatta, milyen makacs és szívós harcba kerül a párt bolsevizálása. A vezetőségben ekkor már Gramsciéké volt a többség, de a középkáderek még túlnyomólag Bordigát követték. Sokan közülük azért — mondotta zárszavában Togliatti —, „mert azt hiszik, hogy a jó kommunistának mindig a *balszélen* kell állnia". De a kommunisták ezen a pártértekezleten nyíltan megtagadták a „Római téziseket", elvileg képviselték a párt és a tömegek viszonyának lenini koncepcióját, határozottan és végleg szakítottak a szektás irányzattal.[30]

A Kommunista Internacionálé V. kongresszusa egyetértett Gramsci és Togliatti álláspontjával; Togliattit beválasztotta a Végrehajtó Bizottságba. Ezt a funkciót a Komintern feloszlatásáig betöltötte.

Az Olasz Kommunista Párt ily módon fél évtizedes harcban leninista párttá fejlődött, és 1926 januárjában a lyoni kongresszus ennek szervezeti biztosítékait is megteremtette. A kongresszus tézisei, melyeket Gramsci dolgozott ki, számot vetettek azokkal a változásokkal, amelyek az 1919—20-as forradalmi helyzet óta végbementek. Ekkor kapott először az olasz munkásmozgalom átfogó tudományos elemzést Olaszország gazdasági és társadalmi struktúrájáról, az olasz uralkodó osztály gyengeségéről, a szocialista forradalom perspektívájáról. Az analízis kimutatta azokat a munkásosztályon kívüli erőket és politikai tényezőket, amelyek objektív okokból a kapitalizmus elleni harchoz közelednek. Ezen az alapon a tézisek megvetették *az olasz munkásosztály antifasiszta harcának taktikai alapjait;* a szervezett antifasiszta és kapitalizmus-ellenes egységfront megvalósítását tették központi feladattá. Hangsúlyozták, hogy — mivel a fasizmus már lehetetlenné tette a szakszervezetek normális működését — ennek az egységfrontnak olyan szervezeti elemekre kell épülnie, amelyeknek a létrehozását az üzemek munkássága különféle alkalmakból, különféle céllal kezdeményezi. „Nem szabad egyetlen szervezeti formát sem fetisizálni; azt kell szemünk előtt tartani, hogy fő célunk: egyre kiterjedtebb erőknek a mozgósítása és szerves egységgé való egybefogása."[31]

Gramsci érdeme, hogy a kongresszus elvileg és politikailag

[29] Togliatti: „A tegtoborzás problémája." Lo Stato Operaio, 1924. ápr. 17.

[30] Ferrara: Conversando con Togliatti. Edizione di Cultura Sociale, Róma 1953. 129—130. old.

[31] A lyoni kongresszuson elfogadott tézisekből. Idézi: Unità 1960. jan. 24.

behatóan foglalkozott a parasztkérdéssel. Felhívta a figyelmet azokra a különbségekre, amelyek a mezőgazdasági lakosságot vidékenként jellemzik és amelyeket tekintetbe kell venni a párt taktikájának kidolgozásában. Tekintetbe kell venni például, hogy az istriai, a friauli szegényparasztok számára a földkérdés összefonódott a nemzeti kérdéssel, hogy Észak- és Közép-Olaszországban a parasztság erős egyházi befolyás alatt áll, hogy a délvidék agrárproletariátusa nemcsak a parasztság legforradalmibb része, hanem az északi ipari munkásság után az egész olasz társadalom legforradalmibb rétege is.

Gramsci már 35 évvel ezelőtt a harci eszközök alkalmazásának azt a rugalmasságát, változatosságát és folytonos fejlesztését javasolta, mely nélkül a fasizmus két hosszú évtizede alatt a párt nem őrizhette volna meg sem tömegkapcsolatait és tömegbefolyását, sem saját folytonosságát. „A forradalmi pártnak mindenkor, még a legsúlyosabb objektív helyzetben is, arra kell törekednie, hogy megőrizze mindazt a tapasztalatot, szakmai és politikai képességet, melyet a proletariátus addigi történelme folyamán felhalmozott."[32]

A lyoni kongresszus már egészen más erőviszonyokat mutatott, mint az előző pártértekezlet: a küldöttek 90,8 százaléka szavazott a Központi Bizottság határozati javaslatára; 9,2 százaléka a Bordiga vezette „baloldal"-ra. Jobboldali álláspontot csak egyes személyek képviseltek. A párt túlnyomó többsége tehát szakított a szektássággal, elfogadta a Kommunista Internacionálé politikai vonalát. A reformizmus, a centrizmus és a szektásság elleni harcban kiforrt egység a pártnak nagy erőt adott, fokozta kezdeményező erejét és befolyását.

A kongresszus elvi és politikai eredményeiben Gramscinak oroszlánrésze volt, de határozatainak végrehajtásában már nem sokáig vehetett részt: 1926 októberében, parlamenti immunitását durván megsértve, letartóztatták.

*

Attól kezdve, hogy a börtön kapuja bezárult mögötte, Antonio Gramsci számára új, még sokkal nehezebb harc kezdődött: szinte emberfölötti erőfeszítéssel küzdött természettől fogva gyenge fizikumának életbentartásáért és csodálatos szellemi és erkölcsi erejének megőrzéséért. Hősies önfegyelemmel, akarattal és szakadatlan elméleti munkával tartott ki több mint tíz évig olyan létfeltételek közt, amelyeket a fasizmus tervszerűen az ő elpusz-

[32] Gramsci a lyoni kongresszusról szóló cikkében. Rinascita 1956. 10. sz. 522. old.

títására alakított ki. Amikor egészségének egy válságos pillanatában életét féltő barátai és ügyvédei arra biztatták, hogy kérjen kegyelmet Mussolinitől, ezt válaszolta: „Amit nekem ajánlanak, öngyilkosság; de egyáltalán nincs szándékomban öngyilkosságot elkövetni."

Heroizmusának és nagy kultúrával átitatott szocialista humanizmusának számtalan megrendítő megnyilvánulását találjuk börtönleveleiben, amelyek egyben segítenek megérteni a bizonyos fokig konspiratív stílusban írt börtönfüzeteket.

Gramsci — bármily hihetetlenül hangzik — hozzátartozói közt mindvégig a legerősebb maradt: családjában és barátaiban ő tartotta a lelket, leveleiben tanította, nevelte őket és soha csüggedést nem mutatott. „Én nem szoktam beszélni életem negatív tényezőiről — írta anyjának a Turi-i börtönből, rabságának ötödik évében —, főleg azért nem, mert nem akarom, hogy sajnáljanak. Harcos voltam, akinek balszerencséje volt a küzdelem egy bizonyos fázisában. És a harcost, aki küzdött — nem kényszerből, hanem mert tudatosan ő maga akarta —, nem lehet, nem szabad sajnálni."

Gramsci állandóan olvasott, gondolkodott, írt. A könyveket, amelyeket feldolgozott, a börtöncenzúra persze ellenőrizte, de ő értett ahhoz, hogy olyan műveket küldessen magának, amelyek az ellenőrzésen átcsúsznak, s amelyek mégis számára fontos ismereteket adnak. Annyi bizonyos, hogy Leninnek egyetlen munkáját sem engedték be cellájába. Leninre ezért csak emlékezetből, vagy a polgári irodalomból vett utalásokból hivatkozik. A párttal való kapcsolata úgyszólván csak rövid üzenetekre szorítkozhatott, amelyek azonban a párt számára igen fontos figyelmeztetéseket tartalmaztak.

Mindennek ellenére Gramsci a börtönben is élő tudományos munkát folytatott; irodalmi hagyatéka az olasz és a nemzetközi marxista irodalom remekei közé tartozik. Művei egy részének orosz nyelvű megjelenését a „Kommunyiszt" nagy politikai és tudományos jelentőségű eseményként üdvözli.[33] A pártról, a munkásmozgalom feladatairól a börtönmagányban kiművelt és rögzített gondolatai között írta Gramsci ezeket: „A jelen a múlt bírálata, nem pusztán »túlhaladása«. El kell hát dobnunk a múltat? Azt kell eldobni belőle, amit a jelen »lényegileg« bírált és önmagunkból is azt, ami ennek tartozéka. Mit jelent ez? Azt, hogy pontos tudatában kell lennünk ennek a reális bírálatnak és nem csupán elméleti, de *politikai* kifejezést is kell adnunk annak. Vagyis, úgy felelünk meg jobban a jelennek — amelynek kialakításához

[33] Kommunyiszt, 1960. 16. sz. 124. old.

magunk is hozzájárultunk —, ha tudatosítjuk a múltat és folytatódását."[34]

Valóban, az Olasz Kommunista Párt nagy erőssége, hogy a nemzeti múltat és saját múltját állandóan kritikailag tudatosítja a tömegekben, és szerencsésen használja fel politikai munkájában. Taktikájának kidolgozásában követi Gramsci módszerét, amellyel a marxizmust az olasz viszonyokra alkalmazta. Gramsci egy 1924-ben írott levelében már felvetette az akkor még fiatal kommunista pártoknak azt a gyengeségét, hogy nem értettek még a kommunista stratégia és taktika nagy elveinek alkalmazásához saját hazai viszonyaikra. Már akkor nagy súlyt helyezett ennek a képességnek a kifejlesztésére. Ezt a képességet az OKP kifejlesztette magában és ennek birtokában dolgozta ki a felszabadulás után az *olasz proletariátus útját a szocializmushoz.* A kommunista és munkáspártok legutóbbi Moszkvai Értekezletéről szóló vezércikkében az Unità ennek nemzetközi értékét is kiemeli.

„Azt hisszük, nemzeti elbizakodottság nélkül mondhatjuk, hogy az olasz tapasztalatok, a pártunk kidolgozta olasz út a szocializmushoz és eddigi munkánk számottevően hozzájárult ahhoz, hogy a konferencia megerősítse annak a tézisnek helyességét és érvényességét, mely szerint egy sor kapitalista országban, bizonyos feltételek közt lehetséges a szocializmusba való békés átmenet."[35]

Az Olasz Kommunista Párt ma az egész kapitalista világban a legnagyobb kommunista tömegpárt. A tömegekért való harcban elért sikereit a töretlen marxista—leninista politikának, a nemzeti sajátságok mély ismeretén alapuló rugalmas taktikának, a nép szeretetét és a proletár internacionalizmust egyesítő forradalmi szellemének köszönheti, melynek forrásait oly nagy tehetséggel, oly hősies munkával nyitotta meg számára Antonio Gramsci.

34 A „Passato e Presente" (Múlt és Jelen) című kötetben. 4. old.
35 Unità 1960. dec. 11.

KONZULTÁCIÓ

Mi a neo-kolonializmus?

1. A napjainkra jellemző alapvető történelmi folyamatok természetesen jelentős változásokat eredményeznek az imperialisták és a gazdaságilag elmaradott országok közötti viszonyban is.

A gyarmati függetlenségért küzdő nemzeti-forradalmi erők a *távolabbi múltban* is hősies, bár még erősen elszigetelt harcokat vívtak. (Köztük olyan nagy jelentőségűeket is, mint az 1857—59-i indiai felkelés, az 1911—12. évi kínai forradalom, stb.) *1917 után* azonban ezek a harcok kezdtek öntudatosabbakká, szervezettebbekké válni. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatására, a kapitalizmus általános válságának kibontakozásával a gyarmati országok egész sorában is megalakultak a kommunista pártok, létrejöttek a szakszervezetek, fellendültek a polgári nemzeti mozgalmak. *A második világháború befejezése után*, a szocialista világrendszer kialakulása óta pedig a gyarmati népek küzdelme a függetlenségért már hatalmas, összefüggő áramlattá nőtt. Elősegítette ezt, hogy a második világháború alatt sok gyarmaton fegyveres harc során bizonyosodott be, hogy a gyarmatosító nem legyőzhetetlen és fölébe lehet kerekedni.

Több ázsiai országban az egykori gyarmatosítót a háború folyamán előzte a másik, a japán gyarmatosító, akit aztán néhány országban maga a felfegyverzett nép vert le, másutt pedig, a háború befejeződésekor, a visszatérő, egykori gyarmatosító. Az imperialisták egymás közötti versengése és a köztük fennálló erőviszonyok változása kiélezte ellentéteiket a gyarmatok birtoklása kérdésében (amerikai—angol ellentétek Közel-Keleten, angol—francia vetélkedés Afrikában, francia—amerikai ellentétek Távol—Keleten, stb.) és viszonylagosan ezzel is megerősödtek a gyarmatosítás-ellenes, függetlenségi erők. A gyarmatok egy részén a háború előtti és főleg a háború alatti iparosítás létrehozta vagy megnövelte a proletariátust. Egyes ázsiai volt gyarmatok és félgyarmatok — Korea, Vietnam, majd Kína — területén megkezdődött a szocializmus építése. A háborús gazdálkodás más gyarmati országokban hozzájárult a gyarmatok helyi burzsoáziájának megerősödéséhez is, amelynek jelentős része érdekelt volt az antiimperialista fejlődésben, a demokratikus szabadságjogok kivívásában, antifeudális reformokban, általában egy polgári-nemzeti forradalom kivívásában.

2. Az imperializmus az új helyzetben gyarmatosító módszereinek, taktikájának megváltoztatására, bizonyos értelemben visszavonulásra védekezésre kényszerült. *Érdekei, alapvető törekvései azonban nem változtak.* A gyengébben fejlett országok gazdasági, politikai leigázása az imperializmus lényegéből fakad. Az imperializmusnak továbbra is

szüksége van gyarmatokra, a gyarmati rendszer fenntartására; a számára nyersanyagforrást, export-piacot, tőkebefektetési lehetőséget, olcsó munkaerőt stb. biztosító, extraprofitot termelő területeket meg akarja tartani. Az imperializmus járomból kiszakadó területek viszont szűkítik az imperializmus körét, továbbá mélyítik a kapitalizmus általános válságát.

Az imperialisták tehát nem hajlandók lemondani gyarmataikról sem a gyarmati népek, vagy burzsoáziájuk, sem más imperialista gyarmatosító javára. *Ha lemondanának róluk, az imperializmus lényegében megszűnne imperializmus lenni. A gyarmatosítók jószántukból soha nem hagyják ott gyarmataikat.*

Az imperializmus kiutat keres a gyarmatok megtartására irányuló törekvése és a gyarmatok függetlenségi törekvése közötti éles ellentmondásból.

Az új nemzetközi erőviszonyok között a gyengülő imperializmus mind kevésbé képes ezt az ellentmondást a régi eszközökkel, a „klasszikus" módszerekkel megoldani. S mivel számára különösen veszedelmes, ha a volt gyarmatokon, a nemzeti forradalom továbbfejlődésével, egyenesen proletárdiktatúra szerveződik, fokozott erővel küzd volt birtokainak szocialista országgá válása ellen. Ez magyarázza azt, hogy olyan országokban, mint Korea, Vietnam, nyílt fegyveres intervenciót kezdett. De az erőszakos megszállás, a nyílt fegyveres erőszak egyéb példái sem ritkák. (Algéria, Kongó, Omán, Kenya, Délafrikai Unió, Kamerun, Angola, Laosz stb.). Mégis, gyarmatvilága szétesésének megátlására, fékezésére az imperializmus mindinkább a látszólag simább, leplezettebb eszközöket kénytelen alkalmazni. Új módszereket alkalmaz a helyben-maradásra is, s új módszert ott is, ahová újonnan akar behatolni. Ezek az új gyarmatosító módszerek azok, amelyeket gyűjtőszóval *neo-kolonialista* módszereknek nevezünk.

Neo-kolonializmusnak hívjuk tehát azt a fajta kolonializmust, amely — a változott körülményeknek megfelelően — gyarmatai megtartására, vagy új, gyarmati jellegű behatolásra a régi, „klasszikus" gyarmatosítástól *eltérő eszközöket, módszereket* vesz igénybe.

3. A régi gyarmatok megtartására szolgáló eszköz elsősorban a felszabadulásra törekvő gyarmatok képviselőivel, honi vezetőivel való *kompromisszumos megállapodás.* Ezek a megállapodások *deklarálják* a függetlenséget, de a gyarmatosító gazdasági érdekei továbbra is — többé-kevésbé változatlanul — védettek. A nagy monopóliumok többek között a különböző, a gyarmati nyersanyagok kiaknázására kötött koncessziókkal, a helyi vállalatok részvénytöbbségének birtoklásával, a pénzügyi függés, stb. segítségével igyekeznek *megtartani gazdasági pozícióikat.* Ez természetesen a gyarmatosító (formálisan a „volt" gyarmatosító) befolyásának fennmaradását jelenti, gazdaságpolitikai, nem egyszer külpolitikai, katonai stb. téren is.

Az ilyenfajta kísérlet egyébként nem egészen új. Már 1917 óta az imperialista hatalmak több ilyen „kompromisszumot" kötöttek. Az egyezmény nyomán minden maradt a régiben, de a látszat mégis az, mintha e gyarmatok bizonyos függetlenségre tettek volna szert. Ez lecsillapíthatja a népet addig, amíg rá nem jön, hogy elárulták. (Pld.

Egyiptom 1922, Irak 1932.) Csakhogy a két világháború közötti időben a szocializmust még csak egyetlen ország képviselte, s az imperialista „rend" még uralkodó volt a világon. A kompromisszum így lényegében alkompromisszum maradt, s a helyzet voltaképen keveset változott.

Napjainkban azonban, alapvetően más helyzetben, a függetlenségi megállapodás (már a megállapodás megszületésének ténye is) szükségszerűen engedmény a gyarmatosító részéről. Olykor az imperialisták által tett engedmény nagyon kicsiny; van például olyan volt francia gyarmat, amelynek minisztertanácsában ma, a függetlenség után is részben franciák vesznek részt és szinte változatlanul kézben tartják a tényleges kulcspozíciókat. Más esetekben — s ez számos körülménytől függ — a kényszerű imperialista engedmény messzebbmenő. De bármilyen mértékű is a kompromisszum, végeredményben a volt gyarmat számára *a függetlenség felé való előrelépést*, a kolonialista kötelékeknek bizonyos, többé-kevésbé számottevő lazulását jelenti, új lehetőségeket teremt a függetlenségi harc folytatására. Valójában olyan kompromisszumról van tehát szó, amely az imperialistákat szorítja bizonyos engedményre; a gyarmatok voltaképpen csak az elérhető célokhoz viszonyítva „engednek": átmenetileg lemondanak az elérhető eredmények egy részéről, de az adott régi helyzethez képest *tényleges eredményt* érnek el. A gyarmatosítóval való megállapodás tehát *kapunyitás* a függetlenség irányában, kapunyitás, amit nem szabad lebecsülni. Hiszen maga az a tény, hogy a gyarmatosító engedni kényszerül és uralmának megtartására új módszerekkel kénytelen próbálkozni, már önmagában is az imperializmus defenzívába szorulását, visszavonulásának egy fázisát jelenti. Minden engedmény az imperialisták számára térvesztés, a függetlenségi erőknek a győzelme.

E győzelem értékét, jelentőségét természetesen szinte gyarmatonként külön-külön kell felmérni. Ám mindegyikre érvényes, hogy csak az imperialistáknak volt veszteni való pozíciójuk. (Hogy mennyire különböző fokú az így elért függetlenség, azt megmutatta az ilyen volt gyarmatoknak az ENSz-ben való eltérő magatartása is: számos volt gyarmat egyes fontos kérdésekben is még volt gyarmatosítójával együtt szavaz; mások egyre nyíltabban lépnek fel egykori gyarmatosítójuk ellen, néha akkor is, ha egyébként még sok szál fűzi a hajdani „anyaországhoz".)

4. A neo-kolonializmus azonban nemcsak a volt gyarmatok megtartására törekszik. Az imperializmus új területi hódításokkal, *új behatolással* is próbálja pótolni súlyos veszteségeit.

A formailag független, viszonylag elmaradott országokba, vagy imperialista vetélytársak eddigi „vadászterületére" behatolni: ez a gyarmatosítók szakadatlan törekvése. Ilyen új behatolási, „újrafelosztási" kísérletek természetesen valamennyi olyan imperialista hatalom részéről tapasztalhatók, amelyeknek megvan erre a megfelelő tőkéjük, erejük, eszközeik. (Spanyolország, Portugália ebből a sorból alighanem kiestek: ők pusztán meglévő pozícióikhoz ragaszkodnak, s azokhoz is kizárólag „klasszikus" eszközökkel, a nyílt gyarmatosítás módszereivel. Az újfajta gyarmatosítási módszerek *jelentős tőkeerőt*, bizonyos vitalitást is igényelnek a kolonizátor részéről, ami a spanyol és portugál

gyarmatosítókban már nincs meg; hiszen ma már az ő gyarmataik is elsősorban a „nagy" imperialista tőkének, főleg az amerikainak biztosítanak hasznothajtó üzleteket.)

Az új behatolás érdekében a legerőteljesebb tevékenység elsősorban *az USA részéről* tapasztalható. Nem jelentéktelen hasonló tevékenység nyilvánul meg azonban a „gyarmattalan" hatalmak közül nyugatnémet, japán stb. részről is.

A neo-kolonialista behatolást elősegíti, hogy a gazdaságilag elmaradott országoknak szükségük van a külföldi segítségre; monokulturás, a gyarmatosítók gazdaságának kiegészítésére szervezett gazdaságuk nem tud máról-holnapra saját lábára állni. Annál inkább így van ez, mert az imperialista gyarmatosítók tudatosan szervezik a gyarmati gazdasági elmaradottság fenntartását. Igyekeznek gazdasági és kereskedelmi megállapodásaikkal, valuta-zóna-rendszerekkel, vámkedvezményi rendszerek szervezésével, egyes termelési ágaknak egyoldalú fejlesztésével, a termelés irányításának kézbentartásával, szállítási monopóliummal stb. az ország gazdasági elmaradottságát fenntartani.

Ezért ezek az országok, ha nem szállnak szembe következetesen az imperializmussal, ha nem támaszkodnak bátran népük erejére és a szocialista országok önzetlen segítségére, nyitva hagyják a kaput az újabb imperialista behatolás előtt. Nem egyszer, ha a *régi* gyarmatosítóval szembe is szállnak, nem állják útját az *„új"* tőkének, — azaz többnyire az amerikainak.

A neo-kolonializmus gyakran jelentkezik az elmaradott országoknak nyújtott *„segély"*, vagy hosszúlejáratú hitelek formájában. Ezek azonban nem csak a visszafizetés magas kamatlábával, hanem különleges politikai és kereskedelmi, gazdasági kikötésekkel is gúzsbakötik az elmaradott ország gazdaságát, gátolják annak fejlődését. A segélyen vagy hitelen nagyrészt vagy kizárólag az imperialista ország által megállapított, azok belső piacain eladhatatlanná vált cikkek vásárolhatók. Másrészt a segély jelentős részét katonai célokra kell fordítani. Mindkét feltétel ismét csak az imperialista vállalkozások profitját növeli, a függőséget, sőt a háborús veszélyt fokozza.

A neo-kolonializmus fegyvertárába tartozik a különböző nemzetközi agresszív katonai tömbökbe, *paktumokba* (SEATO, CENTO stb.) való belekényszerítés is. E paktumok célja egyrészt a szocialista tábor elleni támaszponthálózat kiépítése, másrészt a paktumokba bevont országokat az erősebb szerződő fél, elsősorban az USA kizsákmányolja, gazdaságilag leigázza vagy leigázását állandósítja.

Egyre gyakrabban lépnek fel az új kolonizátorok szinte teljesen elrejtve „nemzeti" jellegüket, kizárólag egy Társaság nevében. (Érdekes lenne megvizsgálni, mennyiben ismétlődik itt meg magasabb szinten egy régi, a gyarmatosítás kezdetéből való jelenség: az ázsiai gyarmatosítás első idejében nem a gyarmatosító állam, hanem annak egy gazdasági részvénytársasága — például a Brit-Keletindiai Társaság — lépett fel a hatalom birtokosaként. Ezt a korai periódust követte a gyarmatosítók „állami" jelentkezése, míg ma mindinkább ismét a gazdasági vállalkozás lép előtérbe, nem pedig a gyarmatosító állam hivatalos hatalmi szerve.)

Sokszor nem is egy állam tőkéseinek vállalkozása, hanem nemzetközi kapitalista egyesülés az, amely kollektíven biztosítja a szükséges tőkét az elmaradott országok nyersanyagának kiaknázásához, valósággal *kollektív gyarmatosítást* szervezve.

Az imperialista behatolásnak, illetve a befolyás fenntartásának eszközei nagyon változatosak. Adott esetben például egyes volt gyarmatok *összeolvasztása*, máskor egyes összefüggő területek *szétdarabolása* látszik alkalmasnak. Míg a volt India esetében a szétszakítás segítette elő az imperialista befolyást, elsősorban a viszonylag szilárdan megtartott pakisztáni területeken, addig például a szomáliai függetlenség „megszervezésénél" a két volt gyarmat (angol védnökség, illetve olasz gyámsági terület) egybeolvasztása alighanem az angol érdekeknek kedvezett inkább. A franciák nem haboztak a már egységesként függetlenné vált Mali Államszövetséget kettévágni, miután ott a haladóbb szudáni erők kezdtek felülkerekedni. Jellemzőbb és gyakoribb módszer a szétválasztás, a „balkanizálás", amellyel Afrikában is meg akarják nehezíteni az egységes, gazdaságilag számottevőbb államok kialakulását, a feketeafrikai egység erősödését.

Ugyanezt a célt szolgálja a *belső megosztás* már szinte „klasszikus" módszere, a kialakuló nemzeti egységmozgalmak bomlasztása, elsősorban a nemzeti burzsoázia megosztása vagy eltántorítása az egységtörekvésektől, — vagy az egyes népek, törzsek, vallások stb. közti ellentétek szervezése.

A széttagolás többnyire megkönnyíti egy viszonylag gyengébb, a gyarmatosító kezében maradó kormány szervezését. A *bábkormányok* létrehozása valóban ősi recept.

5. A neo-kolonializmus lényegileg *nem különbözik* a „klasszikus" imperialista gyarmatosítástól abban, hogy törekvése változatlanul:

a (volt) gyarmat gazdaságának a maga érdekeihez való alakítása,

a gyarmatosított ország (volt gyarmat) nyersanyagkincseinek saját hasznára való kiaknázása,

a hazai tőkefelesleg elhelyezése magas profitra úgy, hogy a haszon a gyarmatosítóé legyen, nem pedig a gyarmati burzsoáziáé, még kevésbé a gyarmat népéé,

a gyarmatosított ország belső piacának kihasználása;

a függetlenségi mozgalmak gyengítése, megbontása, likvidálása,

s mindezen célok biztosítása végett az ország bel-, kül- és gazdaságpolitikájának befolyásolása, illetve irányítása.

A neo-kolonializmus azonban *különbözik* a „klasszikus" imperialista gyarmatosítástól abban:

hogy behatolását, illetve bennmaradását az imperialista hatalom az ország látszólagos vagy részleges függetlensége ellenére, annak leple mögött végzi,

hogy bizonyos „politikai" engedményeket tesz, azaz lehetővé teszi vagy éppen meg is szervezi az önkormányzat bizonyos formáit,

hogy bőven hangoztatja törekvését a gyarmat függetlenségének előkészítésére, biztosítására,

hogy már nem hirdet nyíltan faji megkülönböztetést, fehér felsőbb-

rendűséget, sőt, szavakban demokratikus és antikolonialista elveket is hirdet,

s hogy további behatolása leplezésére a legváltozatosabb eszközökkel és módszerekkel él.

A neo-kolonializmus formái, módszerei tehát rendkívül változatosak és alighanem egyre változatosabbak s egyben talán egyre burkoltabbak is lesznek. A neo-kolonializmus azonban elkerülhetetlenül lelepleződik, mihelyt *tényleges szándékait* vizsgáljuk, amelyek semmiben sem különböznek a régi, „klasszikus"-nak nevezett gyarmatosítókétól.

6. A kolonializmus elleni, illetve a neo-kolonializmus elleni harc egyre nő és erősödik. A szocialista világrendszer kialakulása, erősödése és a társadalom fejlődésében kialakult döntő szerepe, a kapitalizmus folyamatos bomlása, a nemzeti függetlenségi harcok összefüggése, egymásra való hatása, a gyarmati rendszer teljes összeomlásának napirendre kerülése, mindez és sok egyéb tényező gigantikussá fejleszti ezt a harcot. Ereje legnagyobb ott, ahol létrejön az antiimperialista célokért küzdő különböző osztályerők, politikai tényezők *harci egysége*. Ezek az antiimperialista nemzeti egységfrontok a nemzetközi osztályharcban a szocializmus szövetségesei az imperializmus, a neo-kolonializmus ellen. Így van ez még akkor is, ha egyes kérdésekben természetes ellentétek vannak is az antiimperialista egységfrontban részt vevő osztályerők között.

A felszabadulásért küzdő vagy felszabadult népek harca az imperializmus ellen *a békeharc* egyik jelentős tényezője. A gyarmati rendszer fenntartását szolgáló imperialista tevékenység, az imperialista versengés, a hódítási, a behatolási törekvések mind a békét veszélyeztető tényezők. Az a mindjobban kibontakozó széles nemzetközi küzdelem, amelyben szocialista és nem-szocialista országok együtt lépnek sorompóba a neo-kolonializmus, a kolonializmus minden formájának tényleges megszüntetéséért, így szerves részét képezi a háború elkerüléséért, a béke megőrzéséért vivott harcnak; a gyarmati rendszer zsugorodása összeomlása egyben tehát a háborús veszély csökkenését is jelenti.

Kende István

SZEMLE

Pártszervezeteink népnevelő-munkája a falu szocialista átszervezésének befejezéséért

Olyan napokat, heteket élünk most, amikor sok tízezer egyénileg dolgozó parasztban érlelődik meg a szövetkezetbe lépés gondolata. Ez a döntő elhatározás természetesen nem spontán módon jön létre. Pártbizottságaink, pártszervezeteink irányításával néhány hete nyílt, őszinte véleménycsere kezdődött falvainkban. Ez a sok száz falura kiterjedő nagy beszélgetés ma is tart és tovább folyik a következő hetekben. Kommunisták és velük együtt pártonkívüli munkások, szövetkezeti parasztok, agronómusok, tisztviselők, pedagógusok ezrei kopogtatnak be az egyéni gazdák otthonába, hogy nekik a szövetkezés, a közös gazdálkodás előnyeit és fölényét megmagyarázzák. Fáradhatatlanul járják a falut, a sáros dűlőutakat, a szétszórt tanyavilágot, mert érzik, tudják: „A mezőgazdaság szocialista átalakításának befejezése fejlődésünk jelenlegi szakaszában valamennyi belső kérdésünk közül *a legnagyobb horderejű és minden tekintetben a fejlődés kulcsa*".[1]

De nemcsak a népnevelők látják helyesen a tennivalókat. Nemcsak ők ismerik azt a nagy, tagadhatatlan igazságot, hogy a mezőgazdasági termelés gyorsabb ütemű fejlesztésének, az egész parasztság felemelkedésének, jóléte fokozásának egyetlen járható útja az összefogás, a szocialista nagyüzemek létrehozása. Tisztában vannak ezzel az egyéni gazdák is. Nagy részük már évek óta foglalkozik azzal a gondolattal, hogy belép a szövetkezetbe. A mai egyéni gazdák közül sokan tízszer, százszor is fontolóra vették már a szövetkezés mellett szóló érveket, figyelték a régebbi és a fiatalabb szövetkezetek gazdálkodását, meghallgatták a szövetkezeti tagok véleményét, a pártszervezetek bátorító szavát. Ezt az évek óta formálódó, erősödő gondolatot kell most a pártszervezetek irányításával dolgozó agitátoroknak meggyőző érvekkel, testvéri barátsággal helyes elhatározássá alakítani. S a tapasztalatok szerint biztató pártszervezeteink ez irányú munkája.

Alig néhány hete folyik még csak falvainkban a tsz-szervezés, de egyes járásokban, megyékben máris egész sor új szövetkezet alakult, illetve megnövekedtek a régi tsz-ek. Helyenként meglepően gyorsan, három-négy nap alatt belép a szövetkezetbe a község egész parasztsága. Amikor az agitátorok benyitnak egy-egy

[1] Kádár János 1960. december 9-i parlamenti beszédéből.

gazdához, rendszerint szívélyes fogadtatásra találnak, és gyakran megelőzi őket szólásban a gazda, mondván: Belépek a tsz-be, de előbb mondják meg nekem ezt meg ezt. És ezután feltesz két-három részletkérdést, leggyakrabban a vagyontárgyak beviteléről, vagy a szövetkezeti életről. S ha erre megnyugtató választ kap, általában alá is írja a belépési nyilatkozatot.

A hasonló esetekből pártszervezeteink azt a következtetést szűrték le, hogy a dolgozó parasztság nagy többsége kész arra, hogy belépjen a közösbe. Az előző években, de még tavaly is inkább azon töprengett, hogy *mikor* tegye meg ezt a döntő lépést. Most azonban a még egyénileg gazdálkodók nagy része is feladta várakozó álláspontját. Az országgyűlés 1960. december 8—9-i ülésén elhangzott világos és őszinte beszédek elősegítették, hogy a még egyénileg dolgozó parasztok többsége felismerje: nem helyes tovább várnia.

Az országgyűlés tanácskozása és határozata, amely helyeselte az MSZMP Központi Bizottságának a mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezéséről szóló állásfoglalását, országszerte kedvező hangulatot teremtett, tehát a tsz-szervező munkához. Nem pótolta és nem is pótolhatta azonban a helyi szerveknek, különösen a pártszervezeteknek az agitációt előkészítő tevékenységét. Ez különben legtöbb helyen már az országgyűlés ülése előtt megkezdődött. A Zala megyei pártbizottság például már 1960 júliusában megtárgyalta a szövetkezeti gazdálkodással kapcsolatos agitációs- és propagandamunkát, és elkészítette annak tervét. Bizonyára e terv végrehajtása is hozzájárult ahhoz, hogy Zalában általában igen jó eredményt értek el a tsz-szervezésben.

Hasonló módon készültek a szövetkezeti fejlesztésre másutt is. A szekszárdi járás egyes községeiben például azzal kezdték a tsz-szervezést, hogy összehívták a párttagokat, a tömegszervezetek és a Hazafias Népfront aktíváit, és együttesen megbeszélték a Központi Bizottság határozatát. Sokhelyütt év közben is szerveztek kisgyűléseket, falugyűléseket, és itt a pártszervezet, a falu vezetői az egyéni gazdákkal együtt arról folytattak eszmecserét, hol legyenek a majorok, a közös istállók, hogyan változzék majd a község, a határ képe, ha a szövetkezés mellett dönt majd az egész lakosság.

Több hónapja, helyesebben több éve folyó meggyőző munkát segített tehát hatásosabbá tenni az országgyűlés. A cél eléréséhez azonban szívós, kitartó, értelemhez és szívhez szóló, házról házra menő politikai felvilágosító munkára van szükség falvainkban. Hiszen — amint az előbb elmondottakból látszik — a döntő lépést nem könnyen teszik meg még azok a gazdák sem, akik pedig már felkészültek a belépésre. Egyes maradi rokonokkal, vagy a szomszéddal folytatott beszélgetés hatására átmenetileg ismét felülkerekedhet az aggályoskodás, a kétely, a régeinek a visszahúzó ereje.

Örvendetes, hogy pártszervezeteink általában figyelembe veszik az egyéni gazda érzelmi és gondolatvilágában végbemenő

nagy tusát, és megértően, segítő szándékkal igyekeznek legyőzni oktalan aggodalmait. Türelemre, megértése intik a népnevelőket, akik általában meg is nyerik a gazdák bizalmát. Sűrűn tapasztalható, hogy a tsz-szervezőket a gazdák meghívják pincéjükbe és ott borozgatás közben mondják el véleményüket a szövetkezésről. Másutt a „tisztaszobában" folyik a barátságos poharazgatás, miközben a házigazda és az egész parasztság jövőjéről folyik a szó.

Az agitátorok egyes gazdákat többször is felkeresnek. Mert, bár az egyéni gazdák egy része már az első beszélgetés után aláírja a belépési nyilatkozatot, a másik, a kisebbik része még tovább töpreng, viaskodik önmagával. Az ilyen emberek néha a kérdések egész özönét teszik fel a népnevelőknek és ha hatszor-nyolcszor már megcáfolták előttük, kilencedszer is felhozzák ugyanazt az ellenérvet. És a népnevelők rendszerint kilencedszer is hűségesen elmondják az igazságot. Ritkán fordul elő, hogy bármelyikük is türelmetlenkedik a sok felesleges aggályoskodás láttán. Pártszervezeteink éberen ügyelnek arra, hogy a tsz-szervezés során senkit meg ne sértsenek, és a belépés ne lazítsa, hanem erősítse a tegnapi egyéni gazda vonzalmát a párt, a munkásosztály iránt.

Békés megyében, az orosházi járásban például észrevette a járási pártbizottság, hogy a tsz-szervezésben részt vevő szövetkezeti parasztok egyike-másika türelmetlen és nem érti, „mit nyüglődik annyit némelyik egyéni gazda", mielőtt a tsz-be belép. A járási pártbizottság megbízottja felhívta a tsz-szervezők figyelmét erre a hibás magatartásra, és arra kérte őket: legyenek türelmesek, lássák be, hogy kívülről másképp látják az egyéni gazdák a tsz-t, mint a közösbe már belépett öntudatosabb, tapasztaltabb parasztok. A szövetkezeti parasztok akkor cselekednek helyesen, ha elmondják az egyéni gazdáknak, hogy nekik is milyen kételyeik voltak annakidején, és hogyan oszlottak el ezek, amióta a tsz-ben dolgoznak. A járási pártbizottság megkérte a tsz-ek fejlesztéséért fáradozó népnevelőket is, hogy válaszoljanak érdemben az egyéni gazdák minden kérdésére, s ha valamiben bizonytalanok, úgy inkább később, megfelelő tájékozódás után adjanak végleges választ. Ezért el is határozták a népnevelők, hogy kétháromban naponként kisebb csoportokban megbeszélést tartanak és kialakítják a feleleteket a leggyakrabban felmerülő kérdésekre.

Ebben az esetben természetesen a speciális helyi problémákra adandó válaszokról volt szó. Az általában felmerülő kérdésekre mindenütt jól felkészítettek pártszervezeteink az agitátorokat, és érveik legtöbbször hatásosak is. Pedig gyakran nem is egyszerű kérdések ezek.

Gyakran megkérdezik például a házról házra járó tsz-szervezőktől, hogy mi lesz, ha létrejön a tsz? Honnan szereznek alapot az induláshoz? Hiszen a nagyüzem létrehozásához sok gazdasági eszköz szükséges! Ilyenkor alapos magyarázat kezdődik. Elmondják a népnevelők, hogy a határ egyik részét még egyénileg vetették be, a többi föld bevetéséhez pedig minden gazda félretette a

vetőmagot. Ezt most beviszi a termelőszövetkezetbe, kölcsönadja a közösségnek, és ősszel kapja majd vissza. A növénytermesztésben tehát nem lesz fennakadás. A közös állattenyésztés fejlesztése már nehezebb dolog, de segíteni lehet ezen is. Egyszerű, olcsó épületeket építhetnek, amelyekben elhelyezik a közös állatok egy részét, a másik része pedig átmenetileg a nagyobb középparaszti háztáji istállókban találhat helyet, sőt — ha nincs hely — ideiglenesen a tagoknál is maradhat.

Ha a szövetkezet tagjai úgy egyeznek meg, hogy nem a bevitt állat és felszerelés értékének 20—35 százalékával növelik a szövetkezeti alapot, hanem holdanként fizetnek 200—300 forintot a tsztagok, akkor ebből fedezhetik a napi üzemviteli kiadások egy részét. Ezenkívül az állam is segíti az új, vagy a jelentősen megnövekedett tsz-eket a gazdálkodás megindításában, és jelentős kedvezményt ad azoknak a tsz-eknek, amelyek saját erejükből építkeznek. A gazdák rendszerint részletes felvilágosítást kapnak a tsz-gazdálkodás megszervezéséről, sőt ismertetik velük a közös gazdaság távlati tervét is. A község vezetői ugyanis, sokhelyt a gazdák bevonásával, elkészítették nagy vonalakban a leendő tsz vázlatos tervét, amelyben elsősorban a helyi lehetőségeket veszik számba a közös gazdaság kialakítására, egyre jövedelmezőbb gazdálkodásának megteremtésére. A pártszervezetek pedig ismertették ezt a tsz-szervezőkkel.

Az egyéni gazdák egy részét azonban ez sem győzi meg. Szóvá teszik: „Azt mondják: segít bennünket az állam is. De vajon bírja-e majd ezt anyagilag, ha az egész parasztság szövetkezetben lesz? Kapunk-e elegendő gépet?" Ilyen kérdésekre rendszerint a 3004/3-as rendelet megmutatásával, vagy lényeges pontjainak ismertetésével válaszolnak a népnevelők. Ebből kiderül, hogy az állam az új és a területileg megnövekedett tsz-eket erőteljesebben támogatja, mint a régieket. De ez a segítség is csak kiegészíti, nem pedig pótolja a szövetkezeti parasztság szorgalmát, igyekezetét. Az állam ezért elsősorban azokat a tsz-eket segíti anyagilag, amelyek leginkább megfeszítik saját erejüket is a jövedelmezőbb közös gazdálkodás érdekében. Egyetlen szövetkezet tagjai sem várhatnak mindent az államtól, amelynek teherbíróképessége egyébként is valóban korlátozott. De még így is igen nagy támogatást ad a mezőgazdaságnak.

1960-ban is több milliárd forint jutott az államháztartásból a mezőgazdaságnak. Az állam támogatásával több száz, sőt több ezer közös épületet emeltek és egyebek között tizezer új traktor és több ezer új munkagép is került falvainkba. Ez év tavaszán tehát mintegy 40 ezer traktor segíti már a mezőgazdaság dolgozóit, a szövetkezeti parasztokat. Igaz, így sem lesz még annyi gép, mint kellene. Ideiglenesen azonban hasznosan dolgozhatnak még a lófogatok is, és ebből elegendőt tarthatnak minden szövetkezetben. S ahogyan erősödik a közös gazdaság, úgy szorulnak ki egyre inkább a lovak s jelennek

meg a gépek mind nagyobb számban a szövetkezeti földeken.

Szőlő- és gyümölcstermelő vidéken sűrűn hangzik el az az ellenvetés is, hogy a szövetkezetben visszaesik majd a termelés. Hiszen ezek nagyon igényes kultúrák, magasfokú szervezettséget, fegyelmezett munkát követelnek, s ez gyakran hiányzik az új tsz-ekben. Pártszervezeteink felkészültek erre az ellenérvre is. Mielőtt a népnevelők útra keltek, ismertették velük, hogy kezdetben milyen módszer szerint művelik a közösbe kerülő szőlőt, gyümölcsöst. Egyes községekben például megelégedéssel fogadták a gazdák azt a tájékoztatást, hogy a közösbe került szőlőt gazdája műveli, ő gondoskodik növényvédőszerről, ő viseli a termelés költségeit, s ezért megilleti őt a termés bizonyos meghatározott százaléka. A többit be kell adnia a közösbe, a termelés fejlesztésére, ami az ő egyéni boldogulásának, jövőjének is egyedül biztos alapja. Más vidékeken úgy döntöttek, hogy a személyekre kimért szőlőterületen a szőlő állagától függően — előre meghatározzák az egész évi munkákért jóváírható munkaegységek számát. Elterjedt módszer az is, hogy előre eldöntik, hogy mennyi mustot, illetve bort kell beadni a közösbe. Akármelyik módszer mellett döntöttek is, általában a gazdák megnyugtatónak látták így a szőlő- és gyümölcstermesztés jövőjét.

Sok egyéni gazda attól tart, hogy a tsz-ben nem értik majd meg egymást a parasztemberek, veszekednek, és a szorgalmasok dolgoznak a lusták helyett. „Hiszen az ujjunk sem egyforma!" — mondják. Erre az aggályra általában helyi példával válaszolnak a tsz-szervezők. Elég, ha összehasonlítják néhány tsz-tag jövedelmét, és máris kiderül: a szövetkezetben mindenki aszerint részesedik a közös jövedelemből, ahogyan dolgozik. Különösen azokban a tsz-ekben van ez így, ahol a munkaegység szerinti jövedelemelosztást a terméseredménytől, a hozamtól függő premizálással is kiegészítik, vagy más módon igyekeznek érdekeltebbé tenni a tsz-tagokat a hozamok, a terméseredmények növelésében. Ami pedig a veszekedést illeti: ha jó közhangulatot, őszinte, barátságos légkört, jó munkaszellemet alakítanak ki, egyre inkább erősödik a szövetkezeti parasztság egysége. Az új tsz-községekben nem is egy olyan esetről hallani, amikor régi haragosok kibékültek a tsz-ben.

Főleg a szegény- és kisparasztok gyakran kérdezik a tsz-szervezőktől azt is, hogy ha belépnek a tsz-be, akkor miből élnek meg őszig. Nekik ugyanis nincs egy évre kitartásuk. Ezek az emberek olykor azt javasolják, amit egy kelebiai gazda: adjanak nekik havifizetést a tsz-ben. Nyilvánvaló, hogy ebben a formában teljesíthetetlen ez a kívánság. A tsz nem dolgozhat az állami gazdaság módjára, a tsz-tagok nem kaphatnak állami fizetést. A föld, amelyet nagy táblákba olvasztottak, továbbra is a gazdák tulajdona marad, örökölhető is, óvék tehát a termése is, s ebből jól meg tudnak élni, ha szorgalmasan dolgoznak. Megmondták ezt a javaslatot tevő gazdáknak a népnevelők is, de azonnal hozzátették: azért a

tsz-ben is kaphatnak havonta pénzt — csakhogy nem fizetést, hanem munkaegység-előleget. A termelőszövetkezet ugyanis termelési, értékesítési szerződéseket köthet az állami vállalatokkal, földművesszövetkezetekkel, és erre a bank hitelt nyújt a várható bevétel 60 százalékának erejéig, sőt olykor 80 százalékot is hitelez. Ebből a tsz kifizetheti a 10—20 forint előleget is azokra a munkaegységekre, amelyeket a fizetés napjáig szereznek a tsz-tagok. Ha a szövetkezeti család szorgalmasan dolgozik, akkor az előlegből feltétlenül fedezni képes a napi háztartási szükségleteket.

Amint az elmondottakból is látszik, az egyéni gazdák jó része többnyire a szövetkezet „küszöbén" tárgyal a népnevelőkkel. Sokan eljutottak már a szövetkezés ajtajába, rá is álltak a küszöbre, de nem lépnek be addig, míg a jövőt illetően néhány dolgot nem tisztáztak. Az ellenvetésekből, kételyekből ugyanis világosan kiderül, hogy az egyéni gazdák jó része már nem a szövetkezés fölényét vitatja. Azt már felismerte, inkább csak az izgatja most, hogy mi lesz családjának sorsa, ha belép. Hogy gondolatban mennyire a közösben élnek már egyes egyéni gazdák, azt jól mutatja az is, hogy többen közülük elmondják elképzeléseiket a leendő szövetkezetről a népnevelőknek: hol lenne legjobb kialakítani a közös gazdaság központját, kik a legalkalmasabbak a vezetésre, hol, mit kellene termelni, stb. S amikor az agitátorok csodálkozva megkérdezik: ha ilyen terveik vannak, miért nem írták még alá a belépési nyilatkozatot? — akkor általában így felelnek: „Nem biztos ám, hogy a közösben is így meghallgatják az embert!"

A pártszervezetek által jól felkészített és irányított népnevelőket azonban ez a kétkedés sem éri felkészületlenül. Elmondják, hogy a szövetkezet legfelsőbb szerve a közgyűlés, ahol az alapszabály és a jogszabályok keretei között a tagok összessége dönt minden fontosabb kérdésben. A közgyűlés választja meg a tsz vezetőségét, elnökét, az ellenőrző bizottságot, ott veszik fel az új tagokat, vagy zárják ki a nem megfelelő embereket. A közgyűlésen vitatják meg és hagyják jóvá az évi termelési, pénzügyi és építkezési tervet és alakítják ki a helyileg legmegfelelőbb jövedelemelosztási rendszert. Ezenkívül több más joguk is van még a tsz gazdáinak. A vezetőségnek, az elnöknek gondoskodnia kell arról, hogy a tagok korlátozás nélkül gyakorolhassák alapszabályban biztosított jogaikat. S ha a tsz-tagok jól ismerik jogaikat és kötelességeiket, akkor rendszerint nincs is hiba a szövetkezeti demokrácia körül, és a tsz minden tagja valóban teljesjogú gazdának érezheti magát a közösben.

Persze a „küszöbön" tárgyaló egyéni gazdákon kívül akadnak falvainkban olyan emberek is, akik a szövetkezetnek még a környékét is kerülik, mert kétségbevonják annak fölényét az egyéni gazdálkodással szemben. Ezek általában csak a gyenge szövetkezeteket látják és így nyilatkoznak: „Miért hoznak lét-

re addig új tsz-eket, amíg vannak ilyen gyengén gazdálkodó gazdaságok. Előbb minden tsz gazdálkodjék jól, erősödjék meg — azután mi is belépünk." Hogy ez az ellenérv helyenként mennyire zavaró lehet, azt jól mutatja a következő eset is: Nagyszénáson és Békéssámsonban egyes tsz-tagok is úgy vélekedtek, hogy mivel saját szövetkezetünk még gyenge, eddigi gazdálkodásunkban sok még a kívánnivaló — nem is érdemes elindulniuk az egyéni gazdákhoz. A pártszervezet azonban mindkét helyen legyőzte ezt a nézetet. Megkérdezték a bizonytalankodó tsz-tagokat: a szövetkezésben van-e a hiba? Azért gyenge-e az eredményük, mert szövetkeztek, vagy azért, mert eddig nem használták ki jól a szövetkezésben rejlő lehetőségeket? A válasz csak egy lehetett: azért gyenge a tsz, mert a tagok nem gazdálkodtak elég jól. És sorolni kezdték, mit kellett volna jobban, előrelátóbban csinálni, hogy jól zárják az esztendőt. „Ezt kell elmondani azoknak az egyéni gazdáknak is, akik a gyenge tsz-ekre hivatkoznak" — mondták a pártszervezetek vezetői. S azóta Nagyszénáson és Békéssámsonban is úgy válaszolnak a rossz tsz-ekre tekintő egyéni gazdáknak, akárcsak az ország más vidékein. Nem tagadják sehol, hogy léteznek a környéken, vagy az országban gyenge tsz-ek is, amelyek ma még valóban nem vonzóak. Minden megyében van néhány olyan szövetkezet, amelyben a szervezetlenség, a tapasztalatlanság, a gyenge vezetés, a fegyelmezetlen munka, a közös vagyon védelmének elhanyagolása, vagy más ok hibákhoz vezetett es, amely most ősszel sem tudott megbirkózni a rendkívüli időjárás különlegesen nagy nehézségeivel. De rámutatnak arra, hogy hazánkban nem egynéhány, hanem több mint négyezer szövetkezet működik és nagy többségük jól gazdálkodik.

Sok példa bizonyítja, hogy ha van is még rossz szövetkezet, olyan egy sincs, amelyet ne lehetne aránylag rövid idő alatt rendbehozni. Jó szakemberek, helyes politikai munka, a társadalom, a patronálók segítsége és a tagság helytállása pár hónap, vagy — rosszabb esetben — egy-két év alatt jó közös gazdasággá változtathatja a leggyengébb tsz-t is. Szövetkezeteinkre az a jellemző, hogy *ma már gyorsabban szilárdulnak meg politikailag, szervezetileg és gazdaságilag is,* mint a mozgalom évtizedes története során bármikor. Már az 1960 tavaszán alakult szövetkezetek is általában gyorsabban haladtak előre a fejlődés útján, mint egy évvel korábban a hozzájuk hasonló helyzetben levő újak. A régebbi tsz-ek tapasztalatainak felhasználásával, a tagság szorgalmával, az állam és a patronálók segítségével viszonylag gyorsan megerősödhetnek a most alakuló, vagy megnövekedő közös gazdaságok is.

Akadnak még az országban persze olyan egyéni gazdák is, akik megmakacsolták magukat, és akiknél egyelőre minden érv, minden okos szó hatástalan. Halogatják a belépést és azt hajtogatják, hogy „nem akarok első lenni", vagy „lépjenek be elő-

ször a párttagok, meg a tanácstagok". Mivel azonban a párttagok, a tanácstagok úgyszólván országszerte jó példát mutatnak, ez már nem igen használható érv. Akkor öregségre, betegségre, vagy beteg családtagokra kezdenek hivatkozni, de erre szintén gyorsan megfelelnek a népnevelők. Hiszen a tsz-ben igazán emberségesen gondoskodnak az öreg, munkaképtelen, beteg emberekről. A pártszervezetek nagy türelmet tanúsítanak és igyekeznek minden kételyt eloszlatni. Jól tudják ugyanis, hogy olykor éppen a sokat töprengő emberekből lesznek a legjobb tsz-tagok, akik a többi öntudatos paraszttal együtt szívvel-lélekkel kiállnak a szövetkezés mellett. Szinte minden járásban tudnak példát arra, hogy a korábban, gyorsabban döntő, tisztábban látó tsz-tagokkal együtt az első sorokban küzdenek a szövetkezet fejlődéséért és erősödéséért olyan emberek is, akik egy évvel ezelőtt még azt mondták: soha nem lesznek tsz-tagok.

Az okos szó, a jó példa, s méginkább a személyes tapasztalat hatására aránylag gyorsan változik az ember. Rövidesen megváltoznak majd a ma még makacskodó, tétovázó gazdák is. S hogy ez a változás meggyorsuljon, több pártszervezet úgy határozott: a meglevő tsz-ek zárszámadó közgyűlésére meghív egyéni gazdákat és új tsz-tagokat is. Okos gondolat, jó továbbfejlesztése ez a szövetkezeti agitációnak. De több is annál, bizonyos fokig már tapasztalatcsere is. A tegnapi egyéni gazdák egész sor gazdálkodási módszert megismerhetnek így a már működő tsz példájából és felhasználhatják azokat saját közös gazdaságuk fejlesztésére, megszilárdítására. Itt is szorosan összekapcsolódik tehát a tsz-ek számszerű fejlesztésért folytatott munka a megszilárdítással. S így kell ennek lennie minden területen. Egyes községekben, vidékeken és általában is gyorsabban, könnyebben fejleszthetjük ma a tsz-eket, mint azelőtt, de ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy az új közös gazdaságok létrehozása után kevesebb figyelmet és erőt kell fordítanunk a megszilárdításukra.

Pártszervezeteink a Központi Bizottság határozatának szellemében, a szövetkezetek számszerű fejlesztésével egyidőben, nagy gondot fordítanak az új és a régi szövetkezetek gazdálkodásának kialakítására, illetve további javítására. Kevés olyan példát találhatunk, mint Harc községben, ahol a sikeresen megszervezett tsz-t magára hagyták. Pártszervezeteink túlnyomó többsége a tsz-szervezés befejezése után is átgondoltan, megalapozottan dolgozik. Hiszen a belépési nyilatkozat aláírása, az új szövetkezet létrehozása még csak az első, bár sorsdöntő lépés. Segíteni, támogatni kell az új tsz-tagokat, hogy bátrabban tegyék meg a további lépéseket és a közösség gazdasági, politikai élete helyes irányban haladjon.

Ezért az országban csaknem általános az afféle módszer, amilyennel Szabolcs megyében találkoztunk. Itt a tsz-szervezésben résztvevő agitátorokból öttagú „megszilárdítási bizottságot" alakítanak a pártszervezetek. A bi-

zottság tagjai: az agronómus, egy pénzügyi szakember, a járási tanács egy dolgozója, a földművesszövetkezet megbízottja, egy régebbi tsz-elnök, vagy vezetőségi tag, egyszóval csupa olyan ember, akinek a szövetkezeti munkában nagy tapasztalata van. Az átszervezés befejezése után a bizottság tagjai azonnal meg is kezdik tevékenységüket, hatásosan segítenek az új vezetőségnek a gazdálkodás megindításában, megszervezésében.

A megszilárdítási bizottságok munkájának kiegészítéseként több pártszervezetben azt is elhatározták, hogy a tél folyamán előadássorozatot tartanak a közös gazdálkodás kérdéseiről. Ismertetik az alapszabályt, a tsz-eket érintő fontosabb rendelkezéseket, a közeli jó szövetkezetek tapasztalatait stb. Ez jó kezdeményezés, mert az új szövetkezeti tagok nagy érdeklődést tanúsítanak a közös gazdálkodás részletei iránt. A falvakban folyó „Időszerű kérdések" politikai tanfolyamán például, amióta a nagyüzemi gazdálkodás a téma, sokhelyen két-háromszorosára növekedett a hallgatók száma.

Az előadásokon, tanfolyamokon kívül igen hasznos, ha pártszervezeteink minél több tsz-taghoz, főleg az új szövetkezeti gazdákhoz eljuttatják a Népszabadság január elején megjelent termelőszövetkezeti tanácsadóját. Ez minden tsz-tagnak, még a vezetőknek is sok tanulságot nyújt és nagy segítséget ad a gazdálkodásban.

A községek jó részében bizonyára megtették már ezt is a pártszervezetek. Hiszen — amint az elmondottakból is kitűnik, — sokoldalú agitációs és szervező munkával fáradoznak a sikerért: a mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezéséért. S mint ahogy a korábbi évek munkája hozta meg a mai eredményeket, úgy most sem csak a máért, hanem a holnapért is dolgoznak. Bizonyos, hogy mielőbb beérik falusi pártszervezeteink jelenlegi agitációs és szervező munkájának gazdag gyümölcse.

Kovács Mihály

Az állami gazdaságok pártszervezeteiről

I.

Az állami gazdaságok szerepe népgazdaságunkban —, különösen a mezőgazdaság fejlesztése szempontjából — rendkívül jelentős. Az ország szántóterületének 12,1 százalékán, mintegy 1 132 000 kat. holdon gazdálkodnak, de részesedésük az ország lakosságának mezőgazdasági termékekkel és a köztermelésnek nemesített vetőmagvakkal, tenyészállatokkal való ellátásában, a mezőgazdasági kultúra fellendítésében, az új agrotechnikai, zootechnikai és üzemszervezési eljárások meghonosításában messze meghaladja a művelésükre bízott területnek és a rendelkezésükre álló állatállománynak az ország szántóterüle-

téhez, illetve állatállományához számított arányát.

Ma már a legtöbb állami gazdaság jól szervezett, korszerűen felszerelt nagyüzem, s eredményei kézzelfoghatóan bizonyítják a szocialista mezőgazdasági nagyüzem döntő fölényét nemcsak a kisparaszti gazdasággal, hanem a felszabadulás előtti kapitalista nagyüzemmel szemben is. Az állami gazdaságok termelési színvonalának jelentős fölénye hozzájárult ahhoz, hogy a dolgozó parasztok többsége ma már megérti a szocialista mezőgazdasági nagyüzemek létrehozásának feltétlen szükségességét.

A következő terméseredmények szemléltetően bizonyítják az állami gazdaságok termelési fölényét:

Növényfajta	Holdankénti átlagtermés 1960-ban*		A felszabadulás előtti 1000 holdon felüli nagybirtokok legjobb terméseredményei
	állami gazdaság	országos átlag	
búza	14,0 q	9,7 q	12,2 q
rozs	10,6 "	6,8 "	8,8 "
őszi árpa	14,8 "	11,3 "	11.2 "
kukorica	18,9 "	14,1 "	15,8 "
burgonya	74,0 "	69,0 "	60,3 "
cukorrépa	150,4 "	124,0 "	

* Előzetes, részben becsült adatok.

Nincs már messze az az idő, amikor az állami gazdaságok az átlagtermések tekintetében megelőzik a legintenzívebb mezőgazdasággal rendelkező kapitalista országok mezőgazdaságát is. Ezt bizonyítja a múlt évben elért hektáronkénti 24,3 mázsás búzaátlagtermésük, amely eléri egyes fejlett tőkés országok átlagtermését. 1959-ben Franciaországban 22,3, Ausztriában 21,5 q, Olaszországban 18 q volt hektáronként a búza átlagtermése. Jelentős állami gazdaságainknak a kukoricatermesztésében elért eredménye is. Az 1959. évi kukoricaátlagtermés hektárra átszámítva 32,8 mázsának felel meg, s ez eléri, sőt meghaladja a világ legfejlettebb kukoricatermelő országainak (USA, Kanada) átlagtermését.

Jók az állami gazdaságoknak az állattenyésztésben elért eredményei is. Tavaly például a tehenenkénti tejhozamuk meghaladta a 3300 litert (az országos átlag 2160 liter volt), az 1 tehénre jutó tejtermelésük megközelítette a világ legfejlettebb szarvasmarhatenyésztő országainak eredményeit.

Állami gazdaságainknak nagy részük van a lakosságnak élelmiszerrel, valamint az iparnak és a külkereskedelemnek mezőgazdasági termékekkel való ellátásában. Ők adják a felvásárlásra kerülő kenyérgabona 25—30 százalékát,

a rizs 28—30 százalékát, a cukorrépa 13—15 százalékát, a vágó- és hízott marha 15—17 százalékát, a hízott sertés 13—15 százalékát, a tej 24—25 százalékát. Még nagyobb a részesedésük a mezőgazdasági termékek exportjában: az exportra kerülő vágó- és hízottmarha-mennyiség 26 százalékát, a bor 30 százalékát, a téli alma 36—38 százalékát ők állítják elő.

Évről évre növekszik állami gazdaságaink jelentősége a mezőgazdasági termelés fellendítésében. Évente mintegy 5000 vagon nemesített kalászos vetőmagot, csaknem 3000 vagon hibrid-kukorica-vetőmagot bocsátanak a termelőszövetkezetek rendelkezésére. Tavaly mintegy 3000 tenyészüszőt, 600 tenyészbikát, 100 000 tenyészsertést, csaknem 40 000 tenyészjuhot és egymillió naposcsibét szállítottak a szövetkezeteknek.

Az állami gazdaságok fontos nagyüzemi kísérleteket folytatnak a legkorszerűbb technikai és technológiai eljárások, a leggazdaságosabb üzemszervezési módszerek kidolgozása és bevezetése érdekében. Így például évek óta tervszerűen kísérleteznek azzal, hogyan lehet a műtrágyát a leghatékonyabban felhasználni, a vegyszeres gyomirtást a leggazdaságosabban végezni, a munkafolyamatokat komplex módon gépesíteni, a szabadtartásos szarvasmarhatartást bevezetni, az új, nagy hozamú növény- és állatfajtákat elterjeszteni.

Hathatós segítséget nyújtottak az állami gazdaságok a mezőgazdaság szocialista átszervezésében, a termelőszövetkezetek megszilárdításában is. Az elmúlt években csaknem valamennyi állami gazdaság pártszervezete részt vett a termelőszövetkezetek szervezésében. Az állami gazdaságok szakemberei segítettek az újonnan alakult szövetkezeteknek termelési tervük elkészítésében, a közös gazdaság megszervezésében, a korszerű termelési eljárások és módszerek bevezetésében stb. Jelentős az a segítség, amelyet a termelőszövetkezetek vezetésének megerősítéséhez nyújtottak. Így például mintegy 500 szakembert a szövetkezetek rendelkezésére bocsátottak. Több tízezer normálhold gépi munka elvégzésével is segítették a közös munka megindítását az új szövetkezetekben.

Az állami gazdaságok alig egy évtizedes fennállásuk alatt jelentős fejlődésen mentek keresztül. Népi demokratikus államunk nagymérvű beruházásai révén kialakultak és kiépültek üzemi központjaik, egységes, jól szervezett földterülettel és korszerű gépállománnyal rendelkeznek, állandó munkáskollektívával dolgoznak, s jól képzett vezető gárdájuk van. Többségük évek óta eredményesen gazdálkodik és egyre csökken a veszteséggel gazdálkodó üzemek száma. Az alapvető mezőgazdasági munkákat (talajmúvelés, vetés, gabonabetakarítás stb.) teljes egészében gépesítették. Hiányaik vannak azonban még az egyes növények betakarításához szükséges gépekben (kukorica-, cukorrépa-betakarító gépek) és jelentősen elmaradtak az állattenyésztési munkák gépesítésében.

Hiba, hogy az állami gazdaságok még mindig drágán termelnek. Ennek legfőbb oka az, hogy munkájuk termelékenysége alacsony, termelésük elaprózott,

egyes gazdaságok túl sok termelési ággal foglalkoznak (főként a növénytermelésben), a munkaerő egész évi gazdaságos foglalkoztatása nincs megfelelően biztosítva stb. Az állami gazdaságok ma már azonban — e hibák ellenére is — szilárd bázisai a szocialista mezőgazdaság gyors fejlődésének.

II.

Az állami gazdaságok fejlődésében és megszilárdulásában nagy szerepet játszottak az üzemi pártszervezetek. Ma már minden gazdaságban és csaknem valamennyi üzemegységben működik pártszervezet. 736 állami gazdasági pártszervezetben több mint 17.000 párttag és tagjelölt tömörül. Ez a dolgozók létszámának — beleértve az időszakiakat is — mintegy 9—10 százalékát teszi ki. A pártszervezetek tavaly majdnem 2000 tagjelöltet és több mint 1700 tagot vettek fel. A tagság összetétele és növekedése alapjában véve egészséges: 84 százaléka munkás, csaknem 70 százaléka 1956 előtt is tagja volt a pártnak. Túlnyomó többsége, 90 százaléka ötven éven aluli. Szembetűnő ugyanakkor, hogy a párttagok között viszonylag kevés a nő és az értelmiségi, s hogy a műszaki dolgozók körében alacsonyabb a párttagok aránya, mint az adminisztratív dolgozóknál. A párttagság aránytalanul oszlik el az egyes üzemágakban is. Így kevés a párttag a fogatosok, a gyalogmunkások és az időszaki munkások között. Ez természetesen kihat a dolgozók politikai nevelésére, a termelési agitációra stb. Mindebből következik, hogy az állami gazdasági pártszervezeteknek az eddiginél többet kell foglalkozniok az értelmiségi dolgozók, az asszonyok politikai nevelésével és különös gondot kell fordítaniok azokra a munkahelyekre, ahol a pártszervezet befolyása éppen a nagyon alacsony taglétszám miatt nem megfelelő — természetesen szem előtt tartva a szervezeti szabályzat és a tagfelvételre vonatkozó határozatok előírásait.

Az állami gazdaságok pártszervezeteiben sokat fejlődött — különösen az utóbbi években — a szervezeti élet. A pártszervezetek többségében megtartják a taggyűléseket és a vezetőségi üléseket, sokszor a nehéz körülmények ellenére is. Az állami gazdaságok nagy területen működnek, s ez különösen szükségessé teszi, hogy az egyes üzemegységeken és részlegeken belül — ott, ahol nincs önálló alapszervezet —, jól szervezett, erős partcsoportok legyenek. Helyesnek bizonyult az a módszer, hogy az újonnan szervezett üzemágakba szervezőt küldenek ki, aki megalakítja a partcsoportot és segíti a politikai munka megindítását, a helyes munkamódszerek kialakítását.

Visszatérő jelenség egyes gazdaságokban, hogy a „munkacsúcsok" idején, a nagy elfoglaltságra hivatkozva nem tartanak taggyűléseket, vezetőségi üléseket, ellanyhul a rendszeres pártélet. Ez helytelen, hiszen éppen a legnagyobb dologidőben a legfontosabb, hogy tájékoztassák a párttagságot a termelési és politikai feladatokról.

Az állami gazdaságokban az egyik fő probléma a pártmunka színvonalának emelése. A gazdaságok technikai és szervezeti fejlődése, a falu szocialista átalakí-

tásával kapcsolatban megnövekedett felelősségük magasabb szintű politikai munkát követel a pártszervezetektől. Ebből a szempontból döntő jelentőségű, hogy jól képzett elvtársak álljanak az üzemi pártszervezetek élén. Ebben a vonatkozásban még sok a tennivaló. Az állami gazdaságok pártszervezeteinek élén álló titkárok 34 százaléka nem végzett semmiféle pártiskolát, további 58,2 százalékuk csak háromhetes, illetve háromhónapos pártiskolát járt. A titkárok 62 százaléka az általános iskolánál alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik és csupán 15,7 százalékuk végzett középiskolát vagy egyetemet. A 741 titkár közül mindössze 28-nak van agronómiai vagy egyéb műszaki képzettsége. Ezért helyes, hogy a párttitkárok számára időnként tanfolyamokat szerveznek, tapasztalatcserére hívják őket össze, mind nagyobb számban küldik őket pártiskolára, szaktanfolyamra, vagy vonják be a levelező oktatásba.

Az állami gazdaságok termelésének pártirányítása és ellenőrzése elvileg, sőt sok esetben módszereiben sem különbözik lényegesen az ipari üzemekben folyó irányító és ellenőrző munkától. Csakúgy, mint az iparban, a gazdaságokban is segíteniük, ellenőrizniük kell a párt gazdaságpolitikájának helyi érvényesítését. Mik ennek a feltételei?

Mindenekelőtt *a pártszervezet és a gazdaságvezetés jó együttműködése.* Fontos, hogy a pártszervezetek ne csak a dolgozókkal, hanem a gazdasági vezetőkkel is ismertessék a párt célkitűzéseinek, a terv teljesítésének politikai és gazdasági jelentőségét. Jó példa erre a nagy terméshozamú búzafajták termesztéséért és elterjesztéséért, továbbá a hibridkukorica-program megvalósításáért végzett felvilágosító munka. Az e téren elért eredmények nemcsak a gazdasági intézkedések hatására jöttek létre, hanem annak eredményeként is, hogy pártszervezeteinknek sikerült megértetniük a dolgozókkal, hogy az ország kenyérgabona- és kukorica-ellátása szempontjából milyen jelentőségűek ezek az intézkedések.

Szüntelenül javítaniuk kell a gazdasági vezetés és a pártszervezet, a gazdasági vezetés és a dolgozók közötti kapcsolatot. A pártvezetőség és a gazdasági vezetők őszinte, elvtársias viszonya elengedhetetlen feltétele az eredményes politikai és gazdasági munkának. A jó együttműködéshez nélkülözhetetlen egymás kölcsönös tájékoztatása, a hibák bátor feltárása és a közös törekvés a hibák kijavítására. Annál is inkább fontos követelmény ez, mert egyes gazdasági vezetők önelégültekké váltak, bizonyos fokig elszakadtak a dolgozóktól, nem törődnek megfelelően a népgazdasági érdekekkel, indokolatlanul sokat költenek reprezentációra stb. A pártszervezetek feladata, hogy ezeket a vezetőket, akik egyébként becsületes emberek — szigorú, de emberséges kritikával a helyes útra térítsék.

Az állami gazdaságok továbbfejlődésének egyik jelentős akadálya, hogy egyes gazdasági vezetők és dolgozók konzervatívan gondolkodnak, idegenkednek az új módszerektől, új gépek alkalmazásától, a korszerű technológiai eljárásoktól stb. Sok vita

volt pl. a nagy hozamú búzafajták elterjesztéséről, a nagy adagú műtrágya felhasználásáról, a gyomirtó vegyszerek alkalmazásáról, a mélyművelés elterjesztéséről, egyes gépek felhasználásáról stb. Számos helyen a maradiság akadályozza a nagyüzemi baromfitenyésztés egyszerű módszereinek bevezetését, a növendékmarhák szabad tartását stb. A pártszervezeteknek el kell érniük, hogy vezetők és beosztottak egyaránt felkarolják és segítsék azokat, akik a gazdaságosabb termelés, a nagyobb hozamok elérése érdekében új módszerek, új megoldások kidolgozásán és bevezetésén fáradoznak.

Fontos, hogy a termelés pártirányítása konkrét legyen. Ahány üzem, annyiféleképpen vetődnek fel a problémák — nem lehet sablonokat felállítani. Vannak azonban feladatok, amelyek csaknem minden állami gazdaságra érvényesek, és amelyeknek megoldása a mezőgazdasági termelés fejlesztésének fontos feltétele.

Ilyen mindenekelőtt a munka termelékenységének növelése és az önköltség csökkentése. A termelési költségek alakulása nem mutat olyan kedvező képet, mint a termelési eredmények. A termelési költségek általában magasak és több árucikknél (tej, gyapjú, élőmarha stb.) állami dotációval kell fedezni őket, noha felvásárlási áraik magasabbak a világpiaci áraknál. A termelékenység alacsony voltát egyrészt az okozza, hogy a munkaerő nincs egész évben gazdaságosan és teljesen kihasználva, másrészt az, hogy a meglevő gépállomány kapacitását sem aknázzák ki mindenütt megfelelően. Növeli az önköltséget az is, hogy a gazdaságok többségében több növényfajtát termelnek, mint az indokolt volna. Ez elaprózza a területet, akadályozza a gépkihasználást, nehezíti a vezetést. *Az állami gazdaságoknak az elkövetkező néhány évben tehát fő feladatuk, hogy koncentrálják és az adott viszonyoknak megfelelően specializálják termelésüket, a gépek jobb kihasználásával és a munkafolyamatok komplex gépesítésével emeljék a munka termelékenységét.*

Az állattenyésztésben is a lehetőségekhez mérten összpontosítaniuk kell az egy hasznosítási ágba tartozó állatállományt. Törekedniük kell olyan népgazdaságilag fontos termelési ágak beállítására, amelyek biztosítják a meglevő munkaerő és gépi kapacitás teljes és gazdaságos kihasználását. Jelentős tartalékok vannak az üzemanyag felhasználása, a gépek kezelése és tárolása, a takarmány előkészítése és felhasználása, a szállítási, tárolási és igazgatási költségek csökkentése terén. Természetes, hogy a költségek csökkentésére irányuló mindenféle intézkedést alapos gazdaságossági számításoknak kell megelőzniük. Helyes módszernek bizonyult az, hogy a pártszervezet felkéri a szakembereket, hogy minden fontosabb intézkedés előtt dolgozzák ki a leggazdaságosabb módszereket és azok költségkihatásait.

Szükséges továbbá az is, hogy a pártszervezetek megértessék a dolgozókkal és a gazdasági vezetőkkel a munkahelyek tisztántartásának, a majorok, az épületek, az utak gondozásának, a kulturált szálláshelyek, az ebédlők be-

rendezésének szükségességét. Ennek anyagi feltételeit a gazdasági vezetőknek kell ugyan megteremteniük, de hogy a dolgozók is megbecsüljék, védjék és továbbfejlesszék a már elért eredményeket, ahhoz elengedhetetlenül szükség van politikai munkára.

Az állami gazdaságokban az utóbbi években lényegesen javult a munkafegyelem — s ez jórészt a politikai munka hatékonyabbá válásának, a munkaszervezés és a bérezés megjavításának köszönhető — de e tekintetben is sok még a tennivaló. A pártszervezetek feladata e területen kettős: *mindennapos politikai felvilágosító munkát kell folytatniuk a dolgozók között, határozottan fel kell lépniük a fegyelmezetlenség, és lazaság ellen, és segíteniük kell a gazdasági vezetést a munka jobb megszervezésében, a bérezés fejlesztésében.*

Az állami gazdaságok dolgozói közül is egyre többen kapcsolódnak be a szocialista munkaversenybe, amely a párt VII. kongresszusának tiszteletére minden dolgozó réteget átfogó tömegmozgalommá vált. 1959-ben csaknem valamennyi gazdaság részt vett a versenyben és a vállalt mintegy 300 millió forintos tervtúlteljesítést, illetve költségcsökkentést 504 millióra teljesítették. 1960-ban tovább szélesedett a versenymozgalom; a gazdaságok dolgozóinak majdnem kétharmada tett egyéni, illetve csoportos vállalást, 300 millió forint értékben. Figyelemre méltó a fiatalok nagyarányú bekapcsolódása a versenymozgalomba. Több mint 300 ifjúsági kukorica- és hibridkukoricatermelő, körülbelül 140 silózó brigád, és csaknem ezer fiatal traktoros versenyez. 368 brigád mintegy 6000 dolgozója küzd a „szocialista munkabrigád" cím elnyeréséért. Az eddigi teljesítmények azt igazolják, hogy a munkaverseny jelentősen segítette a gazdaságokat a terméseredmények növelésében és a költségek csökkentésében. Az állami gazdaságokban folyó versenymozgalom a párt, a KISZ és a szakszervezet növekvő aktivitását mutatja. A versenymozgalmat azonban tovább lehet és kell is szélesíteni, mert a benne rejlő tartalékok még korántsincsenek kimerítve.

Megkülönböztetett figyelmet kell fordítani az állami gazdaságok dolgozóinak politikai és kulturális nevelésére. Az állami gazdaságok dolgozóinak túlnyomó többsége azelőtt agrárproletár vagy szegényparaszt volt, ők azok, akik — osztályhelyzetük, a termelésben elfoglalt szerepük révén — a legszilárdabb szövetségesei a munkásosztálynak és az ipari munkásság mellett a legkövetkezetesebb hívei a szocializmus építésének. Politikai nevelésük jelentőségét növeli, hogy a szocialista mezőgazdaság legfejlettebb szektorában dolgoznak. Többségüket szoros baráti és családi kapcsolatok fűzik a termelőszövetkezeti tagokhoz és az egyéni parasztokhoz, s így számottevően befolyásolhatják a falu életének alakulását.

Mi legyen a közöttük végzett politikai munka fő tartalma?

Mindenekelőtt meg kell magyarázni nekik az összefüggést a termelésben kifejtett erőfeszítésük és anyagi, kulturális színvonaluk között. Meg kell győzni őket a szocialista mezőgazdaság megte-

remtésének szükségességéről és el kell érni, hogy aktív támogatói, agitátorai legyenek a falu szocialista átalakulásának, hogy megkönnyítsék hozzátartozóiknak, ismerőseiknek a termelőszövetkezetbe való belépését, ismertessék a termelőszövetkezeti tagokkal gazdaságuk eredményeit, törekvéseit, legjobb módszereit stb.

Meggyőző érvekkel, saját tapasztalataik feleleventésével tegyék tudatossá bennük, hogy milyen alapvető a különbség a régi úri rendszer és a népi demokrácia között. Az állami gazdaságok dolgozói voltak a felszabadulás előtt a falu legelnyomottabb, legalacsonyabb színvonalon élő rétege. Belőlük került ki a hárommillió koldus derékhada. A felszabadulás, majd a proletárdiktatúra alapvető változásokat eredményezett életükben és munkakörülményeikben. Reáljövedelmük most sokszorosa a felszabadulás előttinek. Nem árt emlékeztetni őket erre, különösen, ha tekintetbe vesszük, hogy egyesek közülük nemegyszer indokolatlan követelésekkel lépnek fel, nem értve meg a népgazdaság lehetőségeit, s azt, hogy életszínvonaluk csak több és jobb munkával, gazdaságosabb termeléssel emelkedik. Ennek különösen nagy jelentősége van a fiatalok közötti nevelőmunkában.

Tájékoztassák a pártszervezetek rendszeresen a dolgozókat a legfontosabb nemzetközi és belpolitikai eseményekről. E tekintetben nagyon fontos, hogy a pártcsoportok és az egyes párttagok önállóan, kezdeményezően tevékenykedjenek és vonják be ebbe a munkába a képzett pártonkívülieket (agronómusokat, brigádvezetőket stb.) is.

A kommunisták és a pártonkívüliek politikai nevelésének fontos eszköze a pártoktatás. Fontos, hogy a pártszervezetek a párttagokon kívül minél több pártonkívülit is bevonjanak a nekik megfelelő oktatási formák a. Télen különösen kedvezők a körülmények az oktatásra.

Az állami gazdaságok fejlődése, a technika vívmányainak és a termelés legújabb eljárásainak elterjesztése megköveteli a dolgozók szakképzettségének és kulturális színvonalának növelését. Számos gazdaság felismerte ennek nagy jelentőségét és nagy erőfeszítéseket tesz a dolgozók szakmai továbbképzése érdekében. Országosan mintegy 19 000 állami gazdasági dolgozó tanul különböző szakmunkásképző tanfolyamokon és jelentős azoknak a fiataloknak a száma is, akik az ipari tanulókhoz hasonlóan különböző mezőgazdasági ágakban tanulnak szakmát. Több mint 400-an levelező úton végzik a technikumot, vagy az egyetemet.

Az eddigi jelentős eredmények ellenére is szükséges a tanfolyamok és a résztvevők számát tovább növelni, hogy az egyes gazdaságok mielőbb megoldják szakmunkás-utánpótlásukat. Ez annál is inkább fontos, mert az állami gazdaságokra vár az a feladat, hogy a termelőszövetkezetek számára is képezzenek szakmunkásokat.

A pártszervezetek mind a termelés pártirányítását, mind a dolgozók nevelését, élet- és munkakörülményeik javítását csak a tömegszervezetekkel együttműködve, azok munkáját összehangol-

va és irányítva tudják megfelelően megoldani. Az állami gazdaságokban a két legnagyobb tömegszervezet: a szakszervezet, amely a dolgozók 75—80 százalékát tömöríti, és a KISZ, amelynek az állami gazdaságokban több mint 14 000 tagja van.

A szakszervezeteknek a fő figyelmet a szervezettség további növelésére, a termelési mozgalmak támogatására, a dolgozók munka- és egészségvédelmére, az üzemi tanácsok munkájának megjavítására kell fordítaniuk. A KISZ-szervezetek egy része nem kap kellő segítséget sem a gazdaságoktól, illetve az üzemi pártszervezetektől, sem a felsőbb KISZ-szervektől, s ezért gyengén működik. Számos üzemegységben nincs KISZ-alapszervezet. Még rosszabb a helyzet a fiatal időszaki munkások között. Ezt az állapotot sürgősen meg kell javítani.

Az állami gazdaságok pártszervezeteivel a felsőbb pártszerveknek, a járási és megyei pártbizottságoknak behatóbban kell foglalkozniuk, jobban meg kell ismerniük gondjaikat, de eredményeiket is. Ez annál inkább fontos, mert az utóbbi két évben, a mezőgazdaság szocialista átszervezésével kapcsolatos feladatok miatt, a felsőbb pártszervek kevesebb figyelmet fordítottak az állami gazdaságok pártszervezeteire. Mindenekelőtt az szükséges, hogy a pártszervezetek vezetőségét, titkárait rendszeresen tájékoztassák, továbbképzésüket megszervezzék, s munkájukat folyamatosan ellenőrizzék és segítsék.

Hidvégi Ferenc és
Kopátsy József

NEMZETKÖZI SZEMLE

„Fokozódik a tőkés gazdaság ingatagsága. Jóllehet, egyes tőkésországokban a termelés kisebb-nagyobb mértékben növekszik, a kapitalizmus ellentétei szakadatlanul éleződnek mind az egyes országokban, mind nemzetközileg. Noha még a nemrég lezajlott gazdasági válság minden következményét sem tudták leküzdeni, több tőkésországot máris újabb gazdasági megrázkódtatás fenyeget. Egyre fokozódik a kapitalista termelés anarchikus jellege."

A kommunista és munkáspártok képviselőinek 1960 novemberi Moszkvai Értekezletének Nyilatkozatából.

A kapitalista országok gazdasági helyzete*

A kapitalista államférfiak és gazdasági tanácsadóik mostanában összegezik az 1960-as év gazdasági eredményeit, s találgatásokba bocsátkoznak a közeljövő távlatait illetően.

Kereken meg kell mondanunk, hogy szemmelláthatólag füstbe mentek a termelés 1960. évi fellendüléséhez fűzött reményeik. Az elmúlt évben tovább esett a termelés az Egyesült Államokban és több más tőkésországban. Tovább csökkent a fejletlen országok exportcikkeinek ára, a kapitalista világpiacon a gazdasági viszonyok terén tovább éleződött a válság.

A burzsoá sajtó valamennyi orgánuma riadót fúj amiatt a vitathatatlan tény miatt, hogy a Szovjetunióban és a szocialista világrendszer többi országában a termelés lényegesen gyorsabb ütemben növekszik, mint a kapitalista országokban. Az 1951 és 1959 évek közti időszakban például a szocialista tábor országaiban az ipari termelés évente átlagosan 13,7 százalékkal, a tőkésországokban pedig csak 4,8 százalékkal, ezen belül az Egyesült Államokban csupán 3,9 százalékkal növekedett.

Az amerikai sajtó mostanában tele van mindenféle jelentésekkel, amelyek az ország gazdasági helyzetének rosszabbodásáról számolnak be. „Az amerikai gazdaságban erősödik az új depresszió", „Ez nem pusztán a gazdasági aktivitás jelentéktelen lanyhulása, ez depresszió" — az ilyen és ehhez hasonló kijelentések fölöttébb jellemzők.

Más kapitalista államokban is érződik az aggodalom az amerikai gazdaság helyzetének rosszabbodása miatt. Nyugat-német közgazdasági intézetek 1960 derekán felmérték a tőkésországok gazdasági helyzetét, s jelentésükben megállapították, hogy „az Egyesült Államokban felülkerekedtek azok az erők, amelyek bénítják az amerikai gazdaságot". Ezzel kapcsolatban megjegyezték, hogy „a következő hónapokban az ipari nyersanyag világpiacain a helyzetet az Egyesült

* A Polityicseszkoje Szamoobrazovanyije, 1960. 12. számából.

Államok csaknem teljesen megszűnt nyersanyagkereslete és az európai kereslet csökkenése fogja jelentékeny mértékben meghatározni".

Ezek a megállapítások már csak azért is figyelmet érdemelnek, mert azokat az optimista prognózisokat váltották fel, amelyekben 1959 végén és 1960 elején bővelkedett a burzsoá sajtó.

Mi történt hát 1960-ban a kapitalista gazdaságban? Milyen tényezők határozzák meg e gazdaság mai állapotát és távlatait?

Mint ismeretes, a világ ipari termelése 1957-ig növekedett, 1958-ban a háború óta első ízben csökkent, ami látható az 1. sz. táblázatból.

1. táblázat

Az ipari termelés indexe

(1953 = 100)

	1955	1956	1957	1958	1959
Valamennyi tőkésország	112	117	121	118	130
Nyugat-Európa	120	125	131	134	142
Anglia	113	114	116	114	122
Franciaország	120	133	144	150	159
NSZK	128	138	147	151	162
Egyesült Államok	106	109	110	102	115
Japán	116	144	167	168	208
India	116	126	130	132	143

Ezekből az adatokból kiderül, hogy a kapitalista országok összességét tekintve, 1958-ban a termelés 2,5 százalékkal csökkent. S bár Nyugat-Németországban, Japánban, Indiában és néhány más országban tovább növekedett a termelés, ezekben az országokban is csökkent a termelés a legfontosabb gazdasági ágakban, így a feldolgozó iparban is.

A túltermelési válság a tőkésvilág egész kitermelő iparát sújtotta (2. sz. táblázat).

Jellemző, hogy az Európai Gazdasági Együttműködés Szervezetéhez (EGESz) tartozó országokban a kitermelő ipar termelése 1959-ben sem növekedett, egyes országokban pedig tovább csökkent a termelés.

Csökkent a legfontosabb áruk termelése (3. sz. táblázat).

A kapitalista országok kitermelő iparában a válság nemcsak és

2. táblázat

A termelés indexe a tőkés világ kitermelő iparában
(1953 = 100)

	1956	1957	1958	1959
Valamennyi tőkésország	116	120	116	121
EGESz (OEEC) tagországai	108	112	110	111
Anglia	100	100	95	93
Belgium	100	98	92	79
Svédország	115	120	112	110
Egyesült Államok (1947—1949=100)	132	132	120	126

nem is annyira a termelés volumenének csökkenésében mutatkozott meg, mint inkább a legtöbb áru árának esésében. Mint a 4. sz. táblázatból kitűnik, a nyersanyagárak a kapitalista ipar fejlődésének arányában emelkedtek. A nyersanyagfajták egyes csoportjaiban a túltermelés egyenlőtlenül jelentkezett, de a nyersanyagárak általános erős és folytonos esése 1957-től megfigyelhető volt.

Ha összehasonlítjuk a főbb nyersanyagféleségek termelésére vonatkozó adatokat a nyersanyagárak indexével, észrevesszük a mezőgazdaság és a kitermelő ipar termékeinek nagymértékű, válságra való elértéktelenedését, vagyis azoknak az áruknak az értéktelenné válását, amelyeknek termelése a fejletlen országok gazdaságának alapját alkotja. Ezért helytelen volna, ha a világ kitermelő

3. táblázat

A főbb árucikkek termelése a tőkésországokban

	Mérték egység	1950	1953	1955	1956	1957	1958	1959
Acél	milló t.	152,7	181,4	206,2	214,5	219,1	190,1	210,1
Nyersvas	„ „	108,0	131,9	147,3	151,3	158,3	135,7	145,6
Réz	„ „	2,83	2,89	3,29	3,49	3,49	3,38	3,54
Szén	„ „	1105	1087	1104	1150	1135	1105	1070
Olaj	„ „	478,1	594,9	685,2	739,3	769,1	779,2	830,1
Ólom	„ „	1,61	1,67	1,76	1,88	1,92	1,87	1,81
Cink	„ „	1,79	2,02	2,28	2,38	2,42	2,22	2,29

4. táblázat

Az iparcikkek és a nyersanyagok exportárainak alakulása
(1953 = 100)

	1950	1956	1957	1958	1959
Késztermékek	86	103	107	107	107
Nyersanyag és élelmiszer	97	101	102	96	94
Ezen belül : kávé, tea, kakaóbab	87	100	97	94	80
Textilipari nyersanyag	118	92	96	78	75
Ezen belül : gyapjú	117	87	97	69	73
Ásványi nyersanyag	90	109	114	108	103

iparában és a nyersanyagpiacokon kialakult válság mélységét csak a naturális mutatószámok és a termelés fizikai volumene alapján ítélnénk meg. Mivel a világpiacon a nyersanyagot leszállított áron adják el, a válságnak a világgazdaságra gyakorolt hatása főleg az árak mechanizmusa révén érvényesül. Mint a történelmi tapasztalatok mutatják, a mezőgazdaságban a túltermelési válságok főleg áresés formájában nyilvánulnak meg, ami a nyersanyagtermelő agrárországok parasztságának és egész gazdaságának tömeges tönkremenésére vezet.

Ily módon az 1958. évi túltermelési válság ilyen vagy olyan mértékben érintette a tőkésországok gazdaságának valamennyi ágát. A válság ezzel megingatta a kapitalizmus gazdaságát, s még jobban kiélezte a fejlődés egyenlőtlenségét és az összes kapitalista ellentmondást.

1958 végén és 1959 első felében az Egyesült Államok feldolgozó iparában a termelés felemelkedett a válság előtti szintre, s ideiglenesen valamelyest tovább emelkedett a termelés. Ámde az amerikai ipar nem maradt meg azon a színvonalon, amelyet 1959 május—júniusában, majd 1960 januárjában elért. Már 1960 februárjában újra csökkenni kezdett a termelés főleg a nehézipar ágaiban (5. táblázat).

A termelés ideiglenes felemelkedése a válság előtti szintre az Egyesült Államokban, élénkítőleg hatott az iparra más országokban is. Nyugat-Európában a termelés növekedése 1959 második negyedében indult meg újra, s az év végén meggyorsult. 1960-ban azonban itt sem maradt meg az 1959 második felében elért ütem. Az Egyesült Államok gazdasági helyzetének rosszabbodása, valamint a túltermelés erősödése és a világpiacon dúló konkurrencia nagy nehézségek elé állítják a nyugat-európai országok és Japán gazdaságát. A japán és a nyugat-európai sajtó felhívja a figyelmet arra a veszélyre, hogy újra csökkenni fog a termelés ezekben az országokban.

5. táblázat

Az Egyesült Államok feldolgozó iparának termelési indexe

(1957 = 100)

	1959			1960							
	május	június	július	január	febr.	márc.	ápr.	máj.	jun.	júl.	aug.
Feldolgozó ipar	110	110	108	112	110	110	109	110	110	110	108
Tartós használati cikkek	109	110	105	111	109	108	106	107	105	106	104
Kohászat	124	119	71	119	114	109	100	92	84	81	79
Kitermelő ipar	100	98	94	98	96	95	98	97	97	98	98

Mindenesetre a termelés növekedése ténylegesen már 1960 első felében megállt. Jellemző ebben a tekintetben az angliai termelés indexe (6. táblázat).

Az idézett számok azt mutatják, hogy az 1959 második felében elért össztermelést csak kis mértékben növelték 1960 első felében. 1960-ban a termelés nem növekszik tovább, hanem az előző év második félévének színvonalán marad. Számos fontos ágban viszont (kitermelő ipar, textil-, konfekció-, bőripar) a csökkenés tendenciája alakult ki. Az angol

6. táblázat

Anglia ipari termelése

(havi indexek, 1954 = 100)

	Év	jan	febr	márc.	ápr	máj	jún	júl	aug.	szept.	okt	nov	dec.
Az egész feldolgozó ipar	1959	107	107	110	112	113	114	114	115	117	120	119	120
	1960	122	122	123	125	124	123	124	—	—	—	—	—
Gépgyártás	1959	112	114	119	121	11[illegible]	125	108	98	126	131	134	129
	1960	128	132	138	128	134	129	117	—	—	—	—	—
Textil-, bőr-, konfekció-ipar	1959	92	100	93	100	95	98	90	81	106	112	110	94
	1960	102	107	107	101	105	96	94	—	—	—	—	—
Kitermelő ipar	1959	93	99	91	101	93	97	75	75	94	97	98	88
	1960	96	96	97	87	94	87	72	—	—	—	—	—

kormányt és az üzleti köröket fölöttébb aggasztja a kivitel csökkenése, a fizetési mérleg rosszabbodása. A közgazdasági folyóiratok a válsággal összefüggő jelenségnek minősítették azt az intézkedést, hogy a leszámitolási kamatlábat 6 százalékra emelték fel.[1]

A Közgazdasági Kutató Intézet már szeptemberi jelentésében arról számol be, hogy Anglia gazdasági helyzete rosszabbodik, mégpedig mind belső okok miatt, mind pedig a világgazdasági helyzet általános állapota miatt. Anglia részesedése a késztermékek világexportjában az 1950. évi 25,5 százalékról 1959-ben 17,3 százalékra, 1960 második negyedében pedig 16,6 százalékra esett. A jelentés megállapítja, hogy a közeljövőben nincs remény az export növekedésére. Sőt, előrelátható növekedni fognak a nehézségek, mivel a nyersanyagárak további csökkenése még erősebben megtámadja a legtöbb nyersanyagtermelő agrárország vásárlóképességét, éppen azokét az országokét, amelyekbe Anglia termékeinek jelentős részét exportálja.

De a kapitalista világpiacon folyó konkurrencia kiéleződésén túl belső okai is vannak annak, hogy az angol ipar sok ágában csökken a termelés.

Az óriási és növekvő katonai kiadások aláássák Anglia belső piacát. A kivitel csökkenése mellett ez előidézte a termelés csökkenését az angol ipar számos vezető ágában. Tömeges elbocsátásokra és nem teljes munkahét bevezetésére került sor a gépkocsiiparban és több más iparágban. Fokozódik a munkanélküliség. S az angol kormány ilyen körülmények közt mégsem a lakosság fogyasztásának növelésére tesz intézkedéseket, hanem a fogyasztás csökkentésére, hogy mozgósítsa az eszközöket katonai célokra és az export megtámogatására.

Melyek az okai a termelés újabb csökkenésének a kapitalista országokban? Miért kell újra szembenézniük a kezdődő hanyatlással, még mielőtt magukhoz térhettek volna az 1957—1958. évi megrázkódtatások után?

A tőkéstermelés újabb fellendülése először is azért volt lehetetlen, mert a kapitalizmus fő országaiban a termelő kapacitások óriási mértékben kihasználatlanok, másodszor azért, mert az egész tőkés világgazdaságban olyan súlyos ellentmondások halmozódtak fel, amelyek e gazdaság gyökereit ássák alá. A tőkésvilágban az államközi kapcsolatok kiéleződtek, különösen az imperialista hatalmak és a gazdaságilag fejletlen országok között.

A tőkésgazdaság akut betegsége nem pusztán az áruk túltermelésében rejlik, hanem abban is, hogy a leggazdagabb országokban óriási tőkefeleslegek halmozódnak fel. A háború után az amerikai iparba fektetett tőkeberuházások arra vezettek, hogy a termelőkapacitások sokkal felülmúlták a tényleges termelést. Ezt világosan mutatja a 7. táblázat.

[1] A kamatlábnak 5,5 százalékra való csökkentését nemrég nem az angol gazdaság javulása, hanem az Egyesült Államok nyomása idézte elő.

7. táblázat

A termelő kapacitások és a termelés aránya az Egyesült Államok feldolgozó iparában
(1950 = 100)

	1953	1956	1957	1958	1959
Az egész feldolgozó ipar :					
a) termelő kapacitások	124	148	156	163	170
b) termelés	109	132	133	123	140

A termelő kapacitások óriási és egyre növekvő feleslegének léte magyarázza meg azt a tényt, hogy a beruházások sokáig alacsonyabb szinten lesznek, mint 1957-ben voltak. A 8. sz. táblázat megmutatja az 1957. és 1959. évi tényleges, valamint a következő években várható beruházásokat.

Más tőkésországokban is a termelés bővítését szolgáló beruházások csökkentése folyik.

Az Egyesült Államokban a fogyasztási cikkek termelésének és eladásának némi növekedését úgy érték el, hogy tovább növelték az eladósodást, részletre adtak el lakásokat, háztartási cikkeket és gépkocsikat (9. sz. táblázat).

Felvetődik a kérdés: hogyan aránylik a fogyasztók adósságának növekedése — a lakással kapcsolatos adósságok növekedését is beleértve — a személyi fogyasztásra szolgáló kiadások gyarapodásához?

A személyi fogyasztásra fordított összes kiadások az Egyesült Államokban 1957-ben 285,2 milliárd dollárt tettek ki, 1959-ben pedig 313,8 milliárd dollárt, vagyis 28,6 milliárd dollárral nö-

8. táblázat

Új üzemekre és berendezésekre fordított beruházások az Egyesült Államokban
(milliárd dollárban)

	Tényleges		Várható			
	1957	1959	1960	1961	1962	1963
Összes	36,9	32,5	37,8	34,7	32,8	33,3
Feldolgozó ipar	15,9	12,0	15,2	14,1	13,3	13,6
Bányaipar	1,2	0,9	1,0	1,0	0,8	0,8
Közművek, közlekedés, hírközlés	12,4	11,3	12,5	11,1	10,7	10,8
Kereskedelem	7,3	8,2	9,1	8,4	7,8	7,9

9. táblázat

Az eladósodás növekedése az Egyesült Államokban
(milliárd dollárban)

	1955	1957	1959
Teljes adósság	786,4	869,1	986,0
a) Államadósság	345,1	354,2	384,4
b) Magánadósság	441,3	514,9	601,6
Ezen belül: 1. A lakosság lakással kapcsolatos adóssága	83,8	102,2	124,4
2. A lakosság fogyasztási adóssága	38,9	45,3	52,0

vekedtek. A fogyasztók adóssága 28,9 milliárd dollárral növekedett, az összes magánadósság pedig 86,8 milliárd dollárral, miközben az egész nemzeti termelés mindössze 39,3 milliárd dollárral emelkedett.

Az Egyesült Államok kormánya a katonai kiadások további növelése, a hitel feltételeinek kiterjesztése és megkönnyítése, a kivitel növelése útján próbálta megállítani a termelés csökkenését. Ezek az intézkedések azonban nem tudtak könnyíteni a helyzeten. 1960 harmadik negyedének adatai azt mutatják, hogy az 1959—1960 folyamán elért tetőponthoz képest a tartós használati cikkek termelése az Egyesült Államokban 9 százalékkal, az acél termelése 46,7, a széntermelés 17, a felépített házak száma 21,5, az építőanyaggyártás 14 százalékkal csökkent. A teherszállítás 20 százalékkal lett kevesebb. A munkanélküliek száma 23 százalékkal, a csődök száma 23,4 százalékkal emelkedett.

Az élet tehát teljesen megcáfolta Eisenhower dicsekvését, hogy 1960 az amerikai gazdaság legnagyszerűbb virágzásának éve lesz. A valóság a marxisták tudományos prognózisát igazolta. Az SZKP XXI. kongresszusán Hruscsov elvtárs azt mondta: „Az Egyesült Államok és más tőkésországok gazdaságát sem a fegyverkezési hajsza, sem egyéb intézkedések nem menthetik meg a túltermelési válságoktól. A kapitalista államok tehetnek, amit akarnak, nem tudják megszüntetni a válságok okát. A kapitalizmus nem szabadulhat meg önnön ellentmondásainak halálos szorításából. Ezek az ellentmondások mindinkább halmozódnak és mélyülnek, s újabb gazdasági megrázkódtatásokkal fenyegetik".[2]

A gazdaság militarizálása folytatódik más tőkésországokban is. A NATO-országok katonai kiadásai szakadatlanul növekednek: az 1950. évi 20,5 milliárd dollárról 1952-ben felszöktek 59,9 milliárd dollárra, 1959-ben pedig 62,2 milliárd dollárra emelkedtek. Az 1960-as és 1961-es költségvetésekben a katonai kiadások további növelését irányozták elő.

[2] Az SzKP XXI. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth 1959. 76. old.

Angliában a katonai kiadások az 1958—59-es költségvetési év 1467,7 millió font sterlingről az 1960—61-es költségvetési évben 1617,8 millió font sterlingre emelkednek. Különösen gyorsan növekednek a katonai kiadások Nyugat-Németországban. Az NSZK gazdaságát gyorsított ütemben hadigazdálkodásra állítják át. Már az 1950 és 1959 közti időszakban 76,2 milliárd márkát költöttek katonai célokra. Az 1961-es költségvetésben a közvetlen katonai kiadások 11,7, az összes katonai kiadások pedig 20 milliárd márkára növekednek.

Franciaország közvetlen katonai kiadásai is évről évre emelkednek. 1960-ban óriási összegre rúgtak — elérték a 16,5 milliárd új frankot, az 1961-es költségvetés tervezete pedig tovább növeli ezt az összeget 16,8 milliárd új frankra, ami a katonai kiadások egyéb tételeivel együtt az egész kiadási rész 32 százalékát éri el. Ugyanakkor csökkentik azokat az előirányzatokat, amelyek sok égető polgári szükséglet kielégítését szolgálják. Az állami vállalatok építésére nyújtott kölcsönöket például 3,5-ről 3.2 milliárd új frankra csökkentik. Csökkentik a lakásépítési hiteleket is.

Viszont még jobban emelik az adókat és a jövedéki bevételeket, emelik az árakat és a tarifákat, amelyeket a lakosság fizet. A városi közlekedés díjtételeit például 20 százalékkal emelik. Egy francia pénzügyi szakértő számításai szerint Franciaországban 1954-től 1959-ig 30 százalékkal emelkedtek a megélhetési költségek. Ezért nem meglepő, hogy a lakosság vásárlóképessége csökken, a közszükségleti cikkeket gyártó iparágak pedig mind nagyobb nehézségekkel küzdenek.

Elkerülhetetlenül kudarcot vall az a számítás, hogy a fegyverkezési hajsza fokozásával megállíthatják az ipari termelés csökkenését. Ismeretes, hogy az ötvenes évek elején az óriási katonai kiadások két okból járhattak ideiglenes eredménnyel. Először is, akkor 1949-hez képest ugrásszerűen 3—4-szeresre növelték a katonai kiadásokat. Ezenkívül akkor kezdték meg az új fegyverfajták gyártását, s ehhez teljesen új termelő kapacitásokat hoztak létre több iparágban. Ez lökést adott a magánberuházásoknak. Másodszor, a militarizálás végzetes következményei nem mutatkoztak meg rögtön. A dolgozók vásárló képességének csökkenését eleinte fedezte vagy éppenséggel busásan pótolta a növekvő katonai célú felvásárlás. Ezenkívül akkor a kapitalista ipar a ciklusos fellendülés fázisában volt.

1960-ban a kapitalista országok gazdasága egyáltalán nem irigylésre méltó helyzetbe került. Az Egyesült Államokban a ciklikus okok már nem a termelés növekedését, hanem csökkenését idézik elő. Az ipar termelő kapacitásai már régen meghaladták a lehetséges keresletet, beleértve az állami fegyvervásárlást is. A nagy katonai kiadások már nem vezetnek a beruházásoknak és a monopóliumok profitjának növekedésére, ha az ipart egészében nézzük.

Másfelől most teljes erővel megmutatkoznak a kapitalista gazdaság militarizálásának káros következményei. Elég, ha annyit mondunk, hogy az adók és az árak emelése következtében elve-

szett a dolgozók jövedelmének mintegy 30 százaléka, ez erősen csökkentette a fogyasztási cikkek keresletét, s emiatt sok iparág válság előtt áll. Az Egyesült Államok, mint a kommunista és munkáspártok Nyilatkozata helyesen megállapítja, a legtorzabban militarizált gazdaság országává vált.

A kapitalista gazdaság ellentmondásai és megrázkódtatásai nem szorítkoznak a felsorolt országokra. Már 1956—1957 folyamán, amikor éppen csak megtorpant a termelés növekedése az Egyesült Államokban, Angliában és néhány más országban, a kapitalista világpiacon éles válság jelenségek bukkantak fel. A gyengén fejlett országok többsége rendkívül nehéz helyzetbe került a főbb nyersanyagfajták iránti kereslet csökkenése és a nyersanyagárak hirtelen esése következtében. Ebben a mai kapitalista világgazdaság ellentmondásainak kiéleződése mutatkozott meg.

Mint ismeretes, az imperializmus korszakában a világgazdaság olyan rendszerként alakult ki, amelyben az imperialista hatalmak maroknyi csoportja elnyomja és kizsákmányolja a világ másik részét. A kolonializmus e rendszerének ideje lejárt. Ez a rendszer szemünk láttára összeomlik, s nincs messze az az idő, amikor a kolonializmust végérvényesen felszámolják.

Melyek azok a reális gazdasági tények, amelyek a kapitalista világgazdasági rendszeren belüli gazdasági kapcsolatok súlyos válságát mutatják?

Kezdjük azzal, ami a legegyszerűbb és a leginkább nyilvánvaló — a kapitalista világkereskedelemmel (10. sz. táblázat).

10. táblázat

A tőkésországok külkereskedelme

(milliárd dollárban)

	1951	1953	1955	1957	1958	1959
Export	75,1	73,4	82,7	98,9	94.2	99,9
Iparilag fejlett országok	46,7	48,1	54,8	68,3	65,0	69,0
Nyersanyagtermelő agrárországok	28,4	25,2	27,9	30,6	29,2	30,9
Import	80,4	75,6	88,1	106,5	99,4	104,4
Iparilag fejlett országok	51,5	50,0	58,4	70,9	65,8	72,0
Nyersanyagtermelő agrárországok	28,9	25,6	29,7	35,6	33,6	32,4

Az idézett számokból láthatjuk, hogy a kapitalista világkereskedelem főleg az iparilag fejlett országok exportja és importja révén növekedett. A nyersanyagszállító agrárországok, vagyis a fejletlen országok részesedése állandóan csökkent. A szemléltetés kedvéért idézzük a következő adatokat (11. sz. táblázat).

11. táblázat

A fejletlen országok részesedése a kapitalista világkereskedelemben
(százalékban)

	Export		Növekedés 1951-től 1959-ig	Import		Növekedés 1951-től 1959-ig
	1951	1959		1951	1959	
Egész tőkés világ	100	100	100	100	100	100
Iparilag fejlett országok	62,2	69,1	90,3	64,1	69,0	85,1
Nyersanyagtermelő agrárországok	37,8	30,9	9,7	35,9	31,1	14,9

A táblázat világosan mutatja, hogy a fejletlen országok részesedése a kapitalista világ exportjában és importjában jelentősen csökkent, az export és import 1951 és 1959 közt elért növekedésében pedig részesedésük teljesen elenyészővé vált.

Amíg a tőkésországokban folytatódott az ipari fellendülés és nőtt a nyersanyag és az élelmiszer iránti kereslet, a fejletlen országokból exportált áruk árai többé-kevésbé tartották magukat. Ezután, mint már mondottuk, hirtelen estek a nyersanyag és a mezőgazdasági termékek világpiaci árai. Rengeteg ember — több mint egymilliárd fő — még súlyosabb helyzetbe került. A világpiacon kialakuló válság sok ország gazdaságát tönkreteszi. Az imperialista rablás rendszere borzalmas erővel mutatkozott meg abban, hogy óriási rés támadt a fejletlen országok által importált iparcikkek árai és az általuk exportált nyersanyagok árai között (lásd előbb 4. táblázat).

12. táblázat

Átlagos exportárak

Ország	1951	1952—1960	Különbség
Észak-Amerika	100	108	+ 8
Latin-Amerika	100	71,8	— 28,2
Ezen belül nem dollárövezet	100	67,6	— 32,4
Anglia	100	113,5	+ 13,5
Ausztrália, Új-Zéland, Rhodézia, Dél-Afrikai Unió	100	71,5	— 28,5
India, Burma, Ceylon, Pakisztán	100	64,3	— 35,7
Középkeleti országok*	100	60,7	— 39,3

* Azok az országok amelyek nem tartoznak a sterling övezethez, kivéve az ásványolaj termelőket.

A 12. sz. táblázat egyes imperialista hatalmak és a fejletlen országok exportárainak viszonyát mutatja. Ebből kitűnik, mennyit veszítenek a fejletlen országok saját exportáraik esése és az imperialista hatalmak exportárainak emelkedése következtében. Délkelet-Ázsia négy országa (India, Burma, Ceylon, Pakisztán) például 1959—1960 folyamán 35,7 százalékkal olcsóbban adta áruit, mint 1951-ben, viszont drágábban vásárolt: az angol árukat 13,5 százalékkal, az amerikai árukat 8 százalékkal. A fejletlen országok ilyen kifosztása az árak mechanizmusa révén megy végbe.

Az imperialista rablás rendszere azonban nem szorítkozik erre. Még az idézett számok is csak távoli képet adnak arról, hogy a fejletlen országok milyen helyzetet foglalnak el a világkapitalizmus rendszerében. Ugyanis abból, amit a fejletlen országokból kivisznek, korántsem mindent exportálnak maguk az illető országok, s az exportból származó nyereség korántsem teljesen kerül az ő gazdaságukba. Csaknem az egész ásványolajat, minden fémet és az exportra kerülő mezőgazdasági termékek igen nagy részét a fejletlen országokban az imperialista hatalmak monopóliumainak tulajdonában levő üzemek termelik.

A monopóliumok viszik a világpiacra a nyersanyagot, s az eladásból szerzett nyereséget maguk vágják zsebre. A gyarmatokon ez a nyereség teljes egészében megmarad az imperialista hatalmak kezében, a politikailag fejletlen országokban pedig, például Irakban, a profitnak csak egy részét fizetik ki a kormánynak adók és koncessziós járadékok formájában. Ennek következtében az ország egész exportnyereségének mintegy felét külföldre viszik — az illető imperialista hatalom rendelkezésére bocsátják.

A tőkés világgazdaság itt elemzett jelenségeinek közvetlen gazdasági eredménye volt az, hogy az imperialista hatalmak alásták a fejletlen országok gazdaságát, s ezzel csökkentették saját áruik értékesítésének lehetőségét. Az objektív helyzet az, hogy a termelés színvonalának az Egyesült Államokban és más tőkésországokban végbemenő újabb süllyedése tovább rontja a viszonyt az iparilag fejlett és a nyersanyagtermelő agrárországok között.

A legújabb adatok azt bizonyítják, hogy a fejletlen országok helyzete a kapitalista világpiacon 1960-ban tovább romlott. Tovább esnek a fejletlen országok által exportált áruk árai. Egyidejűleg tovább emelkedtek az imperialista hatalmak által exportált áruk árai. Ennek következtében az úgynevezett „kereskedelmi feltételek", vagyis az import- és exportárak arányai, még kedvezőbbek lettek Anglia, Franciaország, Nyugat-Németország, Japán és más imperialista államok számára, s rosszabbodtak sok fejletlen országra nézve.

A gyarmatok és a gazdaságilag függő országok imperialista kifosztásának kíméletlen rendszere százmilliókat késztet erélyes tiltakozásra Latin-Amerika, Afrika és Ázsia országaiban. Ezért érthető, hogy a gyarmati és függő országok népei oly nagy lelkesedéssel fogadták az ENSZ közgyű-

lésének XV. ülésszakán a Szovjetunió által beterjesztett történelmi jelentőségű javaslatokat, amelyek a kolonializmus teljes és végleges megszüntetését szorgalmazzák.

Csakis a gyarmati rabszolgaság rendszerének megszüntetése teszi lehetővé, hogy Ázsia, Afrika és Latin-Amerika népei kivívják a gazdasági önállóságot, és sikereket érjenek el gazdaságuk fejlesztésében.

A. Becsin

A német nagytőke térhódítása és Ausztria semlegessége

Fél évtizede annak, hogy az osztrák parlament — az 1955. május 15-én megkötött államszerződésre támaszkodva — meghirdette Ausztria örök semlegességét. A nemzetközi közvélemény ebben az európai feszültség enyhülését látta, s a békeszerető erők azóta is világszerte aktívan támogatják és védik Ausztria semlegességét. Ezzel szemben az imperialisták mindinkább saját politikájuk eszközének szerepét szánják Ausztriának.

Ezt bizonyítja a német nagykonszerneknek az utóbbi években egyre terjedő ausztriai befolyása, s annak következményei. A nyugatnémet nagytőke jelenlegi térhódításában döntő részben ugyanazok az agresszív erők működnek, amelyek felelősek az 1938-as Anschlussért, majd pedig a második világháború kirobbantásáért.

Ez a népek életében oly súlyos időszak azt a tanulságot érlelte meg, hogy *a német imperialisták monopóliumaik gazdasági behatolásával készítették elő a politikai annexiót.* S a jelenlegi nyugatnémet politika aggasztóan hasonlít a néhai „Harmadik Birodalom" törekvéseire. Bár a nemzetközi erőviszonyok, s ennek folytán Ausztria helyzete, ma merőben mások, mint voltak 1938-ban, a monopóliumok sohasem mondanak le terjeszkedési vágyukról. Fontos szólni erről, mivel ez nyugati szomszédunk égető semlegességét is érintő problémája.

*

A német mammut-konszernek és az őket képviselő nyugatnémet kormány külső terjeszkedésének három fő formája — az áruexport, a tőkekivitel és az úgynevezett műszaki szerződések.

Mielőtt a Bonnal folytatott osztrák áruforgalom alakulását tárgyalnók, meg kell jegyeznünk, hogy a külkereskedelem jelentős helyet foglal el az osztrák gazdaságban: Ausztria ipari termelésének mintegy harmadrészét exportálja; viszont szegény egy sor nyersanyagban (szén, érc, gumi) és mezőgazdasági termékben (gabona- és gyümölcsfélék, gyapot stb.). Magas importszükségletét főleg a kivitelből (részben az idegenforgalomból) eredő bevételből fedezi.

Ausztria külkereskedelmi mérlegének alakulása (millió schillingben)[1]

	1956	1957	1958	1959	1959 I-IX. hó	1960 I-IX hó
Import	25,319	29,339	27,912	29,781	21,221	26,762
Export	22,078	25,440	23,864	25,072	18,212	21,417
Egyenleg	3,241	—3,899	4,048	—4,709	—3,009	5,355[2]

Az adatok tanúsága szerint Ausztria külkereskedelme krónikusan deficites, az 1960. évi vesztesége pedig minden eddiginél nagyobb. Mindebben a Német Szövetségi Köztársasággal folytatott egyenlőtlen árucseréjének komoly — mondhatni döntő — része van. *Nyugat-Németország az utóbbi évtizedben az osztrákok legjelentősebb kereskedelmi partnerévé vált.* Ausztria külkereskedelmi forgalma 1950—59 között egészében véve háromszorosára nőtt, míg az NSZK-val lebonyolított áruceréje hétszeresére emelkedett.

E kereskedelem az osztrákok számára sokszorosan hátrányos: Az NSZK *mindig kevesebb értékű árut vett át Ausztriától, mint amennyit oda szállított.* Ausztria kereskedelmi mérlegének passzív egyenlege az NSZK viszonylatában az 1950-es 0,5 milliárd Sch.-ről, 1959-re 5,3 milliárd Sch.-re nőtt. A két ország közötti *árucsere szerkezetének alakulása* is kedvezőtlen az osztrákok részére. 1950-ben a Nyugat-Németországba irányuló ausztriai exportnak 52 százaléka készáru volt. 1958—59-re a nyersanyagok és félkészáruk részesedése a korábbi 48 százalékról 64 százalékra nőtt. Ez igen hátrányos az osztrák ipar számára, amely — a külföldi piacok bővülésére számítva — nagymértékben növelte termelő-kapacitásait, s így létérdeke a munkaigényes, tehát drága késztermékek minél nagyobb arányú kivitele.

A Német Szövetségi Köztársaság viszont mind fokozottabban érvényesíti a saját érdekeit. Egy évtizeddel ezelőtt kétharmad részben szenet adott el az osztrák vevőknek, — azt is magasabb áron, mint amennyiért a szocialista országok szállították — most ugyanilyen arányban készárut kényszerít rájuk.

A nyugatnémetek tehát egyre inkább nyersanyag szállítójukká fokozzák le az iparilag fejlett Ausztriát, míg maguk — partnerük rovására — kész iparcikkekkel árasztják el annak belső piacát. Hivatalos osztrák számítások szerint *az utóbbi években Ausztriában eladott összes üzemfelszerelések fele külföldi, s ez utóbbinak 70 százaléka nyugatnémet eredetű.* Az osztrák országutakon

[1] Forrás: Monatsberichte des Österreichischen Institutes für Wirtschaftsforschung 1960. november.

[2] Ebből az idegenforgalom tiszta haszna csak 4 milliárd schillinget fedezett.

futó összes motoros járművek közül minden harmadik szintén az NSZK gyártmánya. Felesleges kommentálni, hogy ez *milyen káros hatást gyakorol az osztrák gépjármű- és üzemi berendezést gyártó ipar hazai kapacitásainak kihasználására és fejlesztésére.*

Ausztria külkereskedelme — főleg a nyugatnémet viszonylatú árucsere állandó deficitje következtében — folyamatosan veszteséges a Közös Piac országaival is. Ezekre esik kivitelének mintegy fele, behozatalának pedig még nagyobb része.

Az osztrák parlament — több más európai kis tőkés állam példájára — a Közös Piacba való belépés ellen foglalt állást, mert az vámunión kívül a nemzetgazdaság egészét átfogó „gazdasági közösség" kialakítására irányul, s így jelentősen csorbítaná az osztrák állam szuverénitását.

A Közös Piac „államok feletti" irányítása — összeegyeztethetetlen a semlegességből folyó kötelezettségekkel, amelyek rendkívül nagy jelentőségűek a két világrendszer földrajzi határán fekvő Ausztria esetében.

Raab kancellár — miközben a „nagytér-gazdaság" rendszerét propagálta — sajnálkozott azon, hogy a Közös Piac nem vette figyelembe a bécsi kormány kivétel-kérelmeit, melyek teljesítése nélkül az osztrák exportőrök igen hátrányos helyzetbe kerültek volna.

E megfontolásokon túl, nyugati szomszédunkat az a veszély is távol tartotta „a hatoktól", hogy az agresszív és erős nyugatnémet tőke így lényegében elnyelhetné az osztrák ipart. Pitterman alkoncellár 1959 végén tett nyilatkozatában maga is rámutatott, hogy „Ausztria csatlakozása a Közös Piachoz gyakorlatilag új Anschlusst jelentene".

A bécsi parlament e határozata, s az osztrák államférfiak fenti nyilatkozatai ellenére sem szabad lebecsülni azon agresszív osztrák nagytőkés körök erőit, amelyek az NSZK-val és a NATO-hatalmakkal való egyoldalú kapcsolatok további erősítésében érdekeltek. E „nagy-német" befolyás alatt álló finánctőkések az utóbbi időben fokozták aktivitásukat, s igyekeznek mind szorosabbá tenni az együttműködést a bonni és a NATO-vezetéssel. Erre nyilvánvalóan fel kívánják majd használni a december közepén, Párizsban megalakított Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezetet (angol rövidítése: OECD) is, az Atlanti Szövetség gazdasági orgánumát.

Ausztria így a Szabadkereskedelmi Társuláshoz csatlakozott. Az osztrák kormány főleg azzal indokolta belépését az Anglia-vezette Európai Szabadkereskedelmi Társulásba (angol rövidítése: EFTA), hogy a mindkét nyugateurópai integrációs szervezettől való távolmaradás a diszkrimináció fokozódása miatt, igen kedvezőtlen helyzetbe hozná az országot. Az EFTA-ba való belépés állítólag a „két rossz közül — a kisebbik rossz", mert nem kötelez vámunióra, s nincsenek a gazdaságpolitikát átfogóan irányító, „nemzetek feletti" vezető szervei.

Az EFTA-hoz történt csatlakozás azonban nem oldja meg az osztrák külkereskedelem problémáit.

Ausztria külkereskedelmének alakulása az összkivitel, illetve az összbehozatal értékének százalékos megoszlásában:

	1956		1958		1959		1960 I-XI. hó	
	Exp.	Imp.	Exp.	Imp.	Exp.	Imp.	Exp.	Imp.
Egész Európa*	80,9	75,9	79,2	79,9	80,5	83,4	82,6	82,5
Ebből:								
EFTA	12,4	12,2	10,5	11,3	11,6	11,7	12,2	12,2
Kelet-Európa**	15,7	11,1	15,3	12,4	16,1	13.1	16,4	12,7
Közös piac	49,4	50,6	49,6	54,3	49.3	57,2	50,7	56,0
Ezen belül NSZK:	23,4	33,9	25,0	38,9	26,4	40,2	28,0	40.1

Megjegyzés: A fennmaradó rész az amerikai kontinens, Ázsia és Afrika között oszlik meg.

Az EFTA országainak együttes részesedése Ausztria árucseréjében viszonylag kicsiny, ami jelentős feszültségeket okoz. A társulás államai egyre erőteljesebben sürgetik az osztrákokat, hogy ne a Közös Piacról, hanem az EFTA-blokkból szerezzék be importjuk zömét. Az ausztriai exportőrök viszont attól tartanak, hogy a Közös Piac megtorlásul gátat emelne az osztrák árucikkek jelentős része elé. Az EFTA nem kompenzálja Ausztria számára a Közös Piac megkülönböztető intézkedéseiből folyó veszteségeket.

Területi megoszlásának döntően nyugat-európai orientációja, s ezen belül az NSZK egészségtelenül nagy részesedése, illetve a vele való egyenlőtlen kapcsolata, fokozza az osztrák külkereskedelem válság-érzékenységét.

Ausztria exportja alakulásának perspektívái meglehetősen bizonytalanok, az előtte aggodalom sötét árnyékot vet az osztrák konjunktúrára.

Ausztria hazafias körei a *„semmiféle integrációt"* álláspontját képviselték és vallják ma is, az osztrák szuverénitás és semlegesség védelme érdekében. S azért is, mert a csatlakozás a tömbök bármelyikéhez — illetve az ebből folyó behozatali megkülönböztetés — veszélyezteti az Ausztria számára igen gyümölcsöző keleti kereskedelem fenntartását és szélesítését, s károsan hat az elmaradott országokkal folytatott kereskedelem fejlesztésére is.

Az államszerződés megkötése óta bővült Ausztria gazdasági együttműködése és kereskedelmi forgalma a szocialista országok-

* Beleértve a Szovjetuniót.

** Bulgária, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Lengyelország, Magyarország, NDK, Románia, Szovjetunió.

Monatsberichte, 1960. No. 11. adatai alapján számítva.

kal.[3] (Kelet-Európa vonatkozásában lásd az előbbi táblázaton.)

A kelet-európai országok Ausztria hagyományos kereskedelmi partnerei, azonban részesedésük árucseréjében jelenleg jóval kisebb, mint volt 1937-ben, amikor nyugati szomszédunk összimportjának közel 40 százaléka innen származott, s összkivitelének 34 százaléka ide irányult.

Az osztrák gazdaságnak igen nagy szüksége lenne a szilárd és növekvő felvevőképességű szocialista világpiacra, amelynek állami kölcsönös előnyök alapján kereskednek Ausztriával.[4]

[3] A népi Kínával lebonyolított árucseréje közel háromszorosára nőtt az utóbbi esztendőben. 1959-ben Ausztria fél év alatt 4 millió dollár értékben importált kínai árukat, s ugyanakkor a Kínai Népköztársaság vásárolta meg az egyik fontos osztrák kiviteli cikk, a nemesacél-export közel 5 százalékát, további 34,4 százaléka pedig a kelet-európai államokba került. (Monatsberichte, 1960. aug. 348. p.)

[4] Ezt bizonyítja — többek között — az 1958—60-as évekre kötött hosszúlejáratú szovjet—osztrák kereskedelmi szerződés. 1955—60 között — változatlan áron számítva — mintegy két és félszeresére nőtt árucseréjük értéke. Most új megállapodás is született: Moszkva és Bécs 1961-től kezdődően ötéves árucsere-egyezményt írt alá „a legnagyobb kedvezmény elvének" kölcsönös érvényesítésével. Ennek jelentőségét fokozza, hogy 1960-ban befejeződtek azok a Szovjetunióba irányuló áruszállítások, melyek az államszerződésből és a Moszkvai Memorandumból hárultak Ausztriára. Újabb szovjet rendelések hiányában az ezeket a cikkeket előállító osztrák vállalatok áruelhelyezési és foglalkoztatási nehézségek elé kerültek volna.

Az Ausztria és a Szovjetunió közötti árucsere szélesítését még a közismerten kommunistaellenes Neue Zürcher Zeitung is szükségesnek és előnyösnek tartja Bécs szempontjából. Hruscsov elvtárs ausztriai látogatásakor a lap arról írt, hogy „... ez (t. i. a szovjet—osztrák kereskedelem bővülése B. K.) az osztrák ipari foglalkoztatottság biztosításán túl, enyhítené Ausztria kiszolgáltatottságát is a Közös Piac diszkriminációjának, és teret nyitna azon osztrák kiviteli cikkek számára, amelyeknek elhelyezését veszély fenyegeti Nyugat-Európában."

Ausztriának továbbá, nagy lehetőségei vannak az elmaradott országokkal folytatott kereskedelem bővítésére. 1959—60-ban az összexportnak körülbelül 6 százaléka irányult Ázsiába. Afrika 3 százalékkal, Latin-Amerika 2 százalékkal részesedik Ausztria egész exportjában.

Ausztriának tehát a szocialista világpiacon és az elmaradott országokban még nagyok a külkereskedelmi tartalékai. Gyümölcsöző realizálásukat akadályozza az EFTA-tagságból folyó osztrák behozatali megkülönböztetés, ami korlátozza Ausztria exportjának bővítését. Ennek elhárítására a bécsi haladó közgazdászok azt javasolták, hogy a kormány az integráció során megvalósuló fokozatos vámcsökkentest terjessze ki kívülálló államokra — elsősorban a szocialista országokra is.

A Német Szövetségi Köztársaság nagytőkései nyíltan igyekeznek Ausztriát visszatartani a keleti kereskedelem fejlesztésétől. Elsősorban arra törekszenek, hogy csökkentse behozatalát a szocialista országokból és helyette nyu-

gatnémet árukat vásároljon. Az utóbbiak részben drágábbak ugyan, de a nyugatnémetek ilyen „kicsinységre" ügyet sem vetnek, amikor osztrák „pártfogoltjaikról kívánnak gondoskodni". Másrészt a szocialista világpiacra és egyes elmaradott országokba, főleg Ázsiába irányuló ausztriai áruszállítások a bonni exportőröknek sokszor konkurrenciát jelentenek a helyi piacon. Emiatt kormányuk útján igyekeznek nyomást gyakorolni Bécsre a Kelet felé irányuló kivitelének korlátozása érdekében. Ausztria külkereskedelmi érdekei tehát sokszorosan ütköznek a piachódítás lázában élő, kíméletlen nyugatnémet versenytársakéval.

*

A nyugatnémet nyomás nemcsak az árucsere terén nyilvánul meg; egyre érezhetőbb az osztrák nemzetgazdaság egészében, nem utolsó sorban a *növekvő tőkeexportból* kifolyólag. Ezt a bonni nagytőkések amolyan „belső erődként" is szélesítik, hogy osztrák gazdasági pozícióik révén növeljék súlyukat az EFTA-val szemben

Az idegen magántőke közvetlen beruházásai Ausztriában erőteljesebben 1957-től indultak meg. Az Osztrák Gazdaságkutató Intézet becslése szerint — 1959-ben a nyugatnémet pénzmágnások részesedése az összes, Ausztriában levő külföldi eredetű magán-beruházásoknak mintegy 60—70 százaléka volt.[5] S bár ez összegszerűen — a fenti intézmény értékelése szerint — kevesebb egy félmilliárd schillingnél, hozzá kell még számítani a nyugatnémet konszernek számos leplezett pozícióját az osztrák korlátolt felelősségű társaságok szazaiban, a régebben alapított nagy osztrák—nyugatnémet társaságok fiókvallalatai részéről életrehívott ausztriai leányintézményeket, s az ezrével kötött szabadalmi- és gyártási tapasztalat-átadási megállapodásokat. A Bécsi Szabadalmi Hivatal adatai szerint 1938-ban a Bécsben használt szabadalmak 20 százaléka német volt, viszont 1954-ben a nyugatnémetek részesedése e téren 24 százalékra, 1957-ben pedig 30 százalékra emelkedett, s azóta is nő.

Mindezen kívül a *Bécs és Bonn részéről* 1957 júniusában *aláírt* — s 1958 júliusában életbe lépett — *vagyonjogi szerződés* is számottevő újabb pozíciókat juttat a nyugatnémet tőkéseknek. Ennek alapján mintegy hárommilliárd schilling értékű ausztriai vagyon jutott a bonni monopolisták tulajdonába. (Az osztrák részvénytársaságok együttes nominál-tőkéje 1960 küszöbén 19 milliárd schilling volt.)

Az osztrák—német vagyonjogi szerződés megkötésével kissé részletesebben kell foglalkoznunk a nyugatnémet tőke térhódítási taktikája szempontjából is, mert jól megmutatja, hogyan használja ki Bonn egyes osztrák államférfiak engedékenységét, és milyen kockázatos politikai irányzat felé sodorja Ausztriát a nyugatnémet gazdasági előretörés.

A korábbi német tulajdon — a potsdami egyezmény (1945. aug.) alapján — Ausztriában is a győztes hatalmak birtokába került. Az 1955 júliusában életbelépett államszerződéssel e vagyon osztrák

[5] Monatsberichte, 1960. július. 312. old.

tulajdon lett, Ausztria ezért megváltást fizetett. E rendelkezés célja az volt, hogy gátat vessen a német monopoltőke részéről fenyegető újabb gazdasági Anschluss-kísérleteknek és kiküszöbölje az ezzel járó politikai veszélyeket. Az államszerződés ugyanakkor lehetőséget nyújt arra, hogy az úgynevezett kis magántulajdonokat (260 000 schilling értékhatárig) a volt német tulajdonosok visszakaphassák.

A valóságban azonban a néppárti és szociáldemokrata összetételű osztrák kormány szándéka nem ez volt. Kiderült ez — többek között — Withalm néppárti államtitkárnak meglepetéssel vegyes felháborodást keltő 1957. február 20-i nyilatkozatából is, miszerint: „... azon nagyvonalú értelmezés alapján, melyet Ausztria alkalmazni kíván ... semmiképpen sem gondolunk arra, hogy az Osztrák Köztársaság *bármilyen* egykori német vagyonértéket huzamosabb ideig megtartson". Tényleg: a „kis" vagyonok átadása mellett, a nagy német vagyonokból is visszatérítenek 260 000 schilling értéknek megfelelőt, méghozzá az 1948 januári (mezőgazdasági vonatkozásban pedig az 1940-es) értéket véve alapul. Ezáltal a német tőkések hatszor, illetve tizenkétszer nagyobb értéket kapnak. Jelentős mennyiségű részvényen és különféle értékpapíron kívül — melyek mintegy 121 társaságban biztosítanak kisebb-nagyobb részesedést a nyugatnémet tőkéseknek — még 300 ipari üzemet és körülbelül 4000 mezőgazdasági ingatlant is átadnak a volt tulajdonosoknak. Bonn 800 millió schilling „térítési kötelezettséget" vállalt cserébe e nemzeti ajándékért, s ezzel — a szerződés értelmében — rendezettnek veszik az ausztriai német adósságokat. Ez persze messze elmarad a német megszállás alatt Ausztriának okozott anyagi károk értékétől. Nem is szólva az emberáldozatokról, s az osztrák nép nagy szenvedéseiről.[6]

Ausztria vezetői még tovább könnyítették az idegen tőke beáramlását: 1959 elejétől eltörölték a közvetlen külföldi beruházásokhoz szükséges előzetes kormányengedélyt. 1960 első negyedében az osztrák területen működő nyugatnémet vállalatok 1,9 millió márkával növeltek befektetéseiket. (Az eljárásjogi könnyítések természetesen fokozottan csábítják az eddig Ausztriában, elsősorban az olaj- és földgáz feltárása és feldolgozása terén előrenyomuló angol—amerikai tőkét is.) A közvetett behatolást: az osztrák cégeknek nyújtandó külföldi hitelek és kölcsönök folyósítását ugyan továbbra is engedelyhez kötik, ez azonban eddig sem gátolta számottevően a bonni tőkés körök ausztriai terjeszkedését.

*

Az Ausztriában évek óta tartó gazdasági konjunktúra, jelenleg

[6] E vagyonjogi megállapodással az osztrák kormány megsértette a semlegességet és megszegte az államszerződést is, mert — Berlin figyelmeztető jegyzéke ellenére — még csak nem is tárgyalt a Német Demokratikus Köztársasággal, holott az államszerződés kifejezetten kimondja, hogy a német tulajdon vonatkozásában Ausztria megállapodást vagy csak mindkét német állammal együttesen, vagy mindkét német állammal azonos feltételek mellett köthet.

bizonyos fokig elfedi a külföldi tőke előretörésének veszélyességét.

Egy sor negatív jelenség azonban már most is észlelhető. A bonni nagytőkés körök például különösen nagy érdeklődést tanúsítanak Ausztria kulcsfontosságú, valamint a fiatal, fejlődésben lévő iparágai iránt.[7]

Például: Az *elektromos energia*iparba a német tőke már 1920-ban kezdett beáramlani. 1950-ben a nyugatnémet és osztrák konszernek vízierőmű építésre közös céget — a Bayerische Kraftwerke A. G.-t hozták létre. Hasonló céllal — dunai erőműtelepek létesítésére — a Donaukraftwerk Hochenstein A. G. közös társaságot alakították 1952-ben.

Jelenleg Ausztria ötször annyi elektromos áramot exportál Nyugat-Németországba, mint a háború előtti években. (1958-ban mintegy 2000 millió kilowattórát, az 1937. évi 400 millió kilowattórával szemben.) Az 1958 közepén elfogadott új elektromosenergia termelési program fokozza összefonódásukat, növeli az NSZK tőkebehatolását e területre és részesedését is a termelt energiából.

A nyugatnémet finánccmágnások ugyancsak fontos pozíciókat szereztek maguknak az osztrák gépgyártó, optikai és üvegiparban, s megkezdték behatolásukat a bányászat (mangánérc és olaj) területére is.

[7] Előbbiek 1938-ban is erős német befolyás alatt álltak, ami nagyban segítette az Anschluss előkészítését; most jelentős részben államosítva vannak.

Ismét a német tőke uralma alá került Ausztria elektroiparának tekintélyes hányada, többek közt például a villamos mérőműszerek gyártása.

A vegyiparban az I. G. Farbenindustrie egyik utód-társasága, a Farbwerke Höchst nagy petrokémiai kombinátot állított fel Ausztriában. NSZK-tőkével olajfinomító épül Bécs közelében (2,5 millió tonna kapacitással), ami egyenlő a jelenleg működő tíz osztrák finomító együttes teljesítményével.

A példákat még hosszan lehetne sorolni.

E jelenségek számos hátrányos következménnyel járnak. A *nemzeti vagyon részleges elidegenítése,* s ennek nyilvánvaló veszélyessége mellett, számos addicionális gazdasági probléma jelentkezik. Fel kell figyelni közülük — mások mellett — az *önálló osztrák iparfejlesztés és iparkutatás erős korlátozására,* ami a műszaki tapasztalatadás terén szintén egyre terebélyesedő nyugatnémet befolyás következménye. A Német Szövetségi Köztársaság fenntartja magának e jogot egy sor fontos kutatási területen, s ráadásul a bonni nagy konszernek még jelentős járulékokat is biztosítanak maguknak a szabadalmak és egyéb gyártási eljárások átengedése fejében. Ilyen értelmű egyezmény van a nyugatnémet Siemens és az osztrák Siemens—Shuckert és Siemens—Halske cég, vagy a frankfurti AEG és a bécsi AEG-Union közt is.

Az idegen tőke fokozódó súlya bizonytalanná teszi a *foglalkoztatottság magas szinten tartását is.* Nyilvánvaló, hogy ha kon-

junkturális visszaesés áll be, a nyugatnémetek — a hazai osztályharc csökkentése érdekében — elsősorban külföldi vállalataikat állítanák le, ami nagyobb munkanélküliséget okozna Ausztriában.

A nyugatnémet monopoltársaságok térhódítása *árt az osztrák külkereskedelmi érdekeknek* is. A külföldtől függő vállalatokat és üzemeket legtöbbször „anyaországi" nyers- vagy félkész termékek behozatalára kötelezik akkor is, ha a hasonló hazai termékek olcsóbbak. Ez csökkenti az osztrák iparcikkek versenyképességét a nemzetközi piacon. Sokszor hátrányos számukra az is, hogy a külföldi „törzscég" előre meghatározza: szállításaik mely országokba irányulhatnak, holott más területek esetleg nagyobb üzleti lehetőségekkel kecsegtetnek.

A külföldi vállalkozók nyereségeiket burkolt formában kiviszik az országból, s így elvonják az adózás alól. Még a biztosító társaságok is megtalálták ennek formáját: az anyaországgal kötött viszontbiztosítások alakjában.

Mindezek alapján megállapítható, hogy bár az idegen tőke bővíti Ausztria beruházási kereteit, de ugyanakkor nagy hátrányokkal jár.

A békeszerető nemzetközi közvéleményt, s az osztrák hazafias erőket jogosan aggasztja, hogy *a bonni tőkések és militaristák — gazdasági pozícióikra támaszkodva — politikai elképzeléseiket is érvényesíteni kívánják Ausztriában:* az ország semlegességét és békéjét fenyegető kalandor terveket szövögetnek. Bonn hivatalos és félhivatalos köreiben az utóbbi években többször kifejtették, hogy *Ausztria semlegessége — szerintük — csak békében érvényes,* háború esetén az osztrák hadseregnek a Nyugatot kell támogatnia.

Az újjászületett német imperializmus félreérthetetlen céljait mutatja az is, hogy a Bécs és Bonn között létrejött vagyonjogi szerződést követően a Münchner Merkur című nyugatnémet lap felszólította az osztrák kormányt: „Ne engedjen az igazi semlegességi politika kísértésének, mert Ausztria biztonsága a Nyugat, konkrétan a NATO, erejétől függ." A cikk követeli, hogy „Ausztria vállaljon szellemi és politikai szolidaritást az Atlanti Szövetséggel, nem hivatalosan, de egyértelműen és elvi alapon". (1957. nov. 13.)[8]

Az ilyen, közvetlen beavatkozást jelentő megnyilatkozások is bizonyítják, mennyire indokolt az Osztrák Kommunista Párt ismételt tiltakozása a Bonnal kötött vagyonjogi szerződés ellen és folyamatos küzdelme a német monopóliumok ausztriai behatolásával szemben. Világos ugyanis, hogy ezen az úton *Ausztria a legagresszívabb imperialista hatalomhoz kapcsolódik.*

Az Osztrák Kommunista Párt ugyancsak élesen tiltakozott az ellen, hogy Ausztria csatlakozzék akár egyik, akár másik „integrációs szervezethez". Közismert

[8] Ez valójában annak, a Washingtonból eredő elgondolásnak egy változata, melyet Mark Clark tábornok — aki Ausztria amerikai főbiztosa volt a második világháborút követő években — így fejezett ki: e terület jövőbeni hivatása „a Kelet elleni hídfő".

tény, hogy az úgynevezett „Európai-Eszme" lobogója alatt tömörülő *tőkés gazdasági tömbök a szocialista világrendszer ellen irányulnak.* Az ezekben részt vevő országok többsége a NATO-nak is tagja. A „nyugati integráció" jelszavával kialakuló nemzetközi szuper-kartellek nagy monopoltársaságai maguk alá gyűrik és tönkreteszik a kisebb tőkeországok gyengébb tőkéseit. Egész iparágak válnak versenyképtelenné a hatalmasokkal vívott konkurrencia-harcban — s ezzel párhuzamosan tért hódítanak a reakciós társadalmi erők és politikai irányzatok. Ausztria kapcsolata ezekkel a gazdasági blokkokkal (EFTA, OECD) az utóbbi esztendőben szorosabbá vált, s ez, valamint a nyugatnémet tőke fokozódó befolyása *csorbítja az osztrák semlegességet.*

Világos, hogy a semlegességnek nemcsak katonai, de politikai tartalma is van. A Nyugat - Kelet találkozásának földrajzi mezsgyéjén Ausztria semlegességi politikájával hozzájárulhat a békéért, a békés együttélésért folytatott harchoz. A béke és háború kérdésében nem lehet egyetlen államvezetés sem közömbös. Bár az osztrák kormány a semlegesség elvét vallja, de gyakorlati politikájában sok az ellentmondás. 1958-ban a közel-keleti politikai válság idején például Ausztria nem tiltakozott az ellen, hogy — legiterét felhasználva — amerikai csapatokat szállítottak az NSZK-ból Törökországba. Nem felel meg a semlegességnek a Bécsben megrendezett, s az osztrák kormány képviselőinek részvételével megtartott „Szudétanémet Nap", melynek Lodgeman, a szudétanémet revansizmus egyik fő képviselője volt a vezérszónoka. A közelmúltban — egy mondvacsinált, meg nem történt határincidensre hivatkozva — egyes osztrák lapok azt követelték, hogy Ausztria szakítson meg minden kapcsolatot Magyarországgal, ne engedjenek többé látogatókat hazánkba stb.

A bécsi kormány politikáját elemezve kimutatható, hogy gyakorlatában időről időre azoknak az erőknek enged, melyek a semlegességből folyó előnyök kihasználását össze kívánják kötni a bonni és amerikai[9] agresszív körökhöz való további közeledéssel. Ez természetesen veszélyes ellentmondások kialakulását eredményezheti Ausztria politikájában.

Ausztriában az Osztrák Néppártból és az Osztrák Szocialista Pártból alakult koalíció kormányoz. Ami az Osztrák Néppártot (ÖVP) illeti, az a nagytőke pártja. Tömegbázisa a parasztság, a katolikus kispolgárság és az értelmiség egy része. A legutóbbi választások után — melyen számottevő szavazatot vesztett — felélénkültek a régóta húzódó belső frakciós harcok, aktivizálódott a párt kisebbségben levő, de egyre hangoskodóbb szélső jobboldala. A jobboldal célja az, hogy Raab kancellár helyére — aki félti Ausztria gazdaságát a nyugatnémet befolyás növelésétől és a szocialista országokkal

[9] Az Egyesült Államok a Marshall-terv és az Európai Ujjáépítési Program (ERP) keretében folyósított hitelek útján számottevő beruházásokat eszközölt az osztrák gazdaságban, s ezen keresztül gyakorol nyomást a bécsi kormányra.

való békés együttélés híve — a német nacionalista dr. Gorbach kerüljön. Raab helyett őt választották meg az ÖVP elnökévé. Nyilatkozata szerint a Közös Piachoz kíván csatlakozni, a nyugatnémet monopoltőkével való teljes összefonódás híve, és belpolitikai programjába beletartozik egy antikommunista front összetákolása.

Az ÖVP „reformerek" irányvonala tehát egyértelműen a hazai reakció és a német imperializmus erősítése. E kalandorpolitikusok nemzetközi síkon elsősorban a bonni és washingtoni kormányra, valamint a Vatikánra kívánnak támaszkodni, mely az előbbiekéhez hasonló politikai koncepciót képvisel és jelentős befolyást gyakorol Ausztria kilenctized részben katolikus lakosságára, s a kormánykoalíció mindkét pártjára.

A Raab-ellenzék szélsőséges elemei több csoportot alkotnak. Nagyrészt a Krainer-vezette steiermarki „Munkaközösségben" tömörülnek; viszonylag kisebb létszámú az úgynevezett „Akadémikus Szövetség", mely inkább a nagyiparosok, mint az értelmiség szerve. (Vezetője: Kamitz, a Nemzeti Bank elnöke.) E két csoport az államosítások felszámolását és a Közös Piac-szervezetbe való feltétel nélküli belépést követeli, s döntő részben a „nagynémet" érzelmű, munkásnyúzó köröket egyesíti.

A neofasiszta erőknek szintén megfelelne a Gorbach-féle „reformerek" szélsőjobboldali irányvonala. Pártjuk, az úgynevezett „Szabadság Párt", egyelőre óvatos formában fejt ki részben antikommunista, részben antiszemita tevékenységet. Szervezetei közül legnagyobb befolyása a „Német Torna Egyesületnek" van (Ausztriában helyenként kizárólag ennek tagjai jutnak sportlehetőségekhez, s főleg ezért tagja több tízezer osztrák fiatal.) Kis létszámú, de provokatív tevékenységéről volt híres a „Heimattreue Jugend" nevű fasiszta szervezet, mely betiltásáig H. J. (azaz Hitler Jugend) jelvényt használt. Azóta más néven folytat nemzetiszocialista tevékenységet.

A fasiszta elemek régi szervezete: a „Német—Osztrák Alpesi Egyesület"; Ausztria és az NSZK katonai köreinek kapcsolatait pedig az úgynevezett „Kameradschaftsbund" ápolja.

De mit tesz ez ellen a szociáldemokrata párt? Jobboldali vezetői — figyelmen kívül hagyva a nemzet és a dolgozók igazi érdekeit — a nyugati orientáció és az elvakult szovjetellenesség rabjai. Szép számmal vannak köztük hidegháborús prédikátorok is, mint például Helmer volt belügyminiszter — a párt alelnöke — aki többször élesen támadta Raabot a Szovjetunióval való „egyezkedési politikája" miatt.

A fentiekben vázolt negatív jelenségek egyrészt abból adódnak, hogy a két kormánypárt a szavazat-hajhászás során most már a politikailag legreakciósabb körök támogatásáért is verseng, másrészt a fokozódó nyugati, elsősorban bonni befolyás aktivizálja a — számszerűleg nem jelentős, de provokatív — „nagy német" és fasiszta beállítottságú osztrák elemeket, akik véget akarnak vetni Ausztria semlegességi politikájának.

E körök elvakultságával szemben még a „Die Furche" című katolikus folyóirat is fellépett: „A semlegesség csak akkor hasznos, ha azt mi magunk őszintén fogjuk fel... és meg is védjük minden irányban... A kormány irányvonalváltozása nemcsak bel-, de külpolitikai szempontból is veszélyes kísérlet lenne." (1960. július 16.)

Az ausztriai kormánypártok nem lépnek fel határozottan a semlegességellenes külső és belső körök ellen. A régi, nagy tömegszervezetekkel és a munkásság soraiban széles befolyással rendelkező Osztrák Szocialista Párt jobboldali vezetése energiájának nagy részét antikommunista, szovjetellenes propagandára fordítja, visszatartja a munkásságot az osztrák semlegesség ellenségei elleni hatékony harctól.

Nem csoda tehát, ha — a Vatikán és Washington együttes támogatásával — Ausztriában nyíltan beszélnek Habsburg Ottó hazatéréséről, sőt magas állami funkcióba helyezésének tervéről. A „trónkövetelő" visszatérésének ausztriai népszerűsítői a külföldi hidegháborús körök elvbarátai, ám a jobboldali szociáldemokrata vezetők ezek provokációinak és nemzetvesztő céljainak leleplezését is elmulasztják. Dr. Kreisky, a szocialista külügyminiszter odaadó híve az „Európai-Eszmének", s Brandt nyugatberlini polgármester kebelbarátja. (Utóbbi a legagresszívebb hidegháborús körök képviselője a nyugatnémet szociáldemokrata párt vezetőségében.)

A szocialista párt vezetőit terheli Ausztriában a történelmi felelősség a munkásosztály egységének, ütőképességének akadályozásáért, s azért, hogy ez a párt lett az úgynevezett „szabad világ" ideológiájának s így a nemzetközi tőkés érdekeknek egyik legaktívabb előharcosa.

Az osztrák szociáldemokraták soraiban is tapasztalhatók azonban egészséges áramlatok, melyek az utóbbi években növekvő erővel lépnek fel, főleg az antikommunista politikai irányvonallal szemben. Az egyszerű párttagok tízezreiben növekszik az elégedetlenség a jobboldali vezetés politikájával és módszereivel.

Ugyancsak figyelemre méltó jelenség, hogy 1960-ban *emelkedett a kommunistákra adott szavazatok száma* a vidéki helyi választásokon és az üzemi tanács-választásokon, főleg a nagyüzemekben és a dél-ausztriai iparvidékeken. Egyre szélesebb rétegek ismerik fel, hogy az Osztrák Kommunista Párt a következetes semlegességi politika megvalósításának legkövetkezetesebb védelmezője. A kommunista párt a közvélemény rendszeres és helyes felvilágosításával nagy hazafias kötelességet teljesít, s megalkuvás nélkül szolgálja az osztrák nemzet igazi érdekeit és a békét.

Az osztrák tömegek ébersége fokozódik a belső reakciós elemek, valamint a szomszédos bonni államban aktivizálódó revansisták láttán. Az osztrák nép hazaszeretete és békevágya — melyet az egész világ haladó erői támogatnak — képes visszaszorítani a hidegháborús köröket, amelyek Ausztria semlegességét és függetlenségét veszélyeztetik.

Dr. Bíró Klára

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Pártos könyv a munkásosztály elnyomorodásáról a kapitalizmusban*

A munkásosztály helyzetének megítélése a kapitalizmusban a jelenkori ideológiai és politikai harcok középpontjában áll. A marxizmus feltárta a tőkés gazdaság objektív törvényeit, az értéktöbblet-termelés, a tőkés újratermelés, a tőkés felhalmozás objektív törvényeit és tudományos magyarázatát adta a munkásosztály helyzete alakulásának is a kapitalista társadalomban. A marxizmus bebizonyította: a kapitalista gazdaság fejlődéséből törvényszerűen fakad a munkásosztály társadalmi helyzetének rosszabbodása: a tőkés társadalom keretei között a munkás sorsa elkerülhetetlenül a bérrabszolgaság; a kapitalizmusban a munkaerő értékesítésének kedvezőbb feltételeiért folyó harc, a munkásosztály gazdasági harca alapjában nem változtathatja meg a munkások osztályhelyzetét, a munkaerő áru-jellegét, a kizsákmányolás tényét, a dolgozó emberek kiszolgáltatottságát a tőkének.

A kapitalista gazdaság objektív folyamatainak, különösképpen a tőkés felhalmozás törvényeinek marxi elemzése forradalmi következtetésre vezetett. Ahhoz, hogy a munkásosztály megszabadulhasson a kizsákmányolástól, az elnyomorodástól, s a létbizonytalanságtól, szembe kell fordulnia magával a kapitalizmus rendszerével, meg kell döntenie a tőke hatalmát, véghez kell vinnie a szocialista forradalmat. A munkásosztály elnyomorodásáról szóló marxi elmélet lényeges eleme a szocialista forradalom szubjektív feltételeinek kialakulásáról szóló tanításoknak. A munkásosztály elnyomorodásáról szóló marxi elmélet támadása olyan idős, mint maga a revizionizmus, a reformizmus. Már a revizionizmus atyja, Eduard Bernstein, élesen fellépett a marxizmus ellen, s — elméletileg és politikailag konzekvensen — egyidejűleg meghirdette programmatikus követelését: a szociáldemokrata pártot demokratikus reformpárttá kell alakítani.

A marxizmus elnyomorodás-elmélete körüli vita a második világháborút követő időszakban, különösen az utóbbi években szükségszerűen kiéleződött. A szocializmus világrendszerré vált, a szocialista forradalom győzött, a szocializmus építése befejeződött, vagy befejezéséhez közeleg a második világháború után kialakult szocialista országokban is. A szocialista tábor országainak gazdasága, kulturája, a dolgozók élet-

---

* **Ripp Géza: A munkásosztály elnyomorodása a kapitalizmusban és a jelenkori reformizmus. Kossuth Könyvkiadó. 1960.**

színvonala gyorsan fejlődik, felfelé ível. A kapitalizmus általános válsága elmélyült, az imperializmus gyarmati rendszere felbomlik, végnapjait éli, kiéleződtek az imperializmus feloldhatatlan belső és nemzetközi ellentmondásai.[1]

Az imperializmus és a szocializmus ellentétes fejlődési tendenciája, a két rendszer harcának fokozódása megnyilvánul ideológiai téren is. Az imperializmus nagy erőfeszítéseket tesz, hogy omladozó rendszerét, ingadozó pozícióit megtartsa és megerősítse. Erre irányuló erőfeszítéseiben a politikai reakció fokozódása, a militarizmus, a hidegháború eszközei mellett jelentős szerepet kap a kapitalizmus „demokratikus megújulásának", a „népi kapitalizmusnak" a mítosza, a dolgozó tömegek és a monopoltőkések érdekazonosságának hirdetése. A jelenkori reformizmus, revizionizmus az imperializmus, az állammonopolista kapitalizmus kezére játszik, beleilleszkedik ideológiai-politikai stratégiájába. A mai reformizmus és revizionizmus a marxizmus—leninizmus elleni támadásaihoz felhasználja mindenekelőtt a legfejlettebb imperialista országok gazdasági fejlődésének egyes új jelenségeit, s bőven merít a polgári közgazdaságtan, szociológia, filozófia, a burzsoá ideológia „új vívmányaiból". Ilyen feltételek mellett a marxista közgazdászok halaszthatatlan kötelessége a marxizmus elnyomorodás-elméletének védelmezése, ami azt jelenti, hogy ezt az elméletet újra meg újra meg kell tisztítani a reformista, revizionista torzításoktól, alkalmazni kell a kapitalizmus változó valóságának új jelenségeire s ezáltal tovább kell fejleszteni. Ripp Géza elvtárs könyve jelentős hozzájárulás ennek a feladatnak az elvégzéséhez.[2]

A könyv pártosan, a lényeget megragadva vezeti be a reformizmus elleni polémiát: hangsúlyozza, hogy a munkásosztály helyzetének, jövőjének, feladatainak marxista és reformista megítélé-

[1] A kommunista és munkáspártok 1960. novemberi, Moszkvai Értekezletének Nyilatkozata megállapította: „A kapitalista világrendszert áthatja a hanyatlás és bomlás mélyreható folyamata. Az imperializmus ellentmondásai meggyorsították a monopolkapitalizmusnak állammonopolista kapitalizmusba való átnövését. Az állammonopolista kapitalizmus erősítve a monopoliumoknak a nemzet élete feletti hatalmát, a monopóliumok és az állam erejét egységes mechanizmussá egyesíti abból a célból, hogy megmentse a tőkés rendszert és maximálisan növelje az imperialista burzsoázia profitját a munkásosztály kizsákmányolása és a lakosság széles rétegeinek kifosztása útján." A békéért, a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért, a szocializmusért. Kossuth Könyvkiadó, 1960. 15. old.

[2] Az utóbbi időben marxista közgazdászok jelentős műveket szentelnek a munkásosztály elnyomorodása vizsgálatának a kapitalizmusban, a marxista elnyomorodás-elmelet helyes értelmezésének, az antimarxista irányzatok elleni polémiának. Megemlítjük E. Já. Bregel: Revizionizmus és reformizmus az elnyomorodás-elméletben, és I. I. Kuzminov: A dolgozók elnyomorodása a kapitalizmusban c. könyveit (oroszul).

Újabb közgazdasági irodalmunkban Molnár Erik elvtárs erősen vitatott könyve (lásd: Molnár Erik: A jelenkori kapitalizmus néhány gazdasági problémája. Kossuth Könyvkiadó, 1959.) tárgyalja nagy igénnyel az elnyomorodás problematikáját. Úgy véljük azonban, hogy lényeges vonatkozásokban téves álláspontot foglal el: A gazdasági törvényeket szubjektivizáló értelmezésből kiindulva, a munkásosztály elnyomorodásának „elementáris törvényét" legyőzhetőnek tartja más tényezők, mindenekelőtt a munkások osztályharca által. Elveszti szem elől Marx munkaerő-érték elméletét és ráépülő munkabér-elméletet. Így a munkabér „szociális" elmélete (a liberális Tugan-Baranovszky és a híres angol labourista Strachey) tőszomszédságába kerül.

sénél az osztálymagatartás, az osztályharc két diametriálisan ellentétes stratégiai vonaláról, a munkásosztály forradalmi, illetve burzsoá politikájáról van szó. A könyv a probléma ideológiai-politikai jelentőségének megjelölése után a reformizmus felfogását exponálja a munkásosztály elnyomorodásáról a kapitalizmusban. Ha a reformizmus egyes képviselői el is ismerik a marxi elmélet helyességét a XIX. század kapitalizmusára vonatkozóan, mindnyájan egyetértenek abban, hogy „a jelenkori kapitalizmusban olyan feltételek jöttek létre, amelyek között érvényét vesztette a marxizmusnak a munkásosztály abszolút és relatív elnyomorodásáról szóló tanítása, és a valóságban ezzel ellenkező előjelű folyamat figyelhető meg: az ún. »jóléti állam« kialakulása." (Lásd 6. oldal.) A mai reformizmus különböző árnyalatait egyaránt jellemzi az, hogy a munkásosztály szervezett mozgalmát, a kapitalizmus különböző demokratikus intézményeit — amelyek között szerintük centrális helyet foglal el a monopoltőkés állam! — képesnek tartják a munkásosztály helyzetének romlása irányába ható tendenciák hatályon kívül helyezésére, a munkásosztály helyzetének állandó javítására a kapitalizmus körülményei között.

Igen érdekes és találó Ripp elvtárs könyvében az elmélet és a módszer kapcsolatának vizsgálata a jelenkori reformizmus ideológiájában. A szerző kimutatja: a reformisták a marxizmust a múlt században kialakult és megmerevedett elméletnek tüntetik fel; képtelenek a marxi mű logikáját, szellemét felfogni; a marxizmus nem végleges definíciók gyűjteménye, mert Marx folyamatokat elemez, összefüggéseket, tendenciákat, törvényeket tár fel, a jelenség mögött a lényeg felkutatására, s így a jelenségek végtelen változatosságában a lényeges, az általános, a maradandó megragadására törekszik. A reformisták gondolat-töredékeket, sorokat citálnak Marx műveiből s visszaélnek velük, a marxizmus lényeges mondanivalójának, elméletének cáfolására próbálják felhasználni azokat. Ripp elvtárs hangsúlyozza, hogy módszertanilag a reformizmus és a dogmatizmus közti ellentét csak viszonylagos: „különböznek következtetéseikben, de azonosak abban, hogy egyformán képtelenek a dialektikus módszernek — Lenin szerint a marxizmus lelkének — a megértésére és alkalmazására". (Lásd: 11. oldal.) Szellemesen és magvasan jegyzi meg, hogy a reformizmus csak azt látja, ami megváltozott a kapitalizmusban, s azt is rosszul, a dogmatizmus pedig csak azt látja, ami maradandó, változatlan a kapitalizmusban, s szemet húny az új jelenségek felett.

A reformizmus módszertanának lényeges szubjektivista eleme a felületi jelenségek kijátszása a kapitalizmus belső objektív törvényszerűségei ellen, az objektív gazdasági törvények tagadása. Az empirista-szubjektivizmus, amely az egyes tényből, a felületi jelenségből közvetlenül a kapitalizmus rendszerére vonatkozó általánosításokra ugrik át, a teljes önkényt állítja az objektív tudományosság helyére, szabad teret nyit a polgári apologetika és a kapitalizmus reformista védelmezői számára. A jelenkori reformizmus szubjektivizmusa megnyilvánul az elsődleges, meghatározó tényező — a

gazdaság, a termelési viszonyok rendszere, az objektív gazdasági törvények — jelentőségének degradálásában, és a felépítmény, a politika szerepének túlhangsúlyozásában, mindenhatóságának hirdetésében.

Ripp Géza elvtárs miután elemzi az elmélet és módszer kapcsolatát a jelenkori reformizmus ideológiájában, rátér a marxi elnyomorodás-elmélet tömör, eredeti kifejtésére s ezzel megveti könyvében a reformizmus bírálatának elméleti és módszertani alapját. Ez a rész különös figyelmet érdemel. A munkásosztály elnyomorodását a kapitalizmusban mint a tőkés társadalom lényegéből következő folyamatot tárgyalja. Hangsúlyozza, hogy a tőkés termelés lényege az értéktöbblettermelés s Marx nyomán aláhúzza, hogy „Sohasem szabad tehát a valóságtól eltérően olyan termelésnek feltüntetni, amelynek közvetlen célja a fogyasztás, vagyis fogyasztási cikkek előállítása a tőkés számára. Ez esetben teljesen figyelmen kívül hagynók a tőkés termelés sajátos jellegét, egész belső lényegét."[3] Bemutatja a tőkés újratermelés, a tőkés felhalmozás hatását a munkásosztály helyzetére, s a marxizmus reformista eltorzítóival szemben, nyomatékosan kifejti, hogy a marxizmus a munkásosztály elnyomorodását úgy fogja fel, mint „... a kapitalizmus fejlődési törvényszerűségei által a munkásosztályra gyakorolt hatások összességeként létrejövő általános tendenciát. *Az elnyomorodás kategóriája a marxizmus elméletében nem egyszerűen a munkásosztály fizikai helyzetére, hanem mindenekelőtt és elsősorban a társadalmi állapotára vonatkozik.* A munkásosztály elnyomorodása tehát nem fizikai, hanem társadalmi folyamat, melynek a munkásosztály helyzetének fizikai romlása csak egyik — igen fontos — elemét képezi." (Idézett mű, 18—19. oldal.) A szerző a munkásosztály abszolút és relatív elnyomorodásának összfolyamatát 3 aspektusban vizsgálja: a munkásosztály fizikai helyzetének romlását: a munkaerő értéke és ára közötti viszonyt, illetve a munkaerő szükséges kiadásai és a munkabér közötti viszony alakulását; a munkásosztály relatív elnyomorodását, vagyis a munkásosztálynak a nemzeti jövedelemben való, a tőkés osztályhoz viszonyított részesedését.

A könyv a munkásosztály elnyomorodása eme három részfolyamatának külön fejezeteket szentel. A munkásosztály fizikai elnyomorodásának keretében, mint a fizikai elnyomorodás tendenciájának főbb jellemzőit, „a reálbér csökkenését, az abszolút értéktöbblettermelés módszereit: a munkanap hosszának növelését és a munkaintenzitás fokozását; a gazdasági válságok és háborúk kihatásait; a kisárutermelők tönkremenetelét" és a vele legszorosabban összefüggő erkölcsi és kulturális hanyatlás tendenciáját tárgyalja. (Idézett mű, 100, 101. old.) Ebben a fejezetben találhatjuk olyan problémák elemzését is, mint amilyen a fogyasztási struktúra alakulása, a lakáshelyzet stb. A reálbér csökkenő tendenciájának problémáját a munkaerő értéke és ára közötti viszony elemzésekor vizsgálja részletesebben.

[3] Marx: A Tőke III. kötete, 282. old.

A szerzőnél a munkásosztály elnyomorodása problematikájának ilyen tárgyalása észrevehetően arra szolgál, hogy elkerülje annak a vitának taglalását, amely a marxista közgazdászok között az abszolút elnyomorodás értelmezésének kérdésében kialakult. Ripp elvtárs nem bocsátkozik ebbe a vitába. A munkásosztály elnyomorodásának három, elméletileg különválasztható részfolyamat egységeként való tárgyalása azonban felvet bizonyos problémákat. Ha „a fizikai nyomor" problémájának vizsgálatát különválasztjuk a munkaerő értéke és ára közötti viszony, illetve a munkásosztály szükségleti színvonala és reálbére közötti viszony tárgyalásától, akkor „a fizikai nyomor" mintegy történelemfeletti, fiziológiai, társadalmi meghatározottságától függetlenített értelmezést kaphat. Ripp elvtársnál, amint látjuk, a fizikai nyomor fogalma magába foglalja a munkásosztály életviszonyait és munkafeltételeit jellemző legfontosabb mutatókat. Vagyis nála „a fizikai nyomor" hangsúlyozottan társadalmi meghatározottságot és tartalmat kap, a fogalom magábaöleli tulajdonképpen mindazt, amit a marxista közgazdászok többsége az abszolút elnyomorodás fogalmába sűrít. Ripp elvtárs könyvének az a fejezete, amely „A munkásosztály fizikai elnyomorodásának tendenciája a mai kapitalizmusban" címet viseli, gazdag tényanyagával meggyőzően támasztja alá azt a következtetést, hogy először; a kapitalizmus még a legfejlettebb tőkésországokban sem képes a dolgozó tömegek jelentős részének fizikai nyomorát felszámolni, másodszor: hogy a fizikai elnyomorodás tendenciája a második világháború után is, különböző formákban és különböző intenzitással érvényesült a fejlett tőkésországokban is, harmadszor; hogy ez a tendencia különösen erősen megmutatkozik az elmaradott országokban, a gyarmatokon, a volt gyarmati és függő országokban, a kapitalizmus „határterületein" — nemzetközileg és az egyes országokon belül is. A munkásosztály elnyomorodása három aspektusban történő tárgyalása azonban — annak ellenére, hogy külön, nagyfontosságú és meggyőző erejű fejezetbe gyűjti a munkásosztály „fizikai elnyomorodását" bizonyító, jellemző tényeket — nehézséget is okoz. Mégpedig azt, hogy a munkásosztály egyszer már kivívott életszínvonalának visszaesése, a munkásosztály történelmileg kialakult szükségleti színvonala és reálbére közötti szakadék elmélyülése, a munkaerő társadalmilag-történelmileg szükséges újratermelési költségei és a nominálbér közötti távolság növekedése — ami pedig a munkásosztály helyzetének feltétlenül abszolút rosszabbodását fejezi ki — elválik a munkásosztály szintén társadalmi meghatározottságú, s az említettekkel elválaszthatatlan kapcsolatban levő „fizikai nyomorának" vizsgálatától. Ezek a megjegyzések annál is inkább helyénvalónak tűnnek, mert Ripp elvtárs könyvén is *végigvonul* az a marxi gondolat, hogy a munkás nem egyszerűen fizikai, hanem mindenekelőtt társadalmi lény, akinek szükségleteit csak azon a társadalmon lehet mérni, amelyben él. A könyvben ismételten visszatér az a gondolat, hogy a munkásosztály helyzetének megítélésében a marxizmus és a reformizmus között éppen ott húzódik elméletileg a

választóvonal, hogy a reformizmus számára a munkás nem társadalmi lény, s a munkásosztály elnyomorodását csak fizikai, és nem társadalmi kategóriaként kezeli.

Ripp elvtárs élesen polemizál a reálbér csökkenő tendenciájának dogmatikus felfogásával. Hangsúlyozza, hogy ez a tendencia immanens jellemzője a kapitalista termelési módnak, *időszakonként* mindenütt megfigyelhető. „De nincs olyan általános, minden országra egyaránt érvényes törvényszerűség, hogy a reálbéreknek a kapitalizmusban, hosszabb időszakot tekintve, feltétlenül csökkenniök kell." (Idézett mű; 162. oldal.) A reálbér csökkenő tendenciájának dogmatikus felfogása ellentmond a kapitalista társadalom fejlődése tényeinek, a munkaerő értéke és ára közötti kapcsolat marxista felfogásának. Ha a reálbér nagy történelmi periódusokat tekintve állandóan csökkenne, akkor teljesen elszakadna a munkaerő értékétől, a munkásosztály új társadalmi szükségletei nem épülhetnének be a munkaerő újratermeléséhez társadalmilag-történelmileg szükséges költségekbe. „Nem a marxizmust, hanem a marxizmusnak a reformisták által rajzolt karikatúráját jellemzi az, hogy az elnyomorodást azonosítja a reálbérek csökkenésével." (I. m. 162. oldal.) A francia reformista Rimbér például makacsul hajtogatja: „Az utolsó száz év alatt csökkent vagy emelkedett a reálbér? Emelkedett? Tehát nincs abszolút elnyomorodás!" S erről a pontról nem hajlandó elmozdulni. Holott a munkásosztály élet- és munkaviszonyainak, társadalmi-gazdasági helyzetének komplex elemzését elmulasztva, lényegében a reálbér alakulás távolról sem kielégítő áttekintésére korlátozódva nincs elegendő alap a munkásosztály abszolút elnyomorodásának tagadásához. A XX. század közepén élő angol, francia vagy amerikai munkás számára csekély vigasz, hogy az elmúlt évszázadban a reálbérek nőttek, ha béréből a munkaereje normális újratermeléséhez ma szükséges költségeket nem tudja fedezni. Márpedig ez a helyzet a dolgozók jelentős része esetében a legfejlettebb kapitalista országokban is. A belga munkások tömegharca az Eyskens-kormány „takarékossági programja" ellen — amelyben a gyarmati válság hatása és a kivívott életszínvonal következetes védelmezése összefonódva jelentkezik — újabb bizonyíték arra, hogy a dolgozók nem mondhatnak le elért vívmányaikról.

Ripp elvtárs könyvében alapos elemzésnek veti alá a munkaerő értéke alakulásának tendenciáját és kapcsolatát a reálbér változásával. Rámutat azokra a tényezőkre, amelyek a munkaerő értékének növekedése irányában hatnak és azokra, amelyek csökkentik a munkaerő értékét. S levonja a következtetést, hogy a kapitalizmus fejlődését történelmileg az jellemzi, hogy a munkaerő értéke csökken, mert ennek a tendenciának az ellenható tényezőivel szemben dominál a munkatermelékenység emelkedésének a munkaerő értékét csökkentő hatása. A reformizmussal szembeni polémiában nagy szerepe van annak, hogy kimutatja: „Ha a munkabér pontosan a munkaerő értékében végbemenő változásoknak megfelelően alakulna, akkor a reálbéreknek — nagyobb időszakot tekintve —

folyamatosan emelkedniök kellene a kapitalizmusban. Ez azonban korántsincs így." (Idézett mű, 151—152. oldal.) Érdekesen fejti ki, hogy a munkatermelékenység növekedése következtében a munkaerő újratermeléséhez szükséges áruk — és így a munkaerő — értéke csökkenő tendenciát mutat. Ennek azonban elvileg semmiféle kapcsolata sincs a reálbér alakulásával, mert ha a munkaerő értéke csökken is, a reálbérnek, a nominálbéren vásárolható fogyasztási cikkek és szolgáltatások *mennyiségének* akkor is nőnie kellene, hogy megfelelhessen a munkásosztály emelkedő szükségleti színvonalának, hogy lépést tarthasson a munkaerő újratermeléséhez társadalmilag szükséges költségek növekvő tendenciájával.

A relatív elnyomorodás kérdésében a marxista közgazdászok között teljes egyetértés uralkodik. A relatív elnyomorodás problémáját Ripp elvtárs a jövedelmek kiegyenlítődésének reformista elméletét bírálva fejti ki, s a bírálatot jelentős tényanyaggal támasztja alá.

A könyvben a munkásosztály elnyomorodásának három részfolyamatát elemző fejezeteket megelőzi két fejezet; az egyik a „teljes foglalkoztatottság" polgári-reformista elméletét és a burzsoá állam gazdasági beavatkozásának a munkaerő értékesítési feltételeire gyakorolt hatását tárgyalja, a másik polemizál a munkásosztály elnyomorodásának fatalista felfogásával a reformizmus ezzel kapcsolatos vádjaival s elemzi a szakszervezetek szerepét a jelenkori kapitalizmusban.

Korunk reformizmusában centrális helyet foglal el a modern állammonopolizmus antimarxista felfogása. Az imperialista országok állammonopolista kapitalizmusának átfestése „népi kapitalizmussá", „jóléti állammá" meghonosodott, polgárjogot nyert a reformista irodalomban, a reformista politika kiindulópontja és alapelve. A reformizmus Marxot J. M. Keynesszel, a modern polgári közgazdaságtannal és szociológiával „korszerűsíti", helyettesíti. Pedig a keynesizmus lényegét illetően magának Keynesnek nem voltak kétségei. Öntudatos burzsoá volt, aki kijelentette, hogy az esetleges osztályháború a burzsoázia oldalán, saját osztálya oldalán fogja találni és tudatosan elhatárolta magát Marxtól. A „teljes foglalkoztatottság" elmélete és a keynesi elveken alapuló gazdaságpolitika csodatevő, a kapitalizmust átalakító, megújító hatásának a jelenkori reformizmus vezető képviselői lelkes propagandistáivá, híveivé váltak. Ripp elvtárs könyvében a keynesi mű és a rajta épülő gazdaságpolitika hozzáértő, alapos elemzését találjuk. Kimutatja: ez a gazdaságpolitika nem volt képes megszüntetni a tömeges munkanélküliséget, a technikai haladás a munkásosztály helyzetére hatást gyakorolt, az állammonopolista kapitalizmus különböző formái, a militarizálás, a keynesi adó, hitel, pénzpolitika nem volt képes feloldani a kapitalizmus antagonisztikus ellentmondásait. Sokoldalú tényanyagra alapozza a következtetést „*... tarthatatlan az a felfogás, hogy a jelenkori kapitalizmus az állami beavatkozás eredményeként képes megszüntetni a gazdaság nagyobb ingadozásait, a tőkés termelés ciklikus fejlődését, és stabilizálni tudja a foglalkoztatottság magas színvonalát,*

fenn tudja tartani a »teljes foglalkoztatottságot«". (I. m. 47. old.) A monopolista állam, a keynesi gazdaságpolitika legfeljebb bizonyos határok között módosíthatja a tőkés gazdaság objektív törvényeinek érvényesülési feltételeit, de a kapitalizmus objektív *gazdasági törvényeit* nem helyezheti hatályon kívül.

Ripp elvtárs könyve a modern állammonopolista kapitalizmust felmagasztaló *elméletek* és a vezető imperialista országok állammonopolista *gazdaságpolitikájának* hatásos bírálatát adja. A jelenkori reformizmus bírálatát teljesebbnek és erőteljesebbnek tarthatnánk azonban akkor, ha a jelenkori kapitalizmus tényleges újratermelésének alapos marxista elemzésére épülhetne. Igazságtalan követelés lenne azonban, ha a munkásosztály elnyomorodását a jelenkori reformizmussal szemben polémikusan tárgyaló mű szerzőjétől kívánnánk meg annak a feladatnak elvégzését, amelyet csak a marxista közgazdászok kollektív munkája oldhat meg.

A munkásosztály elnyomorodásának fatalista felfogásáról és a szakszervezetek szerepéről szóló fejezet elméletileg igen értékes fejtegetéseket tartalmaz. Ripp elvtárs nemcsak azt mutatja ki történelmileg, elméllettörténetileg, hogy Marx, Engels és Lenin, a forradalmi munkásmozgalom mindig harcolt a társadalmi fejlődés mechanisztikus-determinisztikus felfogása ellen, és elvetette a társadalmi fejlődés, a kapitalizmus fejlődése fatalista koncepcióját. Nemcsak azt bizonyítja be, hogy a forradalmi munkásmozgalom mindig lényeges feladatának tekintette a szakszervezeti mozgalom támogatását, a munkásosztály gazdasági küzdelmének segítését, és hogy éppen a reformizmus elmélete (és politikája) a szakszervezeti mozgalom „funkcióváltozásáról", arról, hogy a szakszervezetek a modern állammonopolista kapitalizmus egyik legfontosabb „demokratikus intézményévé", „stabilizátorává" váltak, fegyverzi le a munkásosztály harcát gazdasági érdekeiért is. Ripp elvtárs, amikor hangsúlyozza a szakszervezetek pozitív szerepét és egyúttal a szakszervezeti harc szükségszerű korlátait, egyúttal éles különbséget tesz a reformista vezetés alatt álló szakszervezetek pozitív tevékenysége és a reformista szakszervezeti vezetők koncepcióinak negatív jelentősége között. Mindezeken túl, ebben a fejezetben kapjuk meg a reformizmus — főleg az angol reformisták, Strachey és Cole — empirista relativizmusának részletes bírálatát. Kimutatja, hogy a reformista ideológusok számára „a tendencia fogalma az objektív gazdasági törvények tagadására szolgál". Ezzel szemben — fejtegeti Ripp elvtárs — „a marxista politikai gazdaságtanban az alapvető gazdasági összefüggéseket, folyamatokat kifejező tendenciák — törvények, melyek érvényesülésének bizonyos sajátosságai vannak". (I. m. 76. oldal.) Az objektív társadalmi törvények érvényesülésének jellege *legáltalánosabb okát tekintve* azért tendenciális, mert az objektív gazdasági törvények az emberek tudatos cselekvésében valósulnak meg, s az *egyének* cselekvése a törvény követelményeihez képest mindig tartalmaz véletlen, nem adekvát elemeket. Az objektív társadalmi törvények ugyanakkor más-más társadalmi-gazdasági formációk-

ban lényegileg eltérő módon érvényesülhetnek: megvalósulhatnak, mint „vakon, elementáris módon ható törvényszerűségek" — pl. a kapitalizmusban — és az emberek tervszerű tevékenysége eredményeként is, mint felismert szükségszerűségek — a szocializmusban. Végül azt fejtegeti, hogy a gazdasági törvények tendenciális érvényesülésének sajátosságait meghatározó általános okok még nem adnak feleletet a kapitalizmus *egyes* gazdasági törvényei érvényesülésének különleges vonásaira. „Így a munkásosztály elnyomorodása törvényének érvényesülésében kifejeződnek egyrészt a tőkés termelési mód bizonyos alapvető, általános vonásai, másrészt pedig a kapitalizmusnak a munkásosztály elnyomorodását *közvetlenül* kiváltó és azzal *közvetlen* kapcsolatban levő objektív összefüggései, folyamatai és végül mindazok a konkrét körülmények, melyek között az elnyomorodás törvénye az egyes korszakokban és az egyes országokban ténylegesen megvalósul." (I. m. 80. oldal.) Ripp elvtárs ennek kapcsán polemizál azzal a felfogással is, amelyet néhány marxista közgazdász képvisel, hogy a gazdasági törvények érvényesülésének tendenciális jellege nem vonatkozik a kapitalizmus valamennyi gazdasági törvényére.

A könyv befejező része röviden áttekinti a nemzetközi reformizmus felélénkülésének és bizonyos mértékig módosult formában való agresszívabb fellépésének periódusait és rámutat arra, hogy a reformizmus marxizmus elleni támadásai rendszerint a tőkés gazdaság fejlődésének átmeneti, konjunkturális időszakaira támaszkodtak, a békés konjunktúra új vonásaiból merítették érveiket. A történelmi analógiával azonban nem tartja elodázhatónak azt a feladatot, hogy a jelenkori kapitalizmus konkrét helyzetének és a jelenkori reformista ideológia sajátos jelentkezési formáinak elemzése alapján adjunk marxista választ a kor, az elmélet és a gyakorlat problémáira. A kapitalizmus belső és külső ellentmondásainak éleződésére utalva hangsúlyozza, hogy beigazolódnak a marxizmus—leninizmus tanításai; a szocializmus győzelmének és az imperializmus hanyatlásának korszakát éljük.

Ripp elvtárs könyve alaposan, a marxizmus—leninizmus alkotó kezelésével, cáfolja a jelenkori reformizmust a munkásosztály elnyomorodása kérdésében. Csak sajnálhatjuk, hogy nem kapcsolta be vizsgálódásának körébe a jelenkori *revizionizmus* koncepcióinak bírálatát. Kiderült volna, hogy a marxista—leninista mezben fellépő revizionizmus is csak a polgári ideológia, a jelenkori reformizmus standard elméleteit variálja.

Ripp Géza elvtárs rövid időn belül második[4] harcos, marxista könyvét jelenteti meg. A könyvben akadhatnak vitatható gondolatok. Ennek ellenére a könyv hasznos hozzájárulás a marxista elnyomorodás-elmélet mai problémáinak megvilágításához, a reformizmus cáfolához.

Molnár Endre

4 Lásd: Ripp Géza: A revizionizmus új útjai. Kossuth Könyvkiadó. 1957.

Egy figyelemre méltó helytörténeti munka*

Értékes helytörténeti monográfia látott napvilágot a Békés megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának kiadásában. A félezer oldalas tetszetős külsejű kötetet dr. Maday Pál szegedi egyetemi tanár írta népszerű nyelven, de tudományos igénnyel Békés megye városainak és községeinek történetéről.

Mint a könyv bevezetője is rámutat, 1896 óta most jelenik meg először tudományos igényű monográfia Békés megye sok évszázados történetéről. A szerző a marxizmus—leninizmus módszerével vizsgálta meg a múlt század második felében kiadott Borovszky, Haan, Karácsonyi és Palugyai-féle megyei monográfiákat, s azok elemzésével és bírálatával — de nem kevésbé saját adatgyűjtésével — alkotta meg a megye múltjának összefoglaló történetét. Ez a tudományos újraértékelés nagyon fontos vonása az új monográfiának. A régi monográfiák ugyanis — a nagybirtokos és a nagytőkés osztály érdekeinek megfelelően és vallásos ideológiától átitatva — sok tekintetben eltorzították vagy elhallgatták az igazságot, s különösen a dolgozó népnek az emberibb jogok kivívásáért folytatott harcait; tudatosan lekicsinyelték, eltitkolták vagy átköltötték például a Dózsa-felkelés megyei kihatásait, a gyulai jakobinus mozgalmat és általában az országos jelentőségű viharsaroki népmozgalmakat. Magasztalták a mágnások dicsőségét, a földesurak „jóságos cselekedeit", de alig akadt szavuk, a magyar nép szabadságküzdelmeiről, amelyekben tömegesen vettek részt Békés megyeiek is, sőt megvetéssel írtak például a földmunkás-megmozdulásokról. Pedig a viharsaroki agrárszocialista és munkásmozgalmak országszerte nagy visszhangot vertek.

A múlt történetírásának ezeket a hiányosságait és hibáit a most megjelent monográfia pótolni és kijavítani igyekszik. Szorgalmas kutató és gyűjtő munka eredménye ez a kötet, mert a letűnt uralkodó osztályok maguk is igyekeztek azon, hogy az általuk gyűlölt történelmi eseményeknek lehetőleg az emléke se maradjon meg. A szerző derék vállalkozása sikerült: könyvében, a városok és községek XI—XIX. századbeli történetének sok új, eddig még ismeretlen adatát tárja fel. Értékes kiegészítéseket ad például az 1735. évi békésszentandrási parasztfelkelés, a Martinovics-mozgalomtól függetlenül létrejött gyulai jakobinus szervezkedés, az orosházi, a békéscsabai, a battonyai földmunkás-zendülések, a Tanácsköztársaság, az első kommunista szervezkedések és a Békepárt tevékenységének történetéhez is.

Három város és hetvenhat község története szerepel a kötetben. A szerzőnek nagy érdeme, hogy huszonhat községnek, köztük a felszabadulás után keletkezett községeknek a történetét elsőként ő dolgozta fel e művé-

* **Dr. Maday Pál: Békés megye városainak és községeinek története.**

ben. Igen lényeges az is, hogy ez a monográfia már a Békés megyei városoknak és községeknek a felszabadulás utáni tizenkét éves történetét is tartalmazza, a szocializmust építő dolgozó nép megváltozott életének vitathatatlan tényeit összehasonlítva a nehéz múlttal.

Leírja például azt, hogy Endrődön — amely később a hírhedt csendőrsortűzről vált ismertté —, a századforduló idején, a kapitalizálódó nagybirtok a földnélküli agrárproletárok tömegét hozta katasztrofális helyzetbe, nagyrészük állandó munkanélkülivé vált. Még cselédnek sem kellettek, ezért kénytelenek voltak más vidékre vagy Amerikába vándorolni. Megdöbbentő volt a falu kulturális állapota is; az egész országban itt volt 1920-ban a legtöbb írástudatlan. A monográfia megmutatja, hogy a vándorbot és a kubikus talicska ma már csak a keserű múlt szomorú emléke. Az 1954-ben termelőszövetkezeti községgé vált Endrődön 11 általános iskolában, 35 tanteremben, 46 nevelő 1192 tanulót tanított. A községnek három óvodája, három óvodai és két iskolai napközi otthona, művelődési háza és népkönyvtára van, s 1949-ben megszervezték a dolgozók általános iskoláját. Hasonló példákat a többi község történetéből is idézhetnénk. A nagyrészt román nemzetiségűek lakta Kétegyházán például a Horthy-korszakban rendkívül mostohák voltak a közegészségügyi viszonyok, igen nagy volt a csecsemőhalandóság és magas a tbc-s megbetegedések száma. A felszabadulás után orvosi lakást és rendelőt, bölcsődét, napközi otthont, új iskolát építettek, ártézi kutakat fúrtak, villamosították a falut. Mind Kétegyházán, mind a több nemzetiségű Eleken — de a nemzetiségiek lakta többi községben is — egyenlő jogokat kaptak a lakosok; a maguk nyelvén tanulhatnak a gyermekek az iskolákban és olvashat mindenki a könyvtárakban.

A monográfia beszámol Békés megye politikai, kulturális, gazdasági, ipari és mezőgazdasági viszonyairól, fejlődéséről, néprajzi jellegzetességeiről, a Viharsarok felszabadulás utáni alkotásairól, a párt-, a tanács- és a tömegszervezetek megalakulásáról, működéséről. Emellett a régmúlt idők helytörténetét is kibővíti a legújabb régészeti ásatások érdekes eredményei alapján, amelyek azt bizonyítják, hogy a megye számos helységének története jóval régebbi időkre nyúlik vissza, mint ahogy ez az eddigi írásos emlékekből kitűnt. A helytörténeti tanulmányok közül különösen Gyulavári, Sarkad, Szarvas és Tótkomlós 1957-ig terjedő története nyújt sikerült összefoglaló képet; ezeknek mindegyike kitűnően felépített, jól megírt dolgozat.

A kötet magában foglalja a békéscsabai Megyei Könyvtár dolgozóinak segítségével összeállított első Békés megyei bibliografiát és a megyében megjelent újságok, folyóiratok és kiadványok jegyzékét is, mint a további helytörténeti kutatások útmutatóját. Végül — tekintettel a megye nemzetiségi jellegére is — szlovák, német és orosz nyelvű összefoglalók egészítik ki a kötetet.

A mű szerzője gyűjtő munkájában megyeszerte széleskörű társadalmi segítségre támaszkodott. A pártszervezetek, a tanácsok, a Ha-

zafias Népfront bizottságai, a társadalmi szervezetek és a pedagógusok készséges támogatása tette lehetővé a nagy feladat megvalósítását. Városi, falusi és tanyasi tanítók, tanárok, községi tanácsok és intézmények, szervezetek adták hozzá gyűjtéseik hitelesített anyagát, hogy megszülessék Békés megye új monográfiája. Ez ma az egyetlen korszerű, marxista igényű megyei méretű helytörténeti mű, s mint ilyen, követendő példa más megyék számára is. Sok szempontból elsődleges forrásnak tekinthető, mert számos olyan adatot tartalmaz, amelynek nincs levéltári anyaga.

A könyv megírásában a szerzőnek tömörségre kellett törekednie; valószínűleg ez az oka, hogy egyes részletek nem elég gördülékenyen kapcsolódnak egymáshoz, néhol felsorolásszerűen követik egymást. Másutt — pl. Kevermes és Békéscsaba történetében (ez utóbbi dr. Tibori János, békéscsabai történész munkája) — túl részletes a statisztikai adatok felsorolása. A szerkesztési szempontok sem érvényesülnek mindenütt következetesen. Sarkad történeténél például a felszabadulás utáni eseményeket tárgyaló részben van szó arról, hogy a második világháború megtizedelte a község állatállományát, de az újabb helyzetről nem kapunk képet. Helyenként a munkásmozgalom-történeti vonatkozásokat is ki lehetne még egészíteni. Endrőd történetében pl. valamivel részletesebben lehetett volna leírni az emlékezetes sortüzet. A kötet betűrendben tárgyalja a megye városainak és községeinek történetét; ezért helyes lett volna, ha a bevezetés jobban kiemeli és elemzi az *egész* megye történetének fontosabb kérdéseit és ezek összefüggéseit.

Természetes, hogy ilyen sok helység történetének alaposabb leírására ötszáz lap is kevés; ezért ez a monográfia főleg vezérfonal egy-egy város vagy község történetének részletesebb feldolgozásához. Egyetérthetünk a kötet bevezetésének megállapításával: „Bizonyos, hogy ezzel is, így is, nagy segítséget nyújtottunk a későbbi kutatások számára, hiszen a felszabadulás utáni adatok nagy részét sohasem jegyezték fel, azokra nézve levéltári anyag sohasem fog rendelkezésre állni. A társadalmi szervezetek, a termelőszövetkezetek (csoportok), a gazdasági és társadalmi jelenségek számtalan adatát, a korábbi munkás- és parasztmozgalmak számtalan vonatkozását — sok helyen sohasem közölték, nyilvánosságra sohasem került, így azok a történelem számára örökre elvesztek volna."

Dr. Maday Pál műve becsülésre méltó, úttörő munka, amely a szocialista művelődés fontos ügyét szolgálja. A jelentős új történelmi monográfia egyben a Gyomai (volt Kner) Nyomda jó hírnevét is öregbíti. Kár, hogy a könyv csak ezer példányban jelent meg, s így az intézményeken kívül, könyvárusi forgalomba feltehetően nem sok jut belőle.

Ballabás László

HORVÁTH PÁL

A középkori falusi földközösség jogtörténeti vonatkozásai

Akadémiai Kiadó

A tizenöt ív terjedelemben megjelent kandidátusi disszertáció a téma egyetemes jogtörténeti vonatkozásait széles historiográfiai alapon, sokrétűen elemzi. E szűkreszabott ismertetés keretében a munka kutatási eredményeit elemezni lehetetlen, a cél csupán azoknak a disszertáció által tisztázott kérdéseknek a felvetése, amelyek az érdeklődőt a munka alaposabb tanulmányozására ösztönzik.

A középkori falusi földközösség történetével foglalkozó polgári történeti-jogtörténeti irodalom kritikai elemzése után a szerző a falusi földközösség formáit elemzi. A már Engels által is tárgyalt germán faluközösség: a Marx beható elemzésén túl a territoriális közösség Itáliában, Angliában, Franciaországban, Kasztiliában stb. megtalálható formáit vizsgálja, különös figyelmet szentelve a közösségi viszonyok feltarásában nagy jelentőséggel bíro szláv közösségi formáknak.

A munka egyik legjelentősebb része a „Foldesuraság és földközösség" című harmadik fejezet. A földesuraság egyoldalú hatását hangsúlyozó polgári történetszemlélettel szemben, amely a faluközösség keletkezését a földesuraság hatásával magyarázta, a szerző kimutatja, hogy a közösségi viszonyok alakulásában a földesuraságot megelőzően történt meg az alapvető változás, amelyben a nemzetiségi kötelékek háttérbe szorultak, és kialakult a territoriális földközösség. A megtelepedett földművelés termelőerői a közösségi viszonyokat a falu szűk elzárkozottságába szorították vissza, amely fokozatosan adott helyet a földesuraságnak. Ezért a földesuraság és a faluközösség viszonyát kölcsönhatásukban kell vizsgálni. A feudalizálódás folyamatában a közösségek és tagjaik tömeges függésbe jutását követte a közösségi jogok megcsorbítása és az urasági befolyás kiterjesztése. Külön pontban foglalkozik a szerző a földesúri függésbe került falusi földközösség intézményeivel, a közösségi viszonyok pusztulásával és az urasági jogok kiterjesztésének folyamatával. A középkori faluközösség már a függésbejutást megelőzően gazdasági egység lett s a föld periodikus újrafelosztásának megszünte után is fennmaradtak a termelés közösségi szabályai. A függő jobbágytelek, a *juttatott telek* is a gazdasági közösség része maradt, de közösségi jogosultságaikat *a haszonélvezet fokára süllyesztették*, halászati, vadászati jogaikat elvonták, az uraság által szabályozott közösségi jogosultságokból a jobbágyközösség tagjait csak engedély és fizetség ellenében részesítették. A földközösség felbomlásának legjelentősebb oka a terjeszkedő urasági földek elkülönítése. A terjeszkedő földesúri hatalom a faluközösségek autonómiáját is rombolta. Míg a faluközösség elöljáróit eredetileg választották, a földesuraság hatása alatt a jobbágyközösségi hivatalok örökletessé lettek és a választás háttérbe szorult, helytadott a földesúri kinevezésnek. A szerző külön pontban foglalkozik a középkori faluközösséggel, mint a feudális bíráskodás és adóztatás eszközével.

A tanulmány negyedik fejezete a középkori falusi földközösség belső

viszonyait taglalja. A földesuraság uralma alá került középkori faluközösség belső rendjében őrzött meg lényeges közösségi vonásokat. A szerző részletesen elemzi ezeket.

Horváth Pál könyve a parasztság fejlődéstörténetének egyik legproblematikusabb kérdését tárgyalja, s így nemcsak a történészek és jogtörténészek, hanem a szélesebb olvasóközönség érdeklődésére is méltán tarthat számot. **Sz. K.**

DR. SIN ISTVÁN

Szövetkezeti gazdálkodás negyedmillió holdon

Kossuth Könyvkiadó

Hazánkban lényegében már befejeződött a termelőszövetkezetek megalakítása, a dolgozó parasztság szövetkeztekbe való egyesítése. Ez a győzelem azonban még nem vége, hanem csak kezdete annak a bonyolult és nehéz munkának, amit a termelőszövetkezetek közös nagyüzemi gazdálkodásának kialakítása jelent. A szövetkezeti rendszer győzelmével új helyzet alakult ki, új problémák egész sora követel megoldást. Az élet azt várja a tudomány művelőitől, hogy minél gyorsabban és minél teljesebb választ adjanak ezekre a problémákra s ezáltal maximális segítséget nyújtsanak a szövetkezeti nagyüzemek kiépítéséhez. Ezt kívánja szolgálni Sin István új könyve.

A könyv elsősorban gyakorlati szakembereknek készült. a termelőszövetkezeti vezetőknek, a párt- és tanácsapparátusban dolgozó és a termelőszövetkezetek irányításával foglalkozó elvtársaknak igyekszik segítséget nyújtani.

A szerző 21 járás termelőszövetkezeteinek adataival mutatja be, hogyan lehet a tsz-ek jelenlegi könyvelési rendszere alapján a zárszámadást, a gazdasági beszámolót felhasználni az eredmények értékelésére és elemzésére. Az FM még 1959-ben az összes zárszámadást készítő szövetkezetekben elrendelte a könyvben targyalt módszer alkalmazást. Ennek lényege az, hogy a zárszámadási adatok alapján ki kell számítani az egy szántóegységre eső gazdálkodási eredményt, ami a közösből származó tisztavagyon-gyarapodás és jövedelemrészesedés együttes összege. Ha e mutató alapján a termelőszövetkezeteket csoportosítjuk, megfelelő következtetéseket, tanulságokat vonhatunk le a gazdálkodas megjavítására. A könyv lényegében most azt mutatja be, hogy a szerző által korábban javasolt és a szövetkezetekben bevezetett módszert a tsz-ek vezetői hogyan alkalmazzák.

A jó üzemvezetés fontos feladata az évi munka sikereinek, fogyatékosságainak elemzése. Minél hamarabb megtanulják szövetkezeti vezetőink a gazdálkodás elemzését, elsajátítják a statisztikai adatok helyes, szakszerű kezelését, annál hatékonyabban és gyorsabban tudnak intézkedni.

A szövetkezeti vezetőknek nyújtott módszertani segítségen kívül a a szerző az elemzés során jól rámutat termelőszövetkezeteink gazdálkodásának pozitív vonásaira és néhány megoldandó időszerű problémájára. A könyv második, elemző részében ugyanis azzal foglalkozik, hogy a nagy vagy a kis termelőszövetkezetek gazdálkodnak-e eredményesebben; milyen összefüggés van a gazdálkodás belterjessége és a gazdálkodási eredmény között; a tsz-gazdálkodás alapvető feltételei hogyan hatnak a termelés, az árutermelés színvonalára. stb.

A könyvből pártmunkásaink is sokat tanulhatnak, olvassák és forgassák minél többen.

Cs. E.

DR. HAJAS JÓZSEF—
DR. POGÁCSÁS GYÖRGY

A mezőgazdaságról—gazdasági szakembereknek

Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó

Gazdasági és társadalmi életünk egyik központi kérdése a mezőgazdasági termelés fejlesztése és szocialista átalakítása. Számos közgazdász dolgozik olyan munkahelyeken, ahol közvetve, vagy közvetlenül kapcsolata van a mezőgazdasággal. Különösen azóta, amióta meggyorsult a mezőgazdaság szocialista átszervezése, a műszaki, a kereskedelmi, a szállítási, az igazgatási területen dolgozó szakemberek egyre gyakrabban találkoznak a mezőgazdasagi termelés, vagy a szövetkezeti gazdálkodás különböző problémáival, amelyek megoldásában közre kell működniök. E szakemberek egyre jobban érzik annak szükségességét, hogy a termelési technológia mezőgazdászok számára szükséges részletei nélkül megismerkedjenek a mezőgazdasággal. Eddig csak mezőgazdák számára írt szakirodalomból tájékozódhattak az ilyen érdeklődők. Most Hajas József és Pogácsás György olyan könyvet készített, amiből a mezőgazdasággal foglalkozó gazdasági szakemberek megismerkedhetnek a mezőgazdasági termelési technika és technológia számukra legfontosabb elemeivel.

A könyv első részében közli a legszükségesebb tudnivalókat a világ mezőgazdasági és élelmiszertermeléséről, illetve rövid összefoglaló képet nyújt mezőgazdaságunknak a népgazdaságban betöltött szerepéről. Nem ártott volna, ha a szerzők ezekkel a kérdésekkel kissé részletesebben foglalkoznak. Ugyanezt mondhatjuk a befejezésről is, ahol a mezőgazdaság világszerte megfigyelhető új jelenségeit helyesen, de nagyon röviden — szinte csak címszavakban — vázolja a könyv.

A szerzők jelentős teret szentelteK a mezőgazdaság földrajzi, természeti, gazdasági feltételeinek ismertetésére és a szükséges részletességgel foglalkoznak az általános és részletes növénytermesztési, illetve állattenyésztési ismeretekkel.

Helyeselhető, hogy nem léptek fel azzal az igénnyel, hogy könyvükből a mezőgazdasági termelési eljárásokat el lehessen sajátítani. Ennek ellenére a könyvet a mezőgazdák is haszonnal forgathatják, mert számos témát nemcsak hazai, hanem nemzetközi vonatkozásaiban is megvilágít. Előnyére válik az is, hogy a szerzők képekkel és ábrákkal is gazdagon szemléltetik mondanivalójukat.

A könyv érdeklődésre tarthat számot mindazok részéről, akik felsőbb irányító szervekben, a tanácsoknál, a párt- és tömegszervezetekben a mezőgazdasággal foglalkoznak, vagy gazdasági szakértőként vidéken, mezőgazdasági vállalatokban dolgoznak.

Cs. E.

Termelőszövetkezeti ABC

Kossuth Könyvkiadó

Igen jól hasznosítható, értékes, gyakorlati kézikönyvet készített a Földművelésügyi Minisztérium és a Népszabadság munkatársaiból alakult munkaközösség. A szerzők abból indultak ki, hogy az új életformát választott parasztemberekben nap mint nap felvetődnek olyan kérdések, hogy kinek jár egészségügyi szolgáltatás, ki kaphat földjáradékot, nyugdíjat, mekkora a nyugdíj összege stb. Ezenkívül a közös gazdálkodás is számos olyan gyakorlati kérdést felvet, amire sokszor csak hosszas keresgélés után tudnak válaszolni. Gyakran előfordul, hogy a különböző rendeletek, szabályzatok éppen akkor nincsenek kéznél, amikor a legjobban kellenének. Az FM és a Népszabadság munkatársai, hogy megkönnyítsék a szövetkezeti vezetők és a szövetke-

zetekkel foglalkozó gyakorlati szakemberek munkáját, a legfontosabb termelőszövetkezeti tudnivalókat könnyen kezelhető gyűjteménybe foglalták össze.

A Termelőszövetkezeti ABC első részében a szövetkezeti gazdálkodás alapelveivel, a közgyűlés, a közös beszerzés, értékesítés, a munkaszervezés, jövedelemelosztás, termelésszervezés, tervezés, könyvelés, zárszámadás gyakorlati lebonyolításával, tennivalóival foglalkozik. Részletesen sorraveszi az építkezési, beruházási és a közös, valamint háztáji gazdasággal kapcsolatos összes pénzügyi vonatkozású tudnivalókat. Választ ad olyan kérdésekre, hogy hányfajta hitel van, mekkora lehet a hitelengedmény mértéke, mennyi a szövetkezeti tag házadója, hogyan adóznak a szövetkezetekbe belépett kisiparosok, mennyi az öröklési illeték stb.

A könyv nagy előnye, hogy külön foglalkozik azokkal a kérdésekkel, amelyek elsősorban a most alakuló, új termelőszövetkezetek számára fontosak és külön, részletesen sorraveszi a gazdálkodás olyan problémáit is, amelyek valamennyi szövetkezetünket érdeklik. A gyűjtemény hasznosságát fokozza, hogy a gazdálkodás tudnivalóin kívül részletesen kitér a tagok jogaira és kötelezettségeire, a különböző járandóságok (betegellátás, nyugdíj, családi pótlék) ismertetésére.

A könyvből nemcsak a szövetkezeti vezetők, hanem a szövetkezeti tagok is, szinte minden, a szövetkezeti élettel kapcsolatos kérdésükre választ kaphatnak. A kérdéseket úgy állították össze, a könyvet úgy szerkesztették meg, hogy egyszerű emberek is könnyen eligazodhatnak benne. Ezt szolgálja a betűrendes tartalomjegyzék is. A válaszokat szintén a legegyszerűbben, de ugyanakkor pontosan fogalmazták meg.

A Termelőszövetkezeti ABC utolsó részében a fontosabb jogszabályokat ismerteti. A befejező táblázatos részben felsorolja a fontosabb hivatalok, intézmények címeit. Végül ismertet néhány, a mindennapi szövetkezeti életben leggyakrabban előforduló számítást (anyagok térfogatsúlya, számosállat-számítás, területszámítás).

A legfontosabb tudnivalók könnyen kezelhető gyűjteménye, világos és érthető magyarázata ez a könyv. A szövetkezeti élet több mint háromszáz kérdésére ad pontos, sőt hivatalos választ. A termelőszövetkezeti vezetők és a szövetkezeti tagok egyaránt jol használhatják.

Cs. E.

E SZÁM SZERZŐI

LÁZÁR GYÖRGY: az Országos Tervhivatal elnökhelyettese; **GARAMVÖLGYI KÁROLY:** az MSZMP Központi Bizottságának munkatársa; **KOMJÁT IRÉN:** a Társadalmi Szemle felelős szerkesztője. **KENDE ISTVÁN:** újságíró; **KOVÁCS MIHÁLY:** a Magyar Rádió munkatársa; **KOPATSY JÓZSEF:** az MSZMP Központi Bizottsága Mezőgazdasági osztályának munkatársa; **HIDVÉGI FERENC:** az MSZMP Központi Bizottsága Párt- és tömegszervezetek osztályának munkatársa; **DR. BÍRÓ KLÁRA:** a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem könyvtárának tudományos munkatársa; **MOLNÁR ENDRE:** az MSZMP Központi Bizottsága Agit.-prop. osztályának munkatársa; **BALLABÁS LÁSZLÓ:** újságíró.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

FEHÉR LAJOS, FRISS ISTVÁN, HÁY LÁSZLÓ, KÁLLAI GYULA (főszerkesztő), KISS KÁROLY, KOMJÁT IRÉN (felelős szerkesztő), MOLNÁR ERIK, NEMES DEZSŐ, NÉMETH KÁROLY, ORBÁN LÁSZLÓ, SZIGETI JÓZSEF, SZIRMAI ISTVÁN.

СОДЕРЖАНИЕ

Творческое применение марксизма—ленинизма к главным вопросам современности — 1

ДЕРДЬ ЛАЗАР: *Итоги выполнения трёхлетнего плана и очередные задачи* — 20

КАРОЙ ГАРАМВЕЛЬДИ: *Сотрудничество социалистических стран и венгерское сельское хозяйство* — 31

ИРЕН КОМЬЯТ: *Антонио Грамши и коммунизм в Италии* — 43

КОНСУЛЬТАЦИЯ

Что такое неоколониализм? (ИШТВАН КЕНДЕ) — 62

ОБЗОР

Агитационная работа первичных партийных организаций за завершение социалистического преобразования сельского хозяйства (МИХАЙ КОВАЧ) — 68

О первичных партийных организациях госхозов в Венгрии (ФЕРЕНЦ ХИДВЕГИ, ЙОЖЕФ КОПАЧИ) — 76

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

Экономическое положение капиталистических стран (А. БЕЧИН) — 85

Экспансия германских монополий и нейтралитет Австрии (КЛАРА БИРО) — 97

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Партийная книга об обнищании рабочего класса при капитализме (ЭНДРЕ МОЛЬНАР) — 109

Социография, заслуживающая внимания (ЛАСЛО БАЛЛАБАШ) — 118

ЗАМЕТКИ О КНИГАХ

INHALT

Schöpferische Anwendung des Marxismus—Leninismus auf die Hauptfragen unserer Zeit — — — — — — — — — — — 1
GYÖRGY LAZAR: Ergebnisse unseres Dreijahrplanes und die nächsten Aufgaben — — — — — — — — — — — — — — 20
KÁROLY GARAMVÖLGYI: Die Zusammenarbeit der sozialistischen Länder und die ungarische Landwirtschaft — — — — — 31
IRÉN KOMJÁT: Antonio Gramsci und der Kommunismus in Italien 43

KONSULTATION

Was ist Neo-Kolonialismus? (ISTVÁN KENDE) — — — — — 62

RUNDSCHAU

Die Erziehungsarbeit der Parteiorganisationen im Dienste der Vollendung der sozialistischen Umgestaltung der Landwirtschaft (MIHÁLY KOVÁCS) — — — — — — — — — — — 68
Zur Arbeit der Parteiorganisationen auf den Staatsgütern (FERENC HIDVÉGI—JÓZSEF KOPÁTSY) — — — — — — 76

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Die wirtschaftliche Lage in den kapitalistischen Ländern (A. BECSIN) 85
Das Vordringen des westdeutschen Grosskapitals und die Neutralität Österreichs (KLÁRA BIRÓ) — — — — — — — — — 97

BUCHBESPRECHUNGEN

Ein kämpferisches Buch über die Verelendung der Arbeiterklasse im Kapitalismus (ENDRE MOLNÁR) — — — — — — — — 109
Eine bemerkenswerte Ortsgeschichtliche Arbeit (LÁSZLÓ BALLABÁS) 118

ANMERKUNGEN ÜBER NEUERSCHEINUNGEN

SOMMAIRE

Application créatrice du marxisme—léninisme sur les questions principales de nos jours — — — — — — — — — — — — 1
GYÖRGY LAZAR: Réalisations du plan triennal et les tâches prochaines — — — — — — — — — — — — — — — 20
KÁROLY GARAMVÖLGYI: La coopération des pays socialistes et l'agriculture hongroise — — — — — — — — — — — 31
IRÉN KOMJÁT: Antonio Gramsci et le communisme en Italie — — 43

CONSULTATION

Qu'est ce que c'est le néo-colonialisme? (ISTVÁN KENDE) — — 62

REVUE

Le travail éducatif des organisations du parti dans l'étape finale de la transformation socialiste de l'agriculture (MIHÁLY KOVÁCS) 68
Le travail des organisations du parti dans les fermes d'État (FERENC HIDVÉGI—JÓZSEF KOPÁTSY) — — — — — — 76

REVUE INTERNATIONALE

La situation économique dans les pays capitalistes (A. BECSIN) — 85
L'expansion du grand capital allemand et la neutralité de l'Autriche (KLÁRA BÍRÓ) — — — — — — — — — — — — 97

COMPTS-RENDUS

Un livre combattif sur la la pauperisation de la classe ouvrière en régime capitaliste (ENDRE MOLNÁR) — — — — — — 109
Un livre appréciable d'histoire locale (LÁSZLÓ BALLABÁS) — — 118

NOTES SUR QUELQUES LIVRES RÉCENTS

CONTENTS

Creative application of Marxism—Leninism to the main issues of the present — — — — — — — — — — — — — — — 1
GYÖRGY LÁZÁR: Results of our Three Year Plan and the next tasks ahead — — — — — — — — — — — — — — — — 20
KÁROLY GARAMVÖLGYI: Hungarian agriculture and cooperation between the socialist countries — — — — — — — — 31
IRÉN KOMJÁT: Antonio Gramsci and Communism in Italy — — 43

CONSULTATION

What is neo-colonialism? (ISTVÁN KENDE) — — — — — — — 62

REVIEW

Education activity of our Party organizations on behalf of completing the socialist transformation of agriculture (MIHÁLY KOVÁCS) — — — — — — — — — — — — 68
Party organizations on the State farms (FERENC HIDVÉGI—JÓZSEF KOPATSY) — — — — — — — 76

INTERNATIONAL REVIEW

Economic situation in the capitalist countries (A. BECSIN) — — — 85
Austrian neutrality and the penetration of German big capital (KLÁRA BÍRÓ) — — — — — — — — — — — — — 97

BOOK REVIEWS

A militant book on the pauperization of the working class under capitalism (ENDRE MOLNÁR) — — — — — — — — — 109
A noteworthy work on the history of a county (LÁSZLÓ BALLABÁS) 118

NOTES ON NEW BOOKS

Ára: 3,— Ft

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

TARTALOMJEGYZÉK

a XV. évfolyamról (1960.)

Melléklet a Társadalmi Szemle 1961. januári számához

TARTALOMJEGYZÉK

a XV. évfolyamról (1960.)

Szerkesztőségi cikkek

	Szám	Oldal
A békéért és a szocializmusért folyó harc néhány kérdéséről — — — — — — — — — —	7	1
A Hazafias Népfront kongresszusa elé — — —	5	1
A mezőgazdaság gépesítése és a gépállomások szerepe a szocialista átszervezés időszakában — — (A cikk az MSZMP K. B. mellett működő Mezőgazdasági Bizottság tézisei alapján készült)	1	32
A történelmi igazság ereje — — — — — —	10	1
Az 50. Nemzetközi Nőnapra — — — — — —	3	1

Cikkek

Ajtai Miklós: Az ipar műszaki fejlesztésének néhány jellegzetessége a második ötéves tervben — —	3	9
Apró Éva: A magyar—szovjet gazdasági kapcsolatokról — — — — — — — — — — —	5	7
Jan Auerhan: Az automatizálás perspektívái Csehszlovákiában — — — — — — — — —	7	63
Bálint József: Fokozzuk a beruházások és az állóeszközök hatékonyságát — — — — — —	6	43
Bori István—Tihanyi Ferenc: A politechnikai oktatásról — — — — — — — — — —	5	42
Cseterki Lajos: A termelőszövetkezetek megszilárdítása 1959-ben — — — — — — — — —	3	27
Csizmadia Ernő: A Szovjetunió sikerei az USA-val folyó mezőgazdasági versenyben — — — —	8—9	73
Csizmadia Ernő—Nagy László: A közös és a háztáji gazdaság kapcsolata termelőszövetkezeteinkben	12	57
Dobi István: Termelőszövetkezeti demokrácia és szövetkezeti parasztság — — — — — —	10	9

	Szám	Oldal
Fehér Lajos: Termelőszövetkezeteink megszilárdításának és a mezőgazdasági termelés fellendítésének időszerű feladatai — — — — — — —	6	1
Fencsik László: A marxizmus—leninizmus a gyakorlatban — — — — — — — — — — —	2	56
Dr. Gerő István: A termelés szervezésének tökéletesítése az építőiparban — — — — — — —	11	27
Győri Imre: Pártoktatásunk időszerű feladatairól —	12	73
Haász Árpád: Az állam gazdasági szerepének változása a kapitalizmus fejlődési folyamatában —	12	36
Halász Péter: Az egységes szocialista parasztság kialakításának feltételei — — — — — — —	7	14
Háy László: A szocialista országok gazdasági együttműködésének elvi kérdései — — — — —	6	18
Háy László: Imperialista ellentétek a Közös Piac táján	11	10
Hidvégi Ferenc—Varga Sándor: A termelőszövetkezeti pártszervezetek feladatai — — — —	1	47
Huszár István: A második ötéves terv elkészítésének irányelveiről — — — — — — — — —	2	1
Huszár István—Kahulics István: A lakosság foglalkoztatottságának néhány kérdéséről — — —	12	42
Nikolaj Iribadzsakov: A mai burzsoá filozófia és szociológia néhány vonatkozása a szocialista forradalom fényében — — — — — — —	5	59
Kádár János: A lenini eszmék hatása és megvalósulása Magyarországon — — — — — — —	4	1
Dr. Kádár Miklós: A szovjet büntetőpolitika a kommunizmus küszöbén — — — — — —	11	59
Kálmán Endre: Eleven örökség — — — — — —	8—9	1
Kenessey Zoltán: Az európai népi demokráciák eredményei a szocializmus építésében — — —	4	62
Király István: Az első magyar kommunista költő (Komjáti Aladár) — — — — — — — —	3	53
Komjáti Irén: 1959 — fordulat a nemzetközi kapcsolatok fejlődésében — — — — — — — —	1	1
Kónya Albert—Erdei Ferenc: Az országos távlati tudományos kutatási terv és a kutatások koordinálása — — — — — — — — — —	1	16
Kopátsy József: Állami gazdaságaink a szocialista mezőgazdaság szilárd bázisai — — — —	5	27

	Szám	Oldal
Molnár Béla: A tudományos kutatás a mezőgazdaság fejlesztéséért	8—9	23
Nagy László: A termelőszövetkezetek állami irányítása és a tanácsok feladatai	4	83
K. Nagy Sándor: Termelőszövetkezeteink nagyüzemi munkaszervezetének kialakítása és fejlesztése	2	18
Nemes Dezső: A népi Magyarország fejlődése 1945—1960	4	17
Ripp Géza: „Demokratikus szocializmus" és marxizmus	8—9	51
Sánta Ilona: Harc a magyar munkásosztály egységéért a felszabadulás után	4	41
Sipos János: A revizionizmus és a „szocialista spontaneitás" elmélete	11	41
Szecsődi László: Pártszervezeteink kulturális munkájáról	7	31
Szerényi Sándor: Értelmiségünk eszmei-politikai fejlődése	10	32
Szigeti József: A tudományos kommunizmus megteremtésének útján. (Marx—Engels Művei, II. kötetéhez)	7	42
Maurice Thorez: A Francia Kommunista Párt megalakulásának negyvenedik évfordulója	12	104
Várnai Ferenc: Egyetemi ifjúságunk eszmei-politikai fejlődése	3	37
Heinz Wachowitz: A Német Demokratikus Köztársaság mezőgazdasága a szocializmus útján	10	50

A testvérpártok folyóirataiból

A marxista—leninista párt és szerepe a munkások osztályharcában. (A marxizmus—leninizmus alapjai c. tankönyv 13. fejezete)	3	77
Az SZKP Központi Bizottságának határozata a pártpropaganda feladatairól	1	57
A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújának történelmi tanulságai	8—9	87
B. Ponomarjov, F. Konsztantyinov, J. Andropov: Régi revizionista álláspont	6	81

Dokumentumok

	Szám	Oldal
A filozófia lenini pártosságáért (Az MSZMP KB mellett működő Filozófiai Munkaközösség tézisei a filozófiai front helyzetéről és feladatairól) — — — — — — — — —	8—9	35
A kommunista és munkáspártok képviselőinek 1960 novemberében megtartott Moszkvai Értekezletén egyhangúlag elfogadott Nyilatkozat — — —	12	3
Közlemény az MSZMP Központi Bizottságának a termelőszövetkezeti mozgalom helyzetéről és továbbfejlesztéséről 1960. október 29-én hozott határozatáról — — — — — — — — —	11	1
A Szovjetunió külföldi barátainak levelei Leninhez	4	95
Tájékoztató közlemény a kommunista és munkáspártok képviselőinek Moszkvai Értekezletéről —	12	1
Széchenyi István (A Magyar Tudományos Akadémia Történeti Főbizottsága és Történettudományi Intézetének tézisei Széchenyi halálának 100. évfordulójára.) — — — — — — — — —	2	30

Konzultáció

Dr. Radó Sándor: A gyarmati rendszer felbomlása — számokban — — — — — — — — —	7	74
Gulyás Emil: „Kert Magyarország" kérdéséről — —	7	72

Szemle

Irodalomtörténeti kutatások a Román Népköztársaságban **(Silvian Josifescu)** — — — — —	10	65
Politikai munka az üzemekben a termelékenység emeléséért **(Tóth József)** — — — — —	12	124

Eszmecsere

Hozzászólások oktatási rendszerünk továbbfejlesztésének irányelveihez (Szarka József, Benczédy József, Fehérvári Gyula, Erdey-Gruz Tibor, Ortutay Gyula, Bugár Jánosné, Zsarnóczay Sándor)	10	77

Nemzetközi szemle

	Szám	Oldal
A demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének VII. kongresszusáról **(Benedek Jenő)**	12	133
A kanadai kommunisták bizalommal tekintenek a jövőbe **(A. Dewhurst)**	1	89
A kínai igazságszolgáltatás rendszeréről **(Dr. Benedek Jenő)**	2	90
A kubai forradalom másfél éve **(Politisz Janisz)**	7	82
A latin-amerikai „Közös Piac" problémája **(Karcag Gábor)**	2	103
A nyugat-európai kommunista pártok legfontosabb harci kérdései **(Szántó György)**	6	96
A spanyol nép harca a fasiszta „stabilizációs terv" ellen **(Felipe Arconada)**	11	71
A szocialista építés kiteljesítésének nagy programja a Román Népköztársaságban **(Kahulits László)**	8—9	110
A szövetkezeti rendszer győzelme és új sikerei Bulgáriában **(Csizmadia Ernő)**	1	78
A válság okai és kimenetelének perspektívái Japánban **(Politisz Janisz)**	11	79
A vietnami nép harca a szocializmusért és a nemzeti egységért **(Tran Hong Chuong)**	7	91
Az algériai lázadás háttere **(Politisz Janisz)**	3	90
Az amerikai politika veresége a Távol-Keleten **(Paál Ferenc)**	7	9
Az NDK gazdasági sikerei és 7 éves terve **(Apró Éva)**	2	79
Az Olasz Kommunista Párt IX. kongresszusa **(Ovári Miklós)**	4	103
Egy évszázad záróakkordja **(Biró Klára)**	3	97
Elnökválasztás az Egyesült Államokban **(Péter József)**	8—9	117
Fajüldözés és ellenállás a Dél-afrikai Unióban **(Máté Sándor)**	6	104
Kenya nem alkuszik **(O. Kamariwa)**	4	111
Kongó az imperialista cselszövények gyűrűjében **(A. de Coninck)**	10	100
„Minta-állam" lesz-e Guinea? **(Kende István)**	5	80

Kritika és könyvismertetés

A francia ifjúság problémái **(Politisz Janisz)**	5	106
A Közgazdaságtudományi Intézet gazdaságpolitikánk tudományosabb megalapozásáért **(Kahulits László)**	5	93

	Szám	Oldal
A Magyar Tanácsköztársaság szociálpolitikája **(Csonka Rózsa)** — — — — — — — — — —	8—9	128
A munkásosztály az újjáépítésért 1945—1960 **(Sánta Ilona)** — — — — — — — — — —	12	146
A politikai szatirikus rajzról **(Bortnyik Sándor)** —	11	99
A Szovjetunió és az Egyesült Államok gazdasági versenye **(Avar János)** — — — — — — —	11	89
A Szovjetunió népgazdasága 1958-ban **(Bálint József)**	3	106
A technikai haladás gazdasági és társadalmi problémái **(Dr. Varga György)** — — — — —	4	118
Alpári Gyula válogatott írásai **(Balogh Sándor)** —	12	139
Győr-Sopron megye hét községe új úton **(Markó Lajos)** — — — — — — — — — —	7	107
Landler Jenő: Válogatott beszédek és írások **(Aranyossi Magda)** — — — — — — — —	10	110
Magyarország művelődési viszonyai 1945—1958 **(Köpeczi Béla)** — — — — — — — —	6	113
Miao Csi-huang: A Kínai Kommunista Párt rövid története **(Salgó László)** — — — — — — —	1	96
Nyers Rezső: Szövetkezetek a magyar népi demokráciában **(Cs. E.)** — — — — — — — —	8—9	133
Adam Smith: A nemzetek gazdagsága I. **(Dr. Csapó László)** — — — — — — — —	1	705
Togliatti: Az Olasz Kommunista Párt **(Komját Irén)**	10	117